

ZARZĄDZANIE ROZWOJEM ORGANIZACJI W PROCESIE TRANSFORMACJI, ROZWOJU I ZMIANY

Redakcja naukowa
JOANNA OLSZOWY
JOANNA SEPIOŁO

ARCHAEGRAPH
Wydawnictwo Naukowe

ZARZĄDZANIE ROZWOJEM ORGANIZACJI W PROCESIE TRANSFORMACJI, ROZWOJU I ZMIANY

REDAKCJA NAUKOWA
JOANNA OLSZOWY
JOANNA SEPIOŁO

ZARZĄDZANIE ROZWOJEM ORGANIZACJI W PROCESIE TRANSFORMACJI, ROZWOJU I ZMIANY

Redakcja naukowa
JOANNA OLSZOWY
JOANNA SEPIOŁO

ARCHAEGRAPH
Wydawnictwo Naukowe

Redaktor naukowy:
Joanna Olszowy
Joanna Sepioło

Recenzenci:
dr Tomasz Dziechciarz
dr Anna Zych

Korekta redaktorska i skład
Karol Łukomiak

Projekt okładki
Karol Łukomiak

© copyright by authors & ArchaeGraph

ISBN 978-83-67527-65-1

Wersja elektroniczna dostępna na stronie internetowej wydawcy:

www.archaeograph.pl

ARCHAEGRAPH

Wydawnictwo Naukowe

ŁÓDŹ, MAJ 2023

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
Joanna Olszowy, Łukasz Jabłoński, Anna Stańczyk WYKORZYSTANIE GIER SYMULACYJNYCH W NAUCZANIU NOWOCZESNYCH KONCEPCJI ZARZĄDZANIA	9
Joanna Sepioło, Artur Kucwaj, Magdalena Cebula PRACA ZDALNA I JEJ WPŁYW NA EFEKTYWNE FUNKCJONOWANIE ORGANIZACJI	25
Joanna Olszowy, Krystian Fetela, Kornelia Januszewska MENEDŻEROWIE PRZYSZŁOŚCI - NOWE WYZWANIA DLA MENEDŻERÓW W POLSCE	37
Patryk Nanek, Joanna Sepioło KRYPTOWALUTY I CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA ICH WZROST	48
Joanna Olszowy, Małgorzata Maciąg, Roksana Bielecka ANALIZA PROCESÓW INTEGRACJI I GLOBALIZACJI W WARUNKACH NIEPEWNOŚCI I RYZYKA	71
Joanna Olszowy, Karol Kozioł, Klaudia Mikulec ANALIZA INFLACYJNA WAHAŃ CEN PRODUKTÓW PRZEMYSŁU LOTNICZEGO NA PODKARPACIU	96

SZANOWNI PAŃSTWO

Wiodącym wątkiem do powstania niniejszej monografii jest refleksja dotycząca funkcjonowania organizacji w zmiennym otoczeniu. *Monografia pt.: Zarządzanie rozwojem organizacji w procesach transformacji, rozwoju i zmiany*, którą prezentujemy, to kolejne wydanie stanowiące dorobek współpracy pracy Kół Naukowych „Młodzi Przedsiębiorcy” oraz „Globtrotter” działających przy Państwowej Uczelni Zawodowej w Tarnobrzegu im. prof. Tarnowskiego w Tarnobrzegu.

Autorki pragną gorąco podziękować Recenzentom Tomaszowi Dziechciarzowi i dr Annie Zych za cenne uwagi pomocne w tworzeniu niniejszej monografii. Uwagi te przede wszystkim pozwoliły na uporządkowanie terminologii stosowanej w artykułach. Chciałybyśmy nadmienić, że umiejętność pisania tekstów naukowych nie jest łatwą dyscypliną. Stale wymaga to zgłębiania wiedzy z tego zakresu.

Organizacje działają w epoce cywilizacji informacyjnej, która wyznacza erę społeczeństwa informacyjnego w zglobalizowanej gospodarce. Gospodarka i społeczeństwo, w których wiedza i informacja są podstawą wszystkich działań. Ciągłe uczenie się w organizacjach staje się warunkiem umiejętnego dostosowania się do zmieniającego się i złożonego otoczenia oraz sprostania wymaganiom rynku. Elementy niematerialne, informacja i wiedza, nabierają coraz większego znaczenia jako podstawa tworzenia wartości przedsiębiorstwa. Informacja to czasem dane nieustrukturyzowane, często ustrukturyzowane i przeanalizowane.

Każda firma działa w określonym otoczeniu, które tworzy ramowe warunki rozwoju i w dużej mierze decyduje o sukcesie lub porażce rynkowej. Wyzwaniem dla kierownictwa jest przygotowanie takiego systemu zarządzania, który pozwoli skutecznie i efektywnie identyfikować i wykorzystywać szanse i możliwości rozwojowe występujące w otoczeniu zewnętrznym. Wyzwania te stanowią podstawę wielu koncepcji i metod zarządzania, ale w literaturze brakuje zintegrowanego podejścia zapewniającego właściwe uświadomienie sobie, zrozumienie,

interpretację i działanie zewnętrznej orientacji organizacji, tak aby potencjał otoczenia był bez wyjątku wykorzystywany w realizacji zamierzeń rozwojowych.

Otoczenie organizacji można określić jako warunki, w jakich działa przedsiębiorstwo. Ze względu na rosnącą złożoność współczesnego społeczeństwa, środowisko naturalne jest sumą czynników zewnętrznych, kształtowanych najczęściej przez otoczenie makroekonomiczne i mikroekonomiczne. Otoczenie organizacji jest więc całością warunków, które wpływają na rozwój organizacji, zarówno w krótkim, jak i długim okresie.

Przedsiębiorcy muszą zatem wiedzieć, co powinni zrobić, aby przygotować się na przyszłość. Muszą wiedzieć, kim chcą się stać, jak chcą osiągnąć swoje cele oraz jakie ograniczenia i możliwości muszą wziąć pod uwagę, aby zrealizować swoją upragnioną pozycję. Jest to sformułowanie strategii działania uwzględniającej uwarunkowania sytuacyjne, możliwości logiczne oraz wyobrażenia kierownictwa na temat przyszłej wizji przedsiębiorstwa i jego otoczenia.

Autorzy uważają, że treści zawarte w prezentowanej monografii przyczynią się do lepszego zrozumienia zagadnień związanych z zarządzaniem organizacjami oraz pomogą w rozwiązywaniu problemów, z którymi boryka się kierownictwo przedsiębiorstw i instytucji publicznych. Mamy nadzieję, że będzie to inspirująca i wartościowa lektura dla wszystkich czytelników, pogłębiająca ich wiedzę na temat aktualnych wyzwań stojących przed organizacjami funkcjonującymi w świecie niepewności i ryzyka.

Redakcja

Monografię rozpoczyna artykuł **Joanny Olszowy, Łukasza Jabłońskiego i Anny Stańczyk** omawiający zastosowanie gier symulacyjnych w procesie nauczania studentów. Nowoczesne koncepcje zarządzania zachęcają do wykorzystywania gier symulacyjnych nie tylko w świecie biznesu, ale także w procesie kształcenia przyszłych pracowników. Gry są ciekawą i wciągającą formą nauczania dla uczniów i mogą wyjaśnić podstawowe praktyczne rozwiązania, z którymi nigdy wcześniej nie mieli do czynienia. Zabawny charakter tego rodzaju ćwiczeń ma pewną wartość dydaktyczną, ponieważ sprzyja silnemu zaangażowaniu uczestników w proces uczenia się. Autorzy ukazują jak gry pobudzają aktywność studentów, zwiększają udział w zajęciach, dają możliwość sprawdzenia wiedzy i umiejętności w ramach symulacji, a także są narzędziem rozwijania umiejętności i kompetencji społecznych. W końcu to jest główny cel nauczania

uniwersyteckiego. Istotne jest, iż dwoje autorów ma uprawnienia trenerskie z firmy Revas do prowadzenia branżowych symulacji biznesowych.

Kolejny artykuł autorstwa **Joanna Sepioło, Artur Kucwaja, Magdalena Cebuli** omawia pracę zdalną. Jedną z najistotniejszych zmian dla rynku pracy w ostatnich latach była epidemia Covid-19, która wprowadziła wiele ograniczeń w kontaktach międzyludzkich, co spowodowało, że wiele firm musiało wprowadzić pracę zdalną. Obecnie, gdy minął już najbardziej restrykcyjny okres, należy sprawdzić, czy na rynek pracy wpłynęło przeniesienie pracowników z biura do domu. Praca zdalna nie jest nowością na rynku pracy, przed pandemią była stosowana jedynie przez niektóre firmy. Nie była też uregulowana prawnie, a pierwsze normy w tym zakresie pojawiły się w przepisach wielokrotnie nowelizowanej ustawy o szczególnych środkach zapobiegania, przeciwdziałania i zwalczania COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz stanów nadzwyczajnych nimi spowodowanych (2 marca 2020 r.). Celem artykułu jest ukazanie wpływu na efektywne funkcjonowanie organizacji.

Następny prezentowany artykuł autorstwa **Joanna Olszowy, Krystiana Fetela, Kornelii Januszewskiej** omawia tematykę nowych wyzwań dla menedżerów w Polsce. Nowe role i wyzwania stojące dziś przed menedżerami są w dużej mierze wynikiem kryzysu gospodarczego, który przeanalizował dotychczasowy sposób zarządzania. Okazuje się, że firmy, które są prowadzone w oparciu o bliskie i szczerze relacje między kierownictwem a pracownikami, znacznie lepiej radzą sobie z kryzysem. Kiedy dokonywano redukcji kosztów, zwolnień i cięć płac, liczyły się relacje, jakie menedżerowie zbudowali ze swoimi zespołami. W rezultacie szkolenia menedżerów coraz częściej skupiają się na tzw. umiejętnościach miękkich, takich jak komunikacja i budowanie relacji interpersonalnych. Celem artykułu jest ukazanie nowej roli menedżerów przyszłości.

Patryk Nanek i Joanna Sepioło poruszają problematykę kryptowalut a także czynników mających wpływ na ich wzrost. W ostatnich latach w Polsce i na świecie wzrosło zainteresowanie kryptowalutami. Ponadto temat kryptowalut jest często omawianym zagadnieniem wśród inwestorów bardziej lub mniej doświadczonych. Dla społeczeństwa Bitcoin jest innowacją, która zmieni przyszłość i możliwości gospodarcze. Autorzy zachęcają, aby w dalszym ciągu poszerzyć swoją wiedzę o kryptowalutach. Inwestowanie może przynieść spore zyski, ale należy inwestować w sprawdzoną i bezpieczną giełdę kryptowalut. Ponadto należy pamiętać, aby nie inwestować wszystkich swoich oszczędności w jeden instrument finansowy, a inwestowanie należy racjonalnie przemyśleć. Dywersyfikacja zawsze zmniejsza ryzyko inwestycyjne. Celem artykułu jest ukazanie kryptowalut i czynników wpływających na ich wzrost.

Analizę procesów integracji i globalizacji w warunkach niepewności i ryzyka zaprezentowały **Joanna Olszowy, Małgorzata Maciąg i Roksana Bielecka**. Jednym z najważniejszych procesów zachodzących we współczesnej gospodarce światowej jest proces globalizacji. W ujęciu ekonomicznym rozumiany jest on jako coraz ściślejsza integracja gospodarek narodowych w wyniku postępu technologicznego. Globalizacja nie tylko zwiększa efektywność ekonomiczną w skali globalnej, ale ma również istotny wpływ na swobodę kształtowania praw skutecznej polityki gospodarczej we własnym kraju. Staje się więc ważnym czynnikiem nie tylko w gospodarce, ale także w wielu innych dziedzinach. Globalizacja niesie jednak ze sobą również nowe wyzwania. Jest ona jednym z głównych motorów zmian gospodarczych i środowiskowych, a jej wpływ może być pozytywny lub negatywny. Cel artykułu stanowi analiza procesów integracji i globalizacji w warunkach niepewności i ryzyka.

Monografię kończy artykuł **Joanny Olszowy, Karola Koziola** i Klaudii Mikulec omawiający tematyce wpływu inflacji na kształtowanie cen w branży lotniczej. Autorzy zwracają uwagę, że istotnym elementem monitorowania każdego zjawiska ekonomicznego jest dostosowanie metod zbierania informacji do aktualnie zachodzących zmian w gospodarce oraz pojawiających się nowych możliwości badawczych. Do najważniejszych należy ruch cen w gospodarce, zwany inflacją oraz wskaźnik cen, który informuje o wielkości inflacji. Magazyny informacyjne o tematyce ekonomicznej zorientowane na konsumenta a także przedsiębiorców i polityków. Ważnym powodem zainteresowania poziomem inflacji jest fakt, że pozwala ona na określenie zmian wartości pieniądza w czasie. Celem artykułu jest dokonanie analizy wpływu inflacji na kształtowanie cen produktów branży lotniczej. Niewątpliwie miały tu znaczenie takie wydarzenia jak Covid 19 i wojna na Ukrainie.

JOANNA OLSZOWY
ŁUKASZ JABŁOŃSKI
ANNA STAŃCZYK

WYKORZYSTANIE GIER SYMULACYJNYCH W NAUCZANIU NOWOCZESNYCH KONCEPCJI ZARZĄDZANIA

Abstrakt: Artykuł demonstruje problem zastosowania komputerowych gier symulacyjnych jako materiału dydaktycznego do nauczania przedmiotów ekonomicznych w szkołach wyższych. W ostatnich latach kształtowanie ducha przedsiębiorczości u młodych ludzi oraz przybliżenie i zrozumienie zjawisk ekonomicznych są postulatem czasów. W związku z tym coraz większy nacisk kładzie się na edukację ekonomiczną, która staje się ważnym elementem rozwoju zasobów ludzkich w dobie gospodarki opartej na wiedzy. Jednocześnie rozwój współczesnego społeczeństwa informacyjnego oraz ciągłe pojawianie się nowych technologii, w tym innowacji w telekomunikacji, wskazują na potrzebę modyfikacji dotychczasowych metod kształcenia i uczynienia ich bardziej atrakcyjnymi i dostępnymi dla współczesnego społeczeństwa. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie i analiza strategicznego wykorzystania grupowych gier symulacyjnych w edukacji finansowej jako skutecznego narzędzia wspomagającego proces nauczania. W opracowaniu stwierdzono, że nauczanie z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi komputerowych i oprogramowania komputerowego może zwiększyć skuteczność procesu nauczania w przyswajaniu trudnej wiedzy ekonomicznej oraz w rozwijaniu umiejętności analitycznych i pracy zespołowej niezbędnych w przyszłej karierze zawodowej związanej z wieloma aspektami zarządzania przedsiębiorstwem, takimi jak produkcja, badanie rynku, zatrudnienie i finanse.

Słowa kluczowe: gry symulacyjne, nauczanie, nowoczesne koncepcje zarządzania

Wstęp

Możliwości zdobywania wiedzy i umiejętności z zakresu ekonomii są coraz bardziej otwarte, zwłaszcza na kursach ekonomicznych. Wiedza, w postaci kapitału ludzkiego, jest obecnie ważnym zasobem ekonomicznym i źródłem konkurencyjności gospodarczej, zwłaszcza w gospodarkach opartych na wiedzy, a tym samym przyczynia się do dobrobytu społeczeństwa. Potrzeba upowszechniania wiedzy ekonomicznej jest nierozzerwalnie związana z obecną sytuacją na rynku pracy. Aby sprostać wymaganiom gospodarki przyszłości (Przemysł 4.0),

potrzebne są specjalistyczne umiejętności, które w pewnym sensie wyprzedzają swój czas. Taka sytuacja ma miejsce w coraz większym stopniu.

Coraz większego znaczenia nabiera kreatywne myślenie, umiejętność szybkiego reagowania na zmiany w zmiennym otoczeniu i rozwiązywania konkretnych problemów, funkcjonalność, interdyscyplinarność i ciągłe uczenie się. Pracownicy muszą się uczyć i stale rozwijać swoje umiejętności¹. W dobie komputerów, smartfonów i wszechobecnego Internetu oczywista jest potrzeba wykorzystania tych zdobyczy techniki do zwiększenia skuteczności i efektywności procesu edukacyjnego. Przekazywanie informacji i wiedzy, wyposażanie młodych ludzi w przydatne umiejętności, kształtowanie właściwych postaw, a przede wszystkim wyposażanie młodych ludzi w kompetencje niezbędne do sprostania współczesnym wyzwaniom otaczającego ich świata, to pilne zadania dla instytucji edukacyjnych, w tym uczelni wyższych. Dzieje się tak dlatego, że świat wirtualny, świat gier i zabaw, jest dla młodych ludzi tak naturalny, że w zderzeniu z tradycyjnymi formami edukacji, ta "nietradycyjność" może być przegrana z powodu braku stymulacji i nudy. To często zniechęca uczniów do poznawania trudnych zagadnień ekonomicznych².

Traktowani powierzchownie, źle postrzegają rzeczywistość. Skutkuje to błędnymi wnioskami lub nadmiernymi uproszczeniami. Edukacja oderwana od rzeczywistości i wiedza niezwiązana z praktyką niewątpliwie odciąga ludzi od rzeczywistości. Pozbawia uczniów radości z uczenia się i odkrywania nowych rzeczy. Bez odpowiednich umiejętności, wiedzy i zdolności trudno im będzie odnieść sukces w świecie pracy. Dziś wiedza jest na wyciągnięcie ręki, a wielu pojęć nie trzeba zapamiętywać, lecz można je błyskawicznie nauczyć w oparciu o informacje dostępne na Internet. Istnieje niemal nieskończone źródło wszelkiego rodzaju wiedzy: Internet. Jednak pokusa nieuczenia się oznacza, że nie opanowaliśmy podstawowych praw i zależności rządzących światem, co z kolei utrudnia nam analizowanie najprostszych rzeczy i odnajdywanie związków przyczynowo-skutkowych.

Nie ma to jeszcze większego znaczenia w systemie edukacji. W efekcie spada świadomość finansowa ogółu społeczeństwa, zwłaszcza w zakresie finansów gospodarstw domowych, co powoduje, że ogół społeczeństwa ponosi straty z powodu niegospodarności finansowej i upadłości. Z tego powodu celem niniejszej pracy jest zbadanie możliwości wykorzystania w edukacji finansowej strategii grupowych gier symulacyjnych jako skutecznego narzędzia wspierającego proces

¹ W. Rebizant, *Metody podejmowania decyzji*, wyd. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej 2015, s.5.

² Tamże.

edukacyjny. Identyfikacja i rozwiązywanie konkretnych problemów wymagają wiedzy i umiejętności właściwych dla każdej jednostki lub grupy. Studenci i uczniowie mogą je nabyć podczas edukacji w uczelni (szkole). Edukacja ta musi być prowadzona w taki sposób, aby mogli oni samodzielnie rozwiązywać problemy, z którymi spotykają się w realnym świecie. W związku z tym nauczyciele powinni posiadać odpowiednie kompetencje metodyczne. Obejmują one znajomość odpowiednich nowoczesnych metod i narzędzi dydaktycznych oraz umiejętność ich efektywnego wykorzystania.

Dlatego też, aby nie utracić środków dotarcia do nowego pokolenia, konieczne jest stosowanie narzędzi edukacyjnych, które są dla niego bardziej dostępne i rozpoznawalne. Takimi narzędziami są gry symulacyjne, w tym gry o tematyce ekonomicznej.

Gry decyzyjne, gry symulacyjne

Terminy "gra decyzyjna" i "gra symulacyjna" nie są jednoznacznie zdefiniowane w literaturze; jak zauważa Wardaszko, "w literaturze istnieje niepisane założenie, że czytelnik wie, czym jest gra symulacyjna". Autorzy dostępnych opracowań jako synonimów używają następujących terminów." symulowane zarządzanie", "symulowane operacje", "gra symulacyjna", "symulowana gra menedżerska", "gra" i "symulacja". W niniejszym opracowaniu autorzy używają terminu "symulowana gra decyzyjna", który zdaniem autorów najlepiej oddaje istotę tego narzędzia³.

Symulacja jest aktywną metodą nauczania i uczenia się, która naśladuje rzeczywistość, aby zapewnić doświadczenia podobne do tych, które występują w świecie rzeczywistym. Symulacja to konkretna sytuacja, w której role są odgrywane zgodnie z opisem świata rzeczywistego. Celem symulacji jest przedstawienie procesu od początku do końca. Dlatego symulacje mogą być postrzegane jako miniaturowe obrazy (reprezentacje) rzeczywistości lub modele procesów społecznych, politycznych lub ekonomicznych. Gra symulacyjna jest szczególnym połączeniem trzech elementów: gry (rozumianej jako reguły), ról (przypisanych uczestnikom) i symulacji⁴.

Gry decyzyjne dają możliwość przetestowania własnych założeń dotyczących przyszłości w bezpieczny i opłacalny sposób, niezależnie od wielkości czy sektora

³ M. Wardaszko, *The Game Within the Simulation Game the Research Method Concept and Project With Game Design Implementation*, Developments in Business Simulation and Experiential Learning, 2013, 40, s. 4-16.

⁴ P. Rizzi, Woźniakiewicz, *Perspektywy zastosowania gier symulacyjnych w edukacji*. Teoria i praktyka. Homo Communicativus, 2008, 3(5), s. 58.

organizacji. Podobnie jak w przypadku symulacji, modele odpowiednich systemów organizacyjnych są wykorzystywane do testowania i modyfikowania założeń graczy dotyczących przyszłości. Gry decyzyjne pozwalają na tworzenie nowej wiedzy i rozwój poszczególnych uczestników. Gry decyzyjne to nasza specjalność. Łącząc sprawdzone metody z Center for Perspective w USA z narzędziami informatycznymi i wspierane przez zespół kompetentnych facylitatorów, 4CF gwarantuje gry decyzyjne na wysokim poziomie dla firm i instytucji publicznych⁵.

Jednym z kluczowych zagadnień w badaniu problemów zarządzania strategicznego jest ocena wartości elastyczności w podejmowaniu decyzji w środowisku niepewności i dynamicznej konkurencji. Wraz z rozwojem teorii opcji realnych oczekuje się pomiaru tej elastyczności poprzez analizę opcji rozwoju strategicznego w kategoriach wyborów dostępnych dla firm. W literaturze ekonomicznej dotyczącej zarządzania strategicznego od lat 90. XX wieku można dostrzec dwie pozornie sprzeczne, ale ważne tendencje. Pierwszy z nich podkreśla znaczenie elastyczności w podejmowaniu decyzji i jest rozumiany następująco⁶:

- Zdolność do podejmowania ważnych decyzji strategicznych w czasie, gdy poziom niepewności towarzyszący tym decyzjom przynajmniej częściowo się zmniejszył, a wiedza o otoczeniu firmy pogłębiła się (podejście wait-and-see).
- Zdolność do zmiany parametrów projektu po jego rozpoczęciu.
- Możliwość etapowej realizacji decyzji i traktowania inwestycji w jeden etap jako nabycia prawa do realizacji kolejnego etapu (phased approach).

Zwolennicy drugiego nurtu uważają, że ze strategicznego punktu widzenia bardzo ważne jest podejmowanie na wczesnym etapie strategicznie ważnych decyzji, które często są nieodwracalne (initial commitment, irreversible investment). Z jednej strony decyzje też zwiększają determinację firmy do ich realizacji, z drugiej zaś umożliwiają firmie przewidywanie zachowań konkurentów i "kierowanie" ich reakcjami⁷.

Symulacyjne gry decyzyjne, oferowane przez programy akademickie i profesjonalne firmy szkoleniowe na różnych poziomach, stały się integralną częścią praktyki szkoleniowej w zakresie zarządzania. Gry symulacyjne jako narzędzie edukacyjne są wysoko cenione i można założyć, że ich znaczenie pedagogiczne będzie nadal rosło. Istnieją dwie przyczyny tego faktu. Po pierwsze, same gry ewoluują. Same gry stają się coraz bardziej zaawansowane technologicznie,

⁵ <https://4cf.pl/project/gra-decyzyjna/> [data dostępu 18.03.2023].

⁶ W. Rudny, *Opcje realne i teoria gier*, wyd. Akademia Ekonomiczna w Katowicach 2016, s. 299.

⁷ Tamże.

a ich algorytmy pozwalają na symulowanie coraz bardziej złożonych kontekstów decyzyjnych, które realistycznie odzwierciedlają warunki rynkowe. Wynika to z szybkiego postępu technologii cyfrowych. Po drugie, ich wykorzystanie kontrastuje ze współczesnymi trendami edukacyjnymi, takimi jak -digitalgame-centric-learning, który odzwierciedla "experiential learning". Potrzeby nowej generacji uczących się, którzy postrzegają komputery i środowiska wirtualne jako "naturalne", nie są małe⁸.

Podstawowym zadaniem managera gry symulacyjnej jest kontrolowanie czasu gry, obserwacja przebiegu akcji, udzielanie dodatkowych wskazówek, ale tylko wtedy, gdy jest to istotniejsza potrzeba, pilnowanie przestrzegania zasad, ułatwianie zrozumienia symulacji uczestnikom, zachęcić ich do udziału i pomocy w radzeniu sobie z niepewnością. Zadaniem moderatora jest udzielanie rad i spostrzeżeń, a nie prowadzenie. Nie oznacza to jednak utraty autorytetu lidera. Kontroluje przebieg gry, a jego ważnym zadaniem jest utrzymanie atmosfery bezpieczeństwa na wszystkich etapach gry uczestników – zarówno pod względem fizycznym, jak i psychicznym. Rolą facylitatora jest przede wszystkim pomoc w analizie i ocenie własnych działań, decyzji i zachodzących procesów oraz zrozumienie, jak reagują na nie inni uczestnicy.

Eksperti generalnie zgadzają się, że etap końcowy, podsumowując, jest najważniejszym etapem w grach symulacyjnych. Następnie uczestnicy mieli okazję porównać i przeanalizować to, co się wydarzyło na podstawie własnych doświadczeń zdobytych podczas symulacji oraz zachowań innych osób. Z kolei gry strategiczne bywają nazywane grami decyzyjnymi, zarządczymi lub ekonomicznymi. Gra decyzyjna jest rodzajem gry dydaktycznej, to znaczy metoda nauczania jest aktywną metodą nauczania, a treści edukacyjne są zorganizowane w model dokładnie tożsamy ze zjawiskiem, sytuacją i procesem zachodzącym w rzeczywistości. Podczas zawodów zespoły oceniane są nie tylko na podstawie kryteriów sukcesu, takich jak: plan, budżet, przychody, obroty, Istnieje również efektywność zarządzania zespołem, komunikacja wewnętrzna i praca zespołowa. Ostateczny wynik gry zależy w dużej mierze od umiejętności i wiedzy trenujących, co dodatkowo pobudza silny instynkt gry i rywalizacji z innymi zespołami. Uczestnicy gry powinni wyciągnąć własne wnioski z doświadczenia, w którym wzięli udział

⁸ C. Girard, J. Ecalle, A. Magnan, *Seriousgames as new educational tools: how effective are they? A meta-analysis of recent studies*, Journal of Computer Assisted Learning, 2012 s. 207-219.

Podjmowanie decyzji

Podjmowanie decyzji jest niewątpliwie umiejętnością, która wiąże się przede wszystkim z kompetencjami związanymi z przedsiębiorczością. Umiejętność ta jest cechą ludzką i można ją porównać do oddychania. Wynika to z faktu, że bez tej umiejętności ludziom trudno byłoby żyć. Podobnie jak oddychanie, podjmowanie decyzji jest czynnością niezbywalną i niezbędną do życia, czyli jest to ciągły proces, którego efektem jest jedna lub więcej opcji do rozważenia⁹.

Proces decyzyjny/strategiczny obejmuje grupę logicznie powiązanych aktorów myślowych, ułożonych w odpowiedniej kolejności, które pozwalają na ocenę sytuacji decyzyjnej i wybór najkorzystniejszej opcji. Symulacja problemu jest czynnikiem uruchamiającym proces decyzyjny. Potrzeba podjmowania decyzji pojawia się, gdy menedżer musi lub chce interweniować, albo gdy istnieje wiele alternatywnych rozwiązań dla interwencji. Interwencje menedżerskie zwykle wiążą się ze zmianami w organizacji i/lub otoczeniu. Menedżerowie w takich sytuacjach są odpowiedzialni za podjęcie najlepszej i najkorzystniejszej decyzji¹⁰.

Gry symulacyjne i strategiczne uczą ludzi jak skutecznie zarządzać strachem, planować i podejmować właściwe decyzje. Inwestorzy, menedżerowie i właściciele firm mogą dzięki grom nauczyć się odpowiednich umiejętności i sposobów podjmowania szybkich decyzji. Można wziąć udział w grach online przez Internet lub w grach strategicznych w świecie rzeczywistym, gdzie wcielamy się na przykład w rolę inwestora lub szefa firmy. Oczywiście nic nie jest lepsze od praktyki, ale popełnianie błędów w podjmowaniu decyzji w grze jest zdecydowanie tańsze niż popełnianie tych samych błędów w prawdziwej firmie.¹¹

Symulacyjna gra decyzyjna jako metoda wykorzystująca uczenie się poprzez współdziałanie w grupie

Gra jest interaktywna i opiera się na działaniach zespołów decyzyjnych. Decyzje podejmowane przez graczy są wynikiem działań wykonywanych przez te zespoły. Analizują one problemy, znajdują rozwiązania i analizują dane zawarte w arkuszach decyzyjnych. Interaktywny charakter gry oparty jest na mechanizmach rywalizacji i współpracy. Wyniki każdego z graczy wpływają bezpośrednio

⁹ M. Pisarski, *Jak rozwijać racjonalne decydowanie za pomocą edukacji matematycznej*, wyd. Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2017, s. 3.

¹⁰ A. Holska, *Teorie podjmowania decyzji*, wyd. Naukowy Wydział Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2016, s. 239.

¹¹ <https://forsal.pl/artykuly/337426,podjmowanie-waznych-decyzji-menedzermoze-przecwiczyc-w-grach-symulacyjnych.html> [data dostępu 15.03.2023]

na wyniki pozostałych graczy. Mechanizm rywalizacji oznacza, że wyniki najlepszych graczy będą pogarszać wyniki najgorszych graczy, ale jednocześnie istnieje też element mechanizmu współpracy, gdzie im lepsze wyniki najlepszych graczy, tym lepsze wyniki najgorszych graczy¹².

Zastosowanie pracy grupowej jest jednym ze sposobów aktywnego angażowania studentów w proces nauki. Korzyści wynikające z kooperacji w małych grupach pojawiają się w dwóch obszarach: praca w grupach stymuluje proces uczenia się oraz rozwija kompetencje zawodowe cenione przez pracodawców. Stosowanie pracy w grupach jest sposobem na aktywne zaangażowanie uczniów w proces uczenia się. Korzyści z pracy w małych grupach są dwojakie: stymulowanie procesu uczenia się oraz rozwijanie umiejętności zawodowych cenionych przez pracodawców¹³.

Pracując w małych grupach, studenci mogą szybciej przyswajać i utrwalać informacje z nowych obszarów wiedzy niż w przypadku, gdy materiał prezentowany jest metodą komunikacji jednokierunkowej. Uczniowie lepiej utrwalają swoją wiedzę, ponieważ muszą dyskutować, przekonywać się nawzajem i sprawdzać źródła informacji. Praca w grupach zwiększa również ich satysfakcję z uczestnictwa w procesie edukacyjnym¹⁴.

Uczestnictwo w grze ma na celu nie tylko zwiększenie nabycia wiedzy menedżerskiej, ale także rozwój umiejętności wymaganych od pracowników przedsiębiorstwa, które jest systemem społecznym. Intensywny rozwój umiejętności społecznych odbywa się głównie poprzez interakcję w grze symulacyjnej, która jest systemem społecznym. Gra symulacyjna stanowi kontekst, w którym ten proces się odbywa. Każde przedsiębiorstwo czy instytucja to grupa ludzi zorganizowanych w określony sposób (struktura organizacyjna), których praca jest skoordynowana tak, aby cały system funkcjonował sprawnie. Symulacja porusza więc nie tylko takie elementy jak podział zadań pomiędzy członków zespołu decyzyjnego, ale także potrzebę współpracy, wspólnego podejmowania decyzji i odpowiedzialności za podejmowane działania¹⁵.

Ponieważ rozwój umiejętności pracy zespołowej jest jedną z korzyści wynikających z zastosowania symulowanej gry decyzyjnej, proces pracy zespołowej powinien być oceniany w takim samym stopniu jak jej wynik. Dla zespołu jest to umiejętność, która jest doskonała. Przykładowe kryteria oceny procesu pracy zespołowej to dokładność i frekwencja, wykonanie zadań w wyznaczonym czasie,

¹² B. Gross Davis, *Tools for Teaching* Gossey Bass Publishers, San Francisco 2009, s. 190.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże

poziom uczestnictwa w zespole, współpraca z innymi członkami zespołu, umiejętność słuchania i reakcje na sytuacje konfliktowe¹⁶.

Uczestnicząc w symulowanej grze decyzyjnej, uczniowie otrzymują konkretne zadanie polegające na zarządzaniu przedsiębiorstwem. Wykonanie tego zadania może być oceniane i wartościowane na podstawie wyników osiągniętych w grze (wskaźniki rynkowe i finansowe). W ocenie należy przedkładać kryteria obiektywne nad względne. Podczas pracy w zespołach porównania między zespołami są nieuniknione, ale lepsze wyniki można osiągnąć, jeśli ocena będzie oparta na wcześniej określonych kryteriach¹⁷.

Wybrane elementy teorii gier decyzyjnych

Teoria gier definiowana jest jako teoria podejmowania decyzji w warunkach interakcji i jest niczym innym jak matematyczną teorią sytuacji konfliktowych, podczas gier strategicznych lub innych. Twórcą teorii był J. von Neumann, który stwierdził, że "istotą gry nie jest odgadywanie intencji graczy, ale ukrywanie własnych intencji". Podstawowym założeniem teorii gier jest to, że wszyscy gracze działają racjonalnie. Kluczowymi elementami każdej sytuacji konkurencyjnej są gracze i ich ruchy. Na rynku działa co najmniej dwóch graczy, których działania inwestycyjne, marketingowe i cenowe na wyjściu są od siebie zależne¹⁸.

Kolejną złożonością są konsekwencje i nagrody. Zachowanie wszystkich graczy decyduje o wyniku walki konkurencyjnej. Każdemu możliwemu wynikowi odpowiada określona nagroda. Nagrody są miarą stopnia, w jakim każdy z przeciwników osiąga swoje cele, najczęściej wyrażone w pieniądzu, gdy mowa o firmach oraz w wartości użytkowej, gdy mowa o konsumentach. Kolejna hipoteza to reguły gry i cele graczy. Zachowanie graczy jest regulowane przez formalne i nieformalne reguły gry. Mogą to być przepisy prawa, ogólnie obowiązujące zasady konkurencji i nieuczciwych praktyk, zasady wrogiego przejęcia, a nawet wiedza analityczna pozwalająca na monitorowanie zachowań konkurencyjnych. Punktem wyjścia do analizy konkurencji, w nawiązaniu do wyników teorii gier, jest zrozumienie, że jest ona opisem graczy, stosowanych przez nich strategii, planu działania uwzględniającego wszystkie możliwe ewentualności, w jakie mogą wpaść, oraz wyników, jakie każdy z graczy osiąga. Rywalizacja może przybrać formę pojedynczego działania lub kilku działań rozłożonych w czasie (rywalizacja

¹⁶ *Assessing Learning in Australian Universities, Ideas, strategies and resources for quality in student assessment.* www.cshe, unimelb.edu.au/assessinglearnin.

¹⁷ Gross Davis B., *Tools for Teaching* Gossey Bass Publishers, San Francisco 2009, s. 192

¹⁸ A.P. Wierzbiński *Teoria i praktyka wspomaganie decyzji*, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2018, s. 245-255.

sekwencyjna i rekurencyjna). Gry mogą mieć charakter strategiczny lub rozszerzony. Strategia dominująca to najlepsza odpowiedź na każdą strategię stosowaną przez konkurenta. Zgodnie z logiką, jeśli gra nie jest kooperacyjna, to wynik na pewno będzie gorszy. Prostym przykładem gry ilustrującej pojęcie równowagi Nasha jest rywalizacja Hondy i Toyoty pod koniec lat 90. o budowę nowych zakładów produkcyjnych w Ameryce Północnej, w której co najmniej dwóch graczy wykonuje jednoczesny ruch w odniesieniu do decyzji¹⁹.

Każdy, kto żył na tym świecie przez dłuższy czas, wie, że zmiany nie są czymś, czego należy się obawiać. Co więcej, wiele z tych zmian prowadzi zazwyczaj do lepszego przewidywania przyszłości. Tak jak w tym przypadku, każda zmiana prowadzi do usprawnienia procesów i poprawy wyników firmy. Wspomaganie decyzji zawsze polega na automatyzacji pewnych kroków lub czynności w procesie decyzyjnym. Strategie w podejmowaniu decyzji w zakresie gier decyzyjnych to ważny aspekt do rozważenia w odniesieniu do organizacji. Usprawnienie procesu memoriałowego w organizacji jest jednym z głównych sposobów poprawy działalności od ponad 20 lat w wielu firmach na całym świecie²⁰.

Kontynuując temat technologii, przyjrzyjmy się rewolucji kultury komputerowej w kontekście podejmowania decyzji. Komputerowe wspomaganie decyzji rozwinęło się i między innymi powstają nowe symulatory wspomagające proces podejmowania decyzji. Użytkownikami tych systemów wspomaganie decyzji są ludzie ery informacyjnej, którzy nie tylko będą dobrze wyszkoleni w technologii przetwarzania informacji i szeroko wykorzystają ją w swojej pracy i życiu codziennym, ale także będą mieli inne postrzeżenie otaczającego ich świata niż powszechne postrzeżenie, które mieli w przeszłości. Postrzeżenie świata to nie tylko kwestia przykładów, ale także intuicji, podstawowych pojęć składających się na czyjs światopogląd²¹.

Młodzi ludzie uczestniczący w programach edukacji przedsiębiorczości mogą w przyszłości przyjmować różne role na rynku pracy. Jedną z tych ról może być rola właściciela firmy. Inni mogą zdecydować się nie zakładać własnej firmy, ale być zatrudnieni lub współpracować z firmą w ramach rozwijania elastycznych form pracy. Symulacja komputerowa tego, jak działa firma w konkurencyjnym środowisku jest skutecznym sposobem na zajęcie się wszystkimi tymi rolami²².

¹⁹ Tamże.

²⁰ E. Skrzypek, M. Hofman, *Zarządzanie procesami w przedsiębiorstwie* wyd. Oficyna a Wolters Kluwer Business, Warszawa 2010, s.19.

²¹ I.K. Geckil., P.L. Anderson, *Applied Game Theory and Strategic Behavior*, CRC Press, 2010, s. 38.

²² E. Więcek-Janka, *Games&Decisions. Poznań University of Technology*, Poznań 2011, s. 60.

Symulacja komputerowa łączy trzy kluczowe obszary nauczania: wiedzę, umiejętności i postawy i jest metodą nauczania, która może spełnić większość celów edukacyjnych w tych obszarach. Udział w symulowanych grach decyzyjnych zapewnia przyswajanie i zapamiętywanie nowych obszarów wiedzy, ponieważ uczestnicy muszą nieustannie powtarzać cykliczny proces decyzyjny w grze. Symulacja sytuacji korporacyjnych i ciągła konieczność omawiania sytuacji w grupie, prezentowania własnego spojrzenia na tę sytuację i dyskusowania proponowanych decyzji pomaga również uczestnikom pogłębić zrozumienie mechanizmów rynkowych, funkcjonowania firmy i kluczowych koncepcji zarządzania. Nauczają się korzystać z danych, aby odróżnić fakty od interpretacji. Oceniać wartość dostępnych informacji i trafność proponowanych rozwiązań/decyzji. Integrować wiedzę z różnych dyscyplin w celu rozwiązania problemów, przed którymi stoi firma. Rozwijać i zwiększać swoją gotowość do podejmowania ryzyka i brania odpowiedzialności za swoje działania. Nauczyć się świadomie wykorzystywać swoje doświadczenia w celu poprawy swojego zachowania. Symulowane gry decyzyjne mogą być postrzegane jako sposób na przyspieszenie nauki różnych umiejętności biznesowych. Nauka odbywa się w warunkach "laboratoryjnych", bez konieczności np. doświadczania konsekwencji bankructwa pierwszego start-upu²³.

Strategia decyzyjna uwzględniająca problemy w grze decyzyjnej jest złożonym procesem, który wymaga ćwiczenia racjonalnego myślenia, dobrego zrozumienia otaczającej sytuacji oraz umiejętności umiejętnego poszukiwania rozwiązań. Zintegrowana strategia decyzyjna uwzględniająca problemy w grze decyzyjnej może być przydatnym elementem wspomagającym ostateczny proces decyzyjny. W gospodarce opartej na wiedzy istotną rolę w tworzeniu wartości dodanej odgrywają zasoby intelektualne pracowników. Rozwiązania w zakresie efektywnej strukturyzacji kompetencji organizacyjnych są obszarem zainteresowania praktyków i badaczy zarządzania. Szkolenia stanowią ważną platformę doskonalenia wiedzy, umiejętności i postaw społecznych pracowników. Obecnie szkolenia oparte na technologii są powszechne i nie zaskakują uczestników²⁴.

Gry szkoleniowe są stosunkowo nowym sposobem budowania kompetencji spełniających standardy współczesnych oczekiwań społecznych. W odróżnieniu od gier rekreacyjnych, mają one cel edukacyjny, co podkreśla ich coraz powszechniejsza nazwa - seriousgames. Gry są interaktywnymi i dynamicznymi reprezentacjami rzeczywistości, w których uczestnicy realizują z góry ustalone cele. Interaktywność gry polega na możliwości ingerencji uczestników w system parametrów

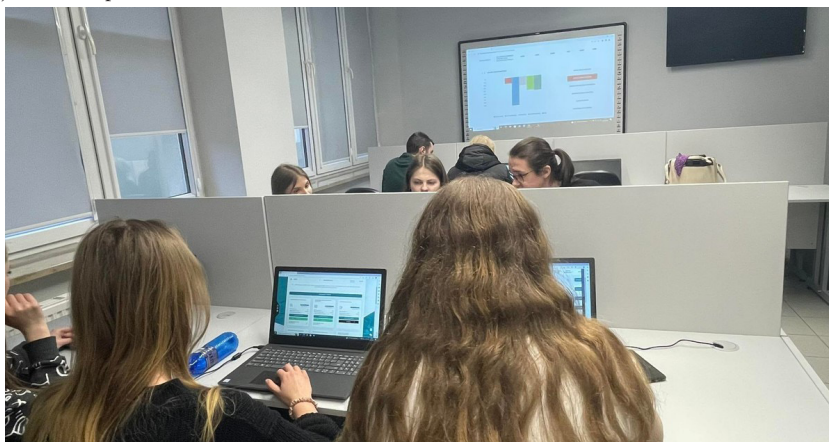
²³ Tamże.

²⁴ M. Kalinowski *Zastosowanie gier decyzyjnych w rozwoju zasobów ludzkich*, Acta Universitatis Nicolai Copernici, 2015, s 76.

symulowanych w grze, podejmowaniu decyzji i działań w ramach reguł gry. Gry decyzyjne są bardzo odpowiednią metodą, a ich aspekty organizacyjne mogą stymulować do działania już od przygotowania, co ostatecznie prowadzi do doskonałej integracji grupy szkoleniowej²⁵.

Przykłady symulacji z prowadzonych zajęć w Państwowej Uczelni Zawodowej im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu powiązane z różnymi branżami, aby gracze mogli zdobywać wiedzę i umiejętności podczas wirtualnej rozgrywki związanej z różnymi firmami. Prowadzący zajęcia trenerzy Branżowych Symulacji Biznesowych Revas to mgr Joanna Olszowy oraz mgr Łukasz Jabłoński.

Zdjęcie 1 Grupa finansów i rachunkowości

Źródło: Fotografia z prywatnego zbioru

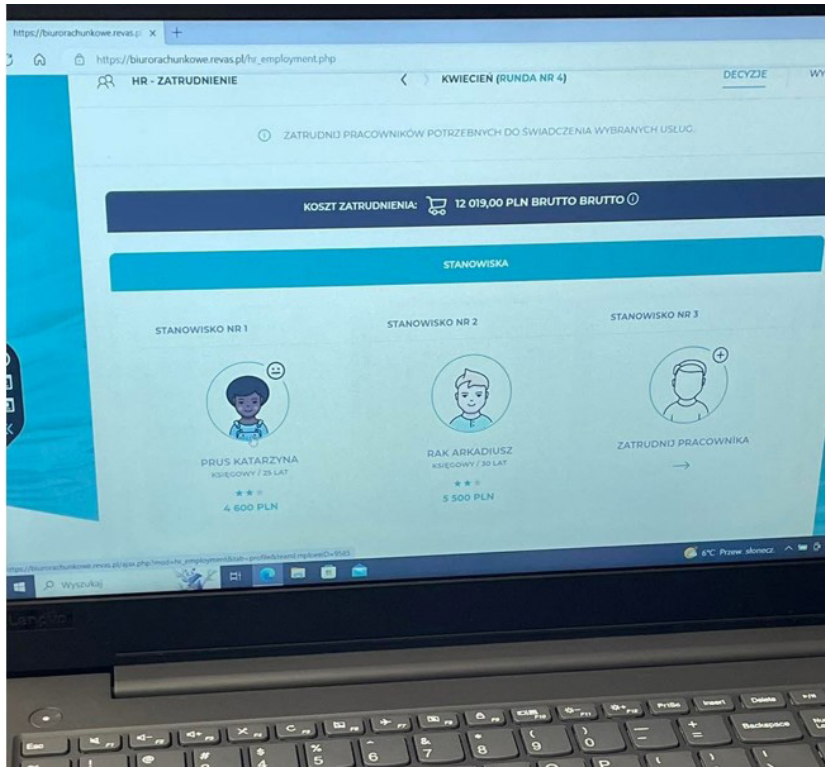
Zdjęcie 2 Nadzór trenerów podczas gry

Źródło: Fotografia z prywatnego zbioru

²⁵ Tamże.

Zdjęcie 3 Podejmowanie decyzji przez studentów – zatrudnianie pracowników

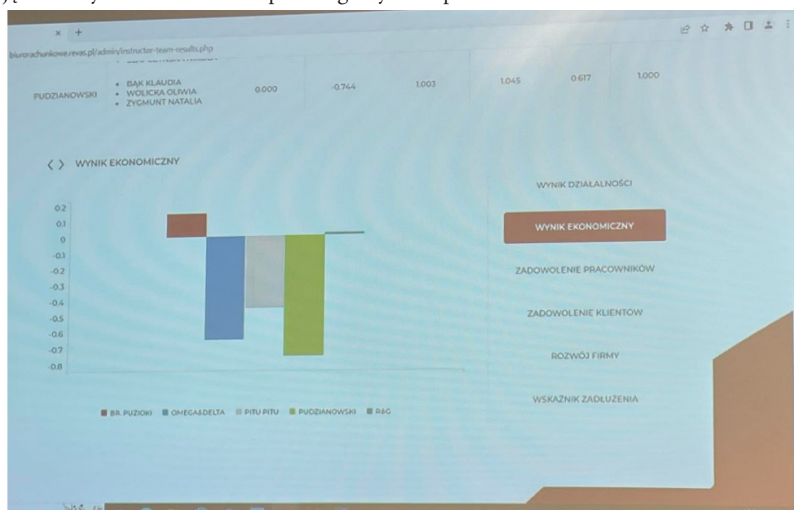
Źródło: Fotografia z prywatnego zbioru

Zdjęcie 4 Wyniki studentów w poszczególnych zespołach

NAZWA FIRMY	GRACZE	WYNIK DZIAŁALNOŚCI	WYNIK EKONOMICZNY	ZADOWOLENIE PRACOWNIKÓW	ZADOWOLENIE KLIENTÓW	ROZWÓJ FIRMY
BR PUZIOKI	<ul style="list-style-type: none"> KOZIEJA GABRIELA PIATEK PAWEŁ WARCHOŁ GABRIELA 	0.000	-0.199	0.927	1.059	0.583
PITU PITU	<ul style="list-style-type: none"> CYMERYS ANETA PATEREK KAROL PIĘTA MARTYNA 	0.000	-0.288	0.908	1.138	0.857
PUDZIANOWSKI	<ul style="list-style-type: none"> BAK KLAUDIA WOLICKA OLIVIA ZYCHMUNT NATALIA 	0.000	-0.471	0.940	1.013	0.594
R&G	<ul style="list-style-type: none"> GLI MON RADŁOWSKI BARTOSZ 	0.000	-0.493	0.933	1.131	0.730
OMEGADELTA	<ul style="list-style-type: none"> PALEJEWSKI NORBERT STROJEK KAMIL ŚLAPCZYŃSKA NIKOŁA 	0.000	-0.964	0.895	1.021	0.696

Źródło: Fotografia z prywatnego zbioru

Zdjęcie 5 Wyniki studentów w poszczególnych zespołach

Źródło: Fotografia z prywatnego zbioru

Zakończenie

W czasach globalizacji procesów gospodarczych należy podkreślić potrzebę kształtowania postaw przedsiębiorczych u młodzieży i studentów oraz zwiększania ich świadomości ekonomicznej w celu zrozumienia otaczających ich zjawisk. Jest to tym bardziej istotne w warunkach niestabilnego otoczenia i szybkich zmian cykli gospodarczych. Postawa zbierania informacji oraz zdobyta i utrwalona w praktyce wiedza zadecyduje o sukcesie przyszłych przedsiębiorstw i ograniczy błędy alokacyjne, które prowadzą do nadmiernych kosztów. Ryzyko finansowe związane z każdą działalnością gospodarczą będzie tym większe, im mniejsza będzie wiedza o procesach finansowych, a co za tym idzie, im mniejsze będą możliwości przeciwdziałania lub identyfikacji ryzyka i wykorzystania szans i wykorzystania istniejących możliwości.

Rozwój społeczeństwa informacyjnego, ciągłe pojawianie się nowych technologii oraz rosnąca liczba innowacji w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych wymagają modyfikacji w realizacji procesu kształcenia, w tym obiektów i infrastruktury edukacyjnej. Tradycyjne formy kształcenia i przekazywania wiedzy, pełne rutyny i monotonii, mogą nie być atrakcyjne dla współczesnych odbiorców komunikatów (zwłaszcza tzw. "Pokolenia Z"), dla których świat edukacji jest nowym wyzwaniem. Z tego powodu zacofane i archaiczne formy nauczania i przekazywania wiedzy, pełne rutyny i monotonii, mogą nie

przemawiać do współczesnych odbiorców komunikatów (zwłaszcza tzw. "Generacji Z"), dla których świat nowych technologii jest ich naturalnym środowiskiem. W efekcie staroświeckie i zacofane sposoby przekazywania wiedzy są już nie do zaakceptowania, a tym samym stają się przeszkodą w nawiązaniu kontaktu z nauczycielami i skutecznym budowaniu potencjału. Dlatego też istnieje pilna potrzeba uzupełnienia i zmiany metod nauczania, dostosowania ich do potrzeb współczesnych uczniów i uczących się oraz zadbania o to, by między nimi a nauczycielem nie było luki utrudniającej kontakt i wzajemne zrozumienie. Wykorzystanie w procesie edukacyjnym metod opartych na nowoczesnych technologiach, takich jak komputerowe biznesowe gry symulacyjne przez dobrze przygotowanych nauczycieli otwiera drzwi do nowoczesnej edukacji aktywizującej młodych ludzi. Oczywiście gry te są tylko jednym z aspektów edukacji, a ich znaczenie w przyszłości będzie rosło. Dlatego wskazane jest włączenie ich do procesu edukacyjnego i łączenie z innymi metodami edukacyjnymi.

Edukacja powinna inspirować, motywować i zapewniać wsparcie analityczne. Edukacja finansowa inspiruje młodych przedsiębiorców i wyposaża ich w aktualne i pozytywne umiejętności, aby stali się przedsiębiorczymi przedsiębiorcami i menedżerami, którzy mają pełną świadomość zjawisk i procesów gospodarczych oraz potrafią je identyfikować i odpowiednio na nie reagować. W zakresie edukacji ekonomicznej konieczne jest dalsze kształcenie ekonomiczne, aby zachęcić młodych ludzi do stawiania się przedsiębiorczymi przedsiębiorcami i menedżerami, którzy są w pełni świadomi zjawisk i procesów gospodarczych oraz potrafią je identyfikować i odpowiednio na nie reagować. Dlatego też nowoczesna edukacja finansowa z wykorzystaniem specjalistycznych biznesowych gier symulacyjnych jest ważnym elementem rozwoju zasobów ludzkich. Rozwój i wpływ dynamicznego rozwoju gospodarczego w dobie globalizacji procesów gospodarczych i szybkiej dystrybucji informacji.

Bibliografia

- Girard C., Ecalle J., Magnan A., *Serious games as new educational tools: how effective are they? A meta-analysis of recent studies*, Journal of Computer Assisted Learning 2012.
- Geckil I.K., Anderson P.L., *Applied Game Theory and Strategic Behavior*, CRC Press 2010.
- Gross Davis B., *Tools for Teaching* Jossey Bass Publishers, San Francisco 2009.
- Holska A., *Teorie podejmowania decyzji*, wyd. Naukowy Wydział Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2016.

- Kalinowski M., *Zastosowanie gier decyzyjnych w rozwoju zasobów ludzkich*, Acta Universitatis Nicolai Copernici 2015.
- Pisarski M., *Jak rozwijać racjonalne decydowanie za pomocą edukacji matematycznej*, wyd. Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa, 2017.
- Rizzi, P., Woźniakiewicz, J. *Perspektywy zastosowania gier symulacyjnych w edukacji. Teoria i praktyka*. Homo Communicativus, 2008, 3(5).
- Rebizant W., *Metody podejmowania decyzji*, wyd. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej 2015.
- Rudny W., *Opcje realne i teoria gier*, wyd. Akademia Ekonomiczna w Katowicach 2016.
- Skrzypek E., Hofman M., *Zarządzanie procesami w przedsiębiorstwie* wyd. Oficyna Wolters Kluwer Business, Warszawa 2010.
- Wardaszko M., , *The Game Wittlin the Simulation Game the Resorach Method Concept and Project With Game Design Implementation*, Developments in Business Simulation and Experiential Learning 2013, 40.
- Wierzbicki A.P., *Teoria i praktyka wspomaganie decyzji*, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2018, s. 245-255.
- Więcek-Janka E., *Games & Decisions*, Poznań University of Technology, Poznań 2011.

Strony internetowe:

- <https://4cf.pl/project/gra-decyzyjna/> [dostęp: 18.03.2023].
- <https://forsal.pl/artykuly/337426,podejmowanie-waznych-decyzji-menedzer-moze-przecwiczyc-w-grach-symulacyjnych.html> [dostęp 15.03.2023].
- Assessing Learning in Australian Universities, Ideas , strategies and resources for quality in student assessment.* www.cshe, unimelb.edu.au/assessinglearnin [dostęp 15.03.2023].

USE OF SIMULATION GAMES IN TEACHING MODERN MANAGEMENT CONCEPTS

Summary: The development of information technology in teaching and the growing interest in improving knowledge and skills in modern management, and thus proper education, are driving the creation of modern teaching tools in this area. Analyzing the trends in modern business management and the natural reflection of labor market expectations in terms of the competencies required of employees, there is no doubt that knowledge and skills in education that meet the needs of the market are one of the most valuable assets. The development of such material represents an important gap in the educational market in this area. This role can certainly be fulfilled by simulation and decision-making games. After implementing a university curriculum in project management, lecturers are faced with the need to develop appropriate teaching tools that will enable them to achieve the learning outcomes envisaged for the subject, specialty, or field of study in accordance with the applicable system of the National Qualifications Framework. In this case, since the nature of the subject is clearly more practical than theoretical, it is necessary to develop and use tools that allow the development and confirmation of learning outcomes that include skills and attitudes, such as teamwork and teamwork, as well as purely theoretical knowledge. Relevant literature confirms that the use of simulation in educational environments can increase students' enthusiasm, increase their interest in simulation-related topics and ensure that they actively participate in the process of gaining experience, which is often not possible in lectures or even in training courses. The development of information technology creates great opportunities to create such simulations.

Keywords: simulation games, teaching, modern management concepts

JOANNA SEPIOŁO
ARTUR KUCWAJ
MAGDALENA CEBULA

PRACA ZDALNA I JEJ WPŁYW NA EFEKTYWNE FUNKCJONOWANIE ORGANIZACJI

Abstrakt: Rok 2020 przejdzie do historii jako rok przełomowy, który zmieni paradygmat stosunków międzyludzkich, zdrowia i higieny oraz gospodarki światowej: wraz z pandemią COVID-19, której wpływ pozostanie kluczowy, wiele firm stanie przed bezprecedensowymi wyzwaniami związanymi z ochroną zdrowia i życia swoich pracowników przy jednoczesnym zapewnieniu ciągłości działania. w obliczu zaistniałej sytuacji. Nowoczesne rozwiązania technologiczne mają potencjał, aby osiągnąć idealne połączenie tych dwóch wymagań poprzez zapewnienie pracy zdalnej. Ten niestandardowy sposób pracy nie pozostaje jednak bez znaczenia dla osobistego funkcjonowania i dobrostanu psychicznego. Celem niniejszego artykułu jest zatem zbadanie psychospołecznego kontekstu tej niestandardowej formy pracy. W szczególności skupia się na wpływie świadczenia pracy zdalnej na efektywność organizacyjną.

Słowa kluczowe: zarządzanie, e-zarządzanie, e-menedżer, wirtualna organizacja, wirtualizacja, praca zdalna, home office, praca stacjonarna

Wstęp

Coraz więcej firm przechodzi na modele pracy zdalnej. Pandemia koronawirusa znacznie przyspieszyła proces przystosowania się do tego typu pracy, wymuszając wprowadzenie odpowiednich systemów zarządzania, sprzętu i infrastruktury do organizacji spotkań. Szacuje się, że dalszy rozwój technologiczny będzie silnie wpływał na dalsze odejście od tradycyjnych modeli pracy. Praca zdalna ma swoje wady, ale ma też wiele niezaprzeczalnych zalet. Ale jak to przekłada się na produktywność pracowników? Niektórzy uważają, że brak kontroli prowadzi do gorszej dyscypliny pracowników, ale wyniki badań naukowych pokazują dokładnie odwrotną zależność. Czy praca zdalna to dobry sposób na zwiększenie produktywności.

Postęp technologiczny przyczynia się do wprowadzania innowacyjnych zmian, które pozwalają na zdecydowanie szybszą, tańszą i coraz lepszą produkcję dóbr, świadczenie usług i ogólne zarządzanie organizacją czy przedsiębiorstwem. Dynamika zmian otoczenia sprawia, że współczesne organizacje są zobligowane do sprawnego wykorzystywania wszelkich możliwości, uskuteczniających prowadzenie działalności. Obecnie jedną z najważniejszych opcji, dających daleko idące perspektywy jest Internet (ogólnoświatowa sieć komputerowa).

Sieć postrzegana jest jako jedno z najsprawniejszych narzędzi, umożliwiających lawinowe pozyskiwanie cennych informacji. Powszechny dostęp do Internetu rewolucjonizuje zarówno gospodarkę, sposób komunikacji jak i upowszechnianie wiedzy. W dobie gospodarki elektronicznej oraz wirtualnego otoczenia organizacji, stanowiącego tymczasowo utworzoną sieć niezależnych jednostek (dostawców, odbiorców, a nawet niedawnych konkurentów) połączoną za pomocą elektronicznej sieci komputerowej w celu wzajemnego udostępniania sobie rynków, organizacje łączą się ze sobą po to, aby uzyskać efekt synergii. Organizacja wirtualna działa w cyberprzestrzeni, a jej funkcjonowanie wymaga istnienia sieci komputerowej.¹

Obecnie coraz częściej używa się terminów e-zarządzanie i e-menedżer. e-zarządzanie to nowa jakość zarządzania, ukierunkowana na wspieranie działań pracowników i właścicieli organizacji oraz tych, którzy są celem jej działań. procesy e-zarządzania są osadzone w środowisku e-organizacji, a także w środowisku komputerowym i Jest ona osadzona w środowisku sieciowym, co jest osobliwością e-zarządzania. Z drugiej strony, e-menedżerowie w nowej e-gospodarce staną przed większymi i bardziej wymagającymi wyzwaniami niż w gospodarce nastawionej na tradycyjne metody zarządzania, głównie w trybie statycznym. Rozwiązanie problemów związanych z działalnością organizacji (e-organizacji) na rynkach elektronicznych (e-marketplaces) będzie wymagało modyfikacji tradycyjnych metod zarządzania, które poradzą sobie z bardziej złożonymi systemami i procesami.

Obecnie możliwość prowadzenia organizacji lub biznesu w sposób zdalny (online) rośnie bardzo szybko i coraz więcej przedsiębiorców podejmuje taką decyzję na rynku. Pojawia się wiele bezprecedensowych form współpracy. Szczególnie atrakcyjne w tym względzie są metody, czas i rozległe aspekty komunikacji pomiędzy przedsiębiorcami, producentami, dystrybutorami i odbiorcami produktów i usług. E-zarządzanie umożliwia funkcjonowanie przedsiębiorstw

¹ J. Kisielnicki, *Zarządzanie. Jak zarządzać i być zarządzanym*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2014, s. 291.

w oparciu o nowoczesne rozwiązania komunikacyjne. Dzięki temu możliwe jest korzystanie. Ekspansja rynków docelowych, elastyczność we współpracy z grupami klientów i partnerami zewnętrznymi, niezbędne badania i analizy rynku, rozwój nowych produktów, wprowadzenie na rynek z promocją, wdrożenie wideokonferencji, bezproblemowe przesyłanie dokumentów, zawieranie umów, konkurencyjne badania rynku.

Innowacje są siłą napędową dzisiejszej gospodarki. Niezależnie od formy prowadzenia biznesu, e-governance i praca zdalna mają na celu przeniesienie tradycyjnych modeli biznesowych do przestrzeni wirtualnej. Umiejętność ogarnięcia nowych realiów i wykorzystania możliwości, jakie daje Internet, staje się dla wielu firm kluczem do sukcesu, drogą do rozwoju, szansą na zwiększenie efektywności i wydajności, a przede wszystkim warunkiem przetrwania na (ciągle zmieniającym się) rynku.

Praca zdalna, homeoffice i praca stacjonarna

Praca stacjonarna to wykonywanie pracy w ściśle określonym miejscu takie jak biuro czy siedziba. Dokładne miejsce oczywiście zależy od rodzaju wykonywanej pracy. Pracę wykonuje się przestrzegając zaplanowanego grafiku. W przypadku pracy stacjonarnej zarabianie pieniędzy jest prostsze niż w pracy zdalnej. Osoba w trybie stacjonarnym ma do dyspozycji własne miejsce, dokładnie określony zakres obowiązków. Pracownik stacjonarny w momencie pojawienia się jakiegokolwiek problemu, może zwrócić się do współpracowników, z którymi łatwiej jest znaleźć rozwiązanie. Przy pracy stacjonarnej zwiększa się płynność finansowa i efektywność, gdyż zlecenia są stałe, regularne i przede wszystkim wykonywane w konkretnej kolejności. Współpraca z całym zespołem zatrudnionym w organizacji lub przedsiębiorstwie daje możliwość samorozwoju, lepszą komunikację oraz możliwość rozwiązywania skomplikowanych zadań².

Praca zdalna polega na wykonywaniu pracy poza jednostką organizacyjną. Ta forma zatrudnienia staje się potencjalnie ogólnodostępna ze względu na dynamiczny postęp rozwoju technologii, łatwy dostęp do Internetu oraz środków komunikacji. Stanowi elastyczną i atypową formę zatrudnienia. Najbardziej popularne technologie, które są wykorzystywane podczas pracy zdalnej to telefony, komputery, laptopy, tablety oraz Internet, przy którym wykorzystuje

² *Praca stacjonarna. Co to znaczy?*, (2018) <http://www.gpmapa.pl/praca-stacjonarna-znaczy/> [dostęp: 23.08.2021].

się pocztę elektroniczną oraz korzysta z różnych narzędzi konferencyjnych: wideokonferencje oraz telekonferencje³.

Praca zdalna ma wiele zalet dla pracodawców. Pozwala im to na obniżenie kosztów wynajmu powierzchni biurowej, mediów, a nawet parkingu. Przede wszystkim praca zdalna pozwala ludziom lepiej zarządzać swoim czasem osobistym, ponieważ nie muszą wydawać pieniędzy na podróże i mają więcej czasu dla siebie. Homeoffice to tak zwana praca zdalna. W przeszłości praca w domu była przywilejem tych, którzy pracowali dla siebie lub prowadzili organizację. Teraz pracodawcy wychodzą naprzeciw swoim pracownikom i wykorzystują zaawansowane technologie, aby dać im przywileje organizacyjne, takie jak czasem praca z domu lub innej wybranej lokalizacji. Oczywiście zasady dotyczące pracy wykonywanej w domu pozostają takie same. Taki sposób pracy wymaga oczywiście odpowiedniego przygotowania zarówno ze strony pracodawcy, jak i pracownika. Oznacza to czuwanie nad postępowaniem prac, zapewnienie odpowiednich warunków i sprzętu do pracy oraz dbanie o bezpieczeństwo informacji i danych firmowych.

W praktyce jedyną różnicą między pracą zdalną a homeoffice wydaje się być charakter umowy o pracę. Dobrze, że taka różnorodność istnieje, bo w dzisiejszym społeczeństwie jest wiele różnych ofert pracy, ludzie są różni i nie każdy dobrze czuje się na każdym stanowisku.

Wirtualne organizacje

Organizacja wirtualna to sieć niezależnych od siebie firm, które łączą siły – najczęściej tymczasowo – w celu dostarczenia danego produktu lub usługi. Z organizacją takową wiążą się pojęcia wirtualnego biura, wirtualnego zespołu, czy wirtualnego przywództwa. Głównym celem takiej struktury jest dostarczenie innowacyjnych produktów i usług wysokiej jakości, będących natychmiastową odpowiedzią na potrzeby konsumentów.

Organizacje wirtualne są bardziej efektywne i korzystniejsze od tradycyjnych form. Granice między firmami, dostawcami i klientami stale się zmieniają, zacierając znany z ubiegłego wieku obraz tradycyjnych funkcji biznesowych. Pracownicy, zespoły, zmiany i zadania mogą być dowolnie rotowane w firmie. Firma wirtualna może nie mieć siedziby ani struktury organizacyjnej. Dostawcy, klienci, a nawet konkurenci współpracują ze sobą na rzecz takiej organizacji.

Organizacja wirtualna jest w większym stopniu ukierunkowana na ciągłe przekształcanie i rekonstrukcję niż na zbudowanie jakiejś trwałej struktury.

³ M. Krzyszkowska-Dąbrowska, *Praca zdalna. Praktyczny Przewodnik*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2020, s. 9.

Koncepcja organizacji wirtualnej zakłada ciągłe projektowanie i wdrażanie nowych procesów biznesowych. W efekcie organizacja wirtualna z dnia na dzień zmienia swoją postać. Tak rozumiana organizacja transformuje wiedzę w procesy gwarantujące wartość dodaną w przestrzeni rynkowej⁴.

Nowe technologie są ważnym czynnikiem - wręcz kluczowym - dla sukcesu organizacji wirtualnych. Komputerowe systemy informacyjne umożliwiają komunikowanie się ze sobą pracownikom znajdującym się w różnych lokalizacjach geograficznych. Wirtualne biura mogą usprawnić wymianę informacji między współpracownikami dzięki wideokonferencjom, oprogramowaniu do współpracy i intranetom. Dzieje się tak dlatego, że oprócz potrzeby ciągłej komunikacji, rosną wymagania dotyczące ilości i jakości informacji potrzebnych do wykonania pracy.

W przeciwieństwie do tradycyjnych zespołów, zespoły wirtualne mogą przekraczać granice czasowe, przestrzenne i organizacyjne, wykorzystując nowe technologie komunikacyjne. Takie zespoły mogą składać się z pracowników, menedżerów, klientów, dostawców, a nawet urzędników państwowych, pracujących wspólnie nad osiągnięciem celu. Często współpracują ze sobą tylko w celu wykonania jednego zadania. Jednak po ukończeniu i wprowadzeniu produktu na rynek, projekt uznaje się za zakończony, a zespół przestaje istnieć.

Członkowie zespołu muszą się nauczyć nowego zestawu umiejętności. Jedną z nich jest umiejętność efektywnych interakcji z innymi pomimo nierzadkiego braku możliwości kontaktu twarzą w twarz. Inną jest zdolność szybkiej adaptacji w nowym zespole. Jego członkowie muszą być również zdolni do radzenia sobie w świecie pracy coraz bardziej opartym na komputerach. Muszą posiadać również zdolności społeczne pozwalające im na prace w środowiskach multikulturowych.

Liderzy również powinni posiadać umiejętności zarządzania siecią niezależnych przedsiębiorstw, opracowywania wirtualnych operacji, tworzenia i utrzymywania relacji w zespole i poza nim, wspierania zespołów i utrzymywania ich w skupieniu. Nie są to umiejętności uprzednio wymagane w przedsiębiorstwie tradycyjnym. Zacierające się granice uprzednio jasno zdefiniowanych ról obligują ludzi do podejmowania współpracy, a przedsiębiorstwa do wykorzystywania innowacyjnych metod zarządzania.

Kluczowa dla sukcesu wirtualnej firmy jest umiejętność zbudowania systemu zdalnego nauczania. Dobrze funkcjonujący system może znacząco pomóc menedżerom w utrzymaniu wysokiego poziomu kompetencji wśród członków

⁴ M. Brzozowski, *Nowoczesne koncepcje i metody zarządzania strategicznego*, Management Forum, Poznań 2020, s. 6.

zespołu. Jeśli są efektywnie zarządzane, mogą wspierać rozwój zawodowy pracowników oraz wносить do zespołu innowacje i dodatkowe umiejętności. Organizacje wirtualne muszą przodować w szybkim i skutecznym opracowywaniu rozwiązań, jeśli chcą utrzymać swoją wysoką pozycję w świecie.

Organizacje wirtualne są bardzo złożone i problematyczne, mogą odnieść zarówno sukces, jak i porażkę. Stoją przed wieloma wyzwaniami, w tym planowaniem strategicznym, niejednoznacznością tradycyjnych ról, utratą kontroli i koniecznością posiadania nowych umiejętności zarządzania.

E- zarządzanie oraz e-menedżer

Rozwój technologiczny pomaga rozwinąć w znacznym stopniu współczesne organizacje. Do pozyskiwania w jak najszybszy sposób informacji wykorzystuje się coraz częściej sieć Internet w której można pozyskać wszystkie niezbędne dane do poszerzenia swojej działalności takie jak dane klientów, sposoby rozwiązywania problemów w działalności, możliwość reklamowania się oraz zdalne prowadzenie działalności (e-zarządzanie).

E-zarządzanie określamy jako część zarządzania, do której wykorzystywana jest sieć komputerowa, obejmuje m. in.: e-biznes, czyli prowadzenie działalności gospodarczej z wykorzystaniem Internetu. Może być to zarówno działalność lokalna jak i globalna.

E-biznes różni się od tradycyjnego biznesu tym, że skupia się na wymianie dokumentów za pomocą środków elektronicznych i różnych systemów komunikacji z uczestnikami procesów biznesowych. E-biznes obejmuje handel elektroniczny, bankowość elektroniczną, e-usługi i e-logistykę. E-commerce jest największą częścią e-biznesu, a handel elektroniczny odnosi się głównie do wyspecjalizowanych transakcji, które przeprowadzają transakcje z klientami indywidualnymi, firmami i innymi organizacjami.

Technologia informacyjna zapewnia wirtualną strukturę do organizowania i zarządzania firmą. Transmisja audio i wideo pozwala na prezentację produktów na dużą skalę, w dowolnym czasie, praktycznie z każdego miejsca na ziemi. Zarządzanie elektroniczne redefiniuje triadę biznesową, umożliwiając elastyczne godziny pracy, możliwość pracy i zarządzania firmą z dowolnego miejsca na świecie. Umożliwił on pracę i prowadzenie biznesu z dowolnego miejsca na świecie. Oczywiście zarządzanie zasobami ludzkimi może wymagać menedżerów, którzy mogą pracować zdalnie, czyli e-menedżerów.

Dziś większość firm i organizacji pracuje pod kierownictwem menedżera. Zawód ten powstał, gdy właściciele firm przekazali pewne zadania związane

z zarządzaniem specjalistom, czyli menedżerom, którzy byli oddzieleni od liderów organizacji. Menedżer to osoba pracująca na stanowisku kierowniczym, posiadająca wiedzę i umiejętności niezbędne do kierowania organizacją. Praca menedżera różni się istotnie od pracy e-menedżera jedynie formą przekazywania poleceń i informacji pomiędzy menedżerem a personelem wykonawczym. Dzięki e-managerowi proces ten odbywa się zdalnie.

Efektywność pracy wirtualnego zespołu

Wirtualny zespół traktowany jest jako odrębny element organizowania współpracy pomiędzy menedżerami pracujących w różnych lokalizacjach, dążących do osiągnięcia wspólnych celów. Komunikacja pomiędzy poszczególnymi menedżerami oparta jest w dużej mierze na nowoczesnej technologii. Wirtualne zespoły nie mają konkretnie sprecyzowanej branży działania, mogą występować zarówno w branży IT jak i również w branży medycznej czy też w wielu innych.

Efektywność pracy wirtualnego zespołu tkwi w ich różnorodności, w poziomie umiejętności menedżerów jak i również w ich doświadczeniu. Im większe predyspozycje zespołu tym bardziej wydajna i efektywna będzie ich praca⁵.

Wirtualny zespół posiada znaczące zalety, które przyczyniają się do efektywności całokształtu pracy. Praca zespołowa może być efektywna i bardziej skuteczna od pracy indywidualnej. Zjawisko to występujące w ekonomii nosi nazwę „efektu synergii”. Jest to proces, w którym, efekt zespołowy przekracza wkład pracy indywidualnej. Jednocześnie efekt synergii można wyrazić za pomocą dobrze obrazującego schematu $2+2=5$ ⁶.

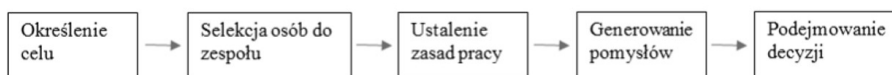
Kluczowym elementem efektywności pracy wirtualnego zespołu jest stworzenie poszczególnych etapów pracy. Dzieje się tak aby uniknąć nieporozumień w zespole oraz sprawić, aby praca całego zespołu dała zamierzone efekty, które pozwolą osiągnąć sukces.

Poniższy schemat ukazuje jak istotny jest każdy z elementów podczas pracy wirtualnego zespołu. Jeden element musi wynikać z drugiego, aby efekt synergii mógł prawidłowo działać.

⁵ L. Michalczyk, *Zarządzanie przedsiębiorstwem „Zespoły wirtualne - analiza przypadku”*, Politechnika Krakowska, Kraków 2013, s. 40.

⁶ H. Puszcz, Ł. Dąbrowski, M. Zaborek, *Zespoły po polsku. Jak firmy działające na polskim rynku podnoszą swoją efektywność dzięki pracy zespołowej*, Onepress, Gliwice 2016, ss. 172-173.

Rysunek 1. Schemat pracy wirtualnego zespołu

Źródło: opracowanie własne na podstawie literatury przedmiotu

Aby zapewnić efektywność funkcjonowania zespołów wirtualnych należy wziąć pod uwagę trzy zasadnicze uwarunkowania.

Pierwsze uwarunkowanie dotyczy posiadania przez menadżerów konsekwencji w działaniu. Zarówno wirtualny zespół jak i osoba odpowiedzialna za pracę zespołu powinni posiadać poszczególne cechy: gotowość na zmiany, na zdobywanie nowych doświadczeń, planowanie i przewidywanie przyszłości.

Drugim uwarunkowaniem jest świadomość całego zespołu, że nie we wszystkich dziedzinach każdy powinien się odnajdować. Należy przyjąć zasadę, iż nie każdy jest dobry we wszystkim i lepiej określić się w danej dziedzinie i w niej osiągać sukcesy.

Trzecie uwarunkowanie spostrzega się w zmianie zachowań i preferencji ludzi. Dokonanie zmian powinny być niezależne od nas, naszej włożonej pracy.

Reasumując, aby praca wirtualnego zespołu była efektywna należy stosować się do wyżej wymienionych uwarunkowań. Określenie etapów pracy zespołu wirtualnego ukazuje, że praca jest wyjątkowo ważnym elementem zarówno dla menedżera, jak i członków zespołu. Ich wspólny, włożony trud przyniesie tylko pozytywny aspekt.

Praca zdalna wady i zalety na podstawie badań

Eksperyment w chińskim call center

Eksperyment przeprowadzili badacze z Peking University i Stanford University. Badaniu poddano pracowników call center chińskiej firmy turystycznej Ctrip (16 tys. pracowników). Przez dziewięć miesięcy mieli pracować w domu przez cztery dni w tygodniu i przychodzić do pracy raz na pięć dni. Osoby, które chciały wziąć udział w eksperymencie, brały udział w losowaniu, które miało określić, kto będzie odpowiedzialny za pracę zdalną, a kto nadal będzie pracował w biurze. Oba zespoły składały się z takiej samej liczby osób, a jedynym czynnikiem wpływającym na różnicę w wynikach było miejsce pracy. Nie ma zmiany

godzin pracy ani obowiązków służbowych. Przy przeprowadzaniu badania wzięto pod uwagę następujące kwestie⁷:

- długość przerw wykorzystywanych przez pracowników.
- liczba dni wolnych od pracy.
- liczba wykonanych połączeń.
- liczba połączeń, które zakończyły się złożeniem zamówienia.
- - jakość połączeń

Pozytywne strony pracy zdalnej

Wyniki przeprowadzonych badań pokazują, że pracownicy, którzy dzwonią z domu, mają mniej dni wolnych i krótsze przerwy w pracy. Wykonywali też więcej połączeń na minutę niż grupa kontrolna, która pracowała w biurze. Eksperyment nie wykazał różnicy w odsetku połączeń, które prowadziły do zamówień klientów, ani w ich jakości (analiza jakościowa przeprowadzona przez zewnętrzny zespół audytorów objęła 1% połączeń wykonanych w ciągu tygodnia). Ogólnie rzecz biorąc, pracownicy pracujący w modelu zdalnym okazali się o 13% bardziej produktywni niż osoby wykonujące tę samą pracę w biurze; podobne badanie przeprowadzone przez IBM wykazało, że model pracy zdalnej w organizacji może zwiększyć produktywność pracowników o 15% do 40%⁸.

Jednak, gdy Ctrip zapytał pracowników, czy po dziewięciu miesiącach telepracy nadal pracowaliby w domu, czy też wróciliby do biura, ponad połowa wolała wrócić do biura, mimo że średni czas dojazdu do pracy wynosił 40 minut w każdą stronę. Jak to się stało?⁹.

Negatywne aspekty pracy zdalnej

Pierwszym negatywnym aspektem jest brak interakcji społecznych. Wydaje się, że jest to czynnik, który miał najgorszy wpływ na uczestników badania, ponieważ przebywanie z dala od ludzi powoduje, że czują się oni samotni i przygnębieni - przedłużająca się rozłąka może doprowadzić do kryzysu psychologicznego¹⁰.

Drugim najczęściej wymienianym czynnikiem była kwestia rozdzielania rodzin. Wielu uważa, że efektywność pracy zdalnej zależy od posiadania domowego

⁷ <https://www.mamona.co.uk/blog/wady-i-zalety-pracy-zdalnej> [dostęp: 05.02.2023].

⁸ Tamże.

⁹ Tamże.

¹⁰ <https://www.mamona.co.uk/blog/wady-i-zalety-pracy-zdalnej> [dostęp: 05.02.2023].

biura. Jeśli nie ma biura domowego, a inni członkowie rodziny (w tym dzieci) przebywają w domu, wzrost wydajności jest mało prawdopodobny¹¹.

Ponadto profesor Nicholas Bloom z Uniwersytetu Stanforda w USA uważa, że "bycie fizycznie obecnym w pracy jest niezbędne dla kreatywności i innowacyjności, a na dłuższą metę praca bez fizycznego kontaktu z innymi przynosi więcej szkody niż pożytku"¹².

Efektywność pracy zdalnej z punktu widzenia pracownika

We wspomnianych eksperymentach pracownicy zdalni przyznają, że czują się bardziej spełnieni w pracy, bardziej związani z firmą i mniej zmęczeni. Jednak nie wszyscy to robią. W innym badaniu przeprowadzonym w Wielkiej Brytanii przez sieć komórkową Vodafone, 25% pracowników pracujących zdalnie przyznało, że model pracy zdalnej obniżył ich produktywność w pracy. Osobowość poszczególnych pracowników również niewątpliwie wpływa na efektywność pracy zdalnej. Modele pracy zdalnej mogą zwiększyć produktywność, szczególnie w przypadku osób, które potrafią dobrze wykorzystać swój czas, są bardziej samodzielne i lepiej czują się w fizycznej izolacji od innych¹³.

Podsumowanie

Praca zdalna jest z pewnością bardziej powszechna niż przed pandemią i jest szczególnie ceniona przez większość pracowników z doświadczeniem pracy zdalnej, kobiety i rodziców. Znaczna część pracodawców uważa również, że praca zdalna jest równie skuteczna, oszczędna i ważną korzyścią dla pracowników. Nie mały jest jednak sprzeciw wobec pracy zdalnej, zarówno wśród pracowników, jak i wśród pracodawców. Proponowany kodeks prawny dotyczący pracy zdalnej, który ma zostać włączony do Kodeksu Pracy, został lepiej przyjęty przez pracowników. Wśród pracodawców jest postrzegany jako powolny, nakłada trudne do spełnienia obowiązki i jest zbyt mocno osadzony w realiach pandemii¹⁴.

Dziś żyjemy w społeczeństwie informacyjnym, a Internet jest wykorzystywany we wszystkich aspektach życia codziennego. Dziś dostępne i innowacyjne rozwiązania pozwalają nam skutecznie i efektywnie prowadzić nasze firmy i organizacje, zarządzać zespołami, rozwijać zainteresowania, a nawet zdobywać

¹¹ Tamże.

¹² Tamże.

¹³ Tamże.

¹⁴ <https://zpp.net.pl/oczekiwania-potrzeby-oraz-postawy-pracodawcow-i-pracownikow-dotyczace-pracy-zdalnej-prezentacja-wynikow-badania-zpp> [dostęp: 07.02.2023].

nowe kwalifikacje bez wychodzenia z biura z domu. Współczesna gospodarka ulega ogromnym i wielopłaszczyznowym zmianom. Organizacje i instytucje będą w przyszłości działać w zupełnie innych warunkach niż obecnie. Warunki te będą determinowały powstanie i rozwój e-zarządzania oraz istotną rolę E-manager. Rozwój technologii informatycznych w miejscu pracy oraz konieczność reagowania na globalną konkurencję i wymagania konkurencji sprawiły, że organizacje zaczęły przyjmować wirtualne struktury zarządzania. Podobnie jak w przypadku zespołów twarzą w twarz, zarządzanie zespołami wirtualnymi jest ważnym elementem efektywności zespołu. Globalne zespoły wirtualne dodają aspekt różnic kulturowych, które wpływają na funkcjonowanie zespołów wirtualnych.

Nowoczesna firma to taka, która dynamicznie reaguje na potrzeby rynku. Funkcjonowanie człowieka związane jest ze zdolnością do podejmowania pracy z pomocą nowoczesnej technologii. Wykorzystanie technologii do realizacji zadań i zobowiązań zawodowych to podstawa pracy zdalnej. Praca zdalna łączy w sobie możliwości społeczeństwa informacyjnego z szansami, jakie daje współczesny rynek pracy. Większa umiejętność obsługi komputera i Internetu oraz zdolność do skutecznego zarządzania sobą w czasie to cechy charakterystyczne dzisiejszego pokolenia.

Pandemia COVID-19 wywołała poważne zmiany w sposobie naszej pracy. Aby zmniejszyć ryzyko zakażenia oraz ze względu na zamknięcie placówek edukacyjnych, wielu pracowników pracuje zdalnie. W normalnych warunkach ekonomicznych (a nie tylko w czasie pandemii) praca zdalna daje przede wszystkim większe możliwości rozwoju i samorealizacji. Brak ograniczeń czasowych i lokalizacyjnych ułatwia godzenie pracy z życiem prywatnym z realizacją zawodową. Praca zdalna pozwala na bardziej osobiste kształtowanie swojej pracy, w harmonii z innymi obowiązkami; długofalowym skutkiem epidemii COVID-19 jest zmiana nastawienia do tego sposobu pracy, już nie wymuszona przez krajowe czy globalne warunki epidemiologiczne. Nie jest to tylko trend czy konieczność, ale w istocie przewidywalne zjawisko, które będzie kształtować strategiczne decyzje pracodawców i menedżerów, a nawet stanie się elementem ich działań wizyjnych. Rzeczywiście, niektórzy pracodawcy doświadczają wymiernych korzyści z wprowadzenia pracy zdalnej. Mniejsza liczba pracowników w biurze to niższe czynsze biurowe, a więc niższe koszty pracy.

Bibliografia

- Brzozowski M., *Nowoczesne koncepcje i metody zarządzania strategicznego*, Management Forum, Poznań 2020.
- Kisielnicki J., *Zarządzanie. Jak zarządzać i być zarządzanym*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2014.
- Krzyszowska-Dąbrowska M., *Praca zdalna. Praktyczny Przewodnik*, WoltersKluwer Polska, Warszawa 2020.
- Michalczyk L., *Zarządzanie przedsiębiorstwem „Zespoły wirtualne - analiza przypadku”*, Politechnika Krakowska, Kraków 2013.
- Puszcz H., Dąbrowski Ł., Zaborek M., *Zespoły po polsku. Jak firmy działające na polskim rynku podnoszą swoją efektywność dzięki pracy zespołowej*, Onepress, Gliwice 2016.

Strony internetowe:

- Praca stacjonarna. Co to znaczy?* (2018), <http://www.gpmapa.pl/praca-stacjonarna-znaczy/> [dostęp: 23.08.2021].
- <https://www.mamona.co.uk/blog/wady-i-zalety-pracy-zdalnej> [dostęp: 07.02.2023].
- <https://zpp.net.pl/oczekiwania-potrzeby-oraz-postawy-pracodawcow-i-pracownikow-dotyczace-pracy-zdalnej-prezentacja-wynikow-badania-zpp> [dostęp: 05.02.2023].

REMOTE WORKING AND ITS IMPACT ON THE EFFECTIVE FUNCTIONING OF THE ORGANIZATION

Summary: The modern economy is constantly undergoing huge and multifaceted changes, just like the conditions of running any organization. Organizations and enterprises adapt to the changing environment, introducing modern development strategies, thus changing their organizational structures. Thanks to creative and innovative ideas, much of the team's work is done with the use of information technology. Such solutions allow for effective and efficient management of employees remotely.

Keywords: management, e-management, e-manager, virtual organization, virtualization, remote work, home office, stationary work

JOANNA OLSZOWY
KRYSTIAN FETELA
KORNELIA JANUSZEWSKA

MENEDŻEROWIE PRZYSZŁOŚCI - NOWE WYZWANIA DLA MENEDŻERÓW W POLSCE

Abstrakt: Zmiany w otoczeniu, niepewność i ryzyko występujące w organizacjach zmuszają je do poszukiwania metod i koncepcji zarządzania, które zagwarantują im rozwój i wzmocnią ich konkurencyjność. Celem artykułu jest ukazanie roli współczesnego menedżera i znaczenia nienowoczesnych technik zarządzania oraz wskazanie ich przydatności w procesie rozwiązywania problemów. Koncepcja zarządzania jest dynamiczna i odpowiada na potrzeby organizacji poszukujących ciągłości działania, której gwarantem są zadowoleni klienci. Doskonalenie zarządzania jest wynikiem stosowania metod i technik zarządzania, które przyczyniają się do poprawy konkurencyjności oraz skuteczności i efektywności zarządzania.

Słowa kluczowe: menadżer, wyzwania, przyszłość, zarządzanie, potrzeby organizacji

Wstęp

Współczesne organizacje działają w dynamicznych, niestabilnych środowiskach. Globalizacja działań, rozwój nowoczesnych technologii oraz intelektualizacja pracy wymuszają modyfikację nowoczesnych metod zarządzania zasobami ludzkimi i zarządzania nimi oraz metod pracy pracowników. Tym samym wymagania współczesnych rynków, które przeszły głęboką transformację od klasycznego kapitalizmu do gospodarki opartej na wiedzy, stawiają przed menedżerami zupełnie nowe wyzwania. W dobie niezwykle wymagających rynków klientów rola menedżera opiera się nie tylko na zarządzaniu i ocenie wyników pracy, ale także na skutecznym przywództwie. Trendy demograficzne, zmieniające się postawy na rynku pracy oraz oczekiwania osób nowych na rynku mają wpływ na sposób realizacji funkcji personalnej.

Warunki, w jakich powstają i funkcjonują współczesne organizacje, ulegają fundamentalnym zmianom, a procesy te zachodzą szybciej niż kiedykolwiek,

biorąc pod uwagę postęp technologiczny. Dla menedżerów zarządzających zespołami oznacza to wiele wyzwań. Nowe role i wyzwania stojące przed współczesnym menedżerem zależą w dużej mierze od zmieniającego się otoczenia, rynku pracy, a przede wszystkim obecności różnych pokoleń pracowników. Każde pokolenie ma unikalny zestaw umiejętności, stylów przywództwa, postrzegania równowagi między życiem zawodowym a prywatnym oraz postaw komunikacyjnych, które są kształtowane przez doświadczenie, wydarzenia historyczne, warunki ekonomiczne i kulturę. Ta różnorodność jest dobra dla biznesu, ponieważ sprzyja kreatywności i poszerza wachlarz różnorodnych możliwości rozwiązywania problemów. Z drugiej jednak strony stawia przed menedżerami wyzwania.

Menedżer przyszłości

W dzisiejszym świecie biznesu cele organizacyjne stają się coraz bardziej złożone. Organizacja pracy ewoluuje w kierunku autonomizacji i tworzenia elastycznych form pracy¹. Menedżerowie muszą przestać robić rzeczy dla ludzi, a zacząć robić rzeczy z ludźmi. Podczas gdy kiedyś było to postrzegane jako utopijny moralny wszechświat w świecie biznesu, dziś jest to nieuchronna konieczność². Potencjał osiągania wyników organizacyjnych poprzez stosowanie kontroli hierarchicznej jest tracony, a ludzie stają się coraz bardziej zależni od hierarchicznej struktury organizacji. Większy nacisk kładzie się na podnoszenie kwalifikacji pracowników, a pracownicy coraz częściej postrzegają awans pionowy jako wskaźnik sukcesu zawodowego. Ponieważ organizacje potrzebują kompetentnych i świadomych swojej roli jednostek, muszą dostrzegać ich aspiracje i tworzyć nowe modele tzw. nieograniczonych karier³.

A. Grove, prezes Intela i jeden z głównych dyrektorów firmy, twierdzi, że prezesi i menedżerowie firm powinni bardziej niż kiedykolwiek martwić się o to, co przyniesie przyszłość. "Teraz jest czas, aby prezesi i menedżerowie byli zaniepokojeni przyszłością" - mówi Grove. Skłonność do paranoi jest częścią ludzkiej natury. Będzie ona - lub już jest - najlepszym motywatorem. Menedżerowie powinni być bardziej menedżerowie potrzebują raczej zagrożeń, takich jak utrata kluczowych pracowników czy klientów niż optymistycznych planów na sukces. Współcześni menedżerowie muszą więc stale eksperymentować z nowymi koncepcjami i metodami w praktyce. Przykładem może być transformacja

¹ Bąk E., *Nietypowe formy zatrudnienia na rynku pracy*, C.H. Beck, Warszawa 2009.

² Denning S., *Radykalna rewolucja w zarządzaniu. Przewodnik menedżera*. Helion, 2012, s. 29-34.

³ Maszyk-Musiał E., Rakowska A., Krajewska-Bińczyk E., *Zarządzanie dla inżynierów*, PWE, Warszawa 20012, s. 224.

przedsiębiorstw z funkcji na procesy oraz tworzenie kluczowych kompetencji w zarządzaniu wiedzą. Nowe koncepcje i metody zarządzania dają menedżerom możliwość uzyskania przewagi konkurencyjnej w ich firmach, ponieważ strukturyzują i upraszczają sposób prowadzenia działalności gospodarczej⁴.

Tradycyjny sposób zarządzania ludźmi już nie działa. Czasy, kiedy kierownik był osobą surową, która po prostu wydawała polecenia i pilnowała terminów, należą do przeszłości. W rezultacie dobrzy menedżerowie potrzebują teraz innych kompetencji, a same tzw. "twarde umiejętności" już nie wystarczają. Nowe role i zadania, jakie stoją dziś przed menedżerami, to przede wszystkim efekt kryzysu gospodarczego, który przewartościował dotychczasowe metody zarządzania. Wyniki pokazują, że firmy, które są zarządzane w oparciu o bliskie i szczerze relacje między kierownictwem a pracownikami, lepiej radzą sobie z kryzysem. To właśnie relacje, jakie menedżerowie zbudowali ze swoimi zespołami, stały się coraz ważniejsze w obliczu cięcia kosztów, zwolnień i redukcji płac. Dlatego szkolenia menedżerów coraz częściej skupiają się na budowaniu tzw. umiejętności miękkich, takich jak komunikacja i budowanie relacji interpersonalnych⁵.

Jakie są cechy przyszłego menedżera? Przede wszystkim jest liderem, a nie menedżerem. Ludzie idą za nim, bo nie wydaje tylko rozkazów, ale dlatego, że ich inspiruje i wspiera. Dobry kierownik jest wysoce wrażliwy i intuicyjny, interesuje się życiem osobistym swoich podwładnych, jego kontakt z nimi jest ciepły i oparty na zaufaniu. Dobry zespół zarządzający składa się z "ludzi", a nie z pracowników. Przyszli menedżerowie postawią na samorozwój. Dlatego też coaching cieszy się coraz większym zainteresowaniem. Indywidualne spotkania menedżera z coachem pozwalają odkryć własny potencjał, motywować i inspirować⁶.

Kompetencje kapitału ludzkiego stały się niezwykle ważne we współczesnej gospodarce. Potrzeby kompetencyjne należy identyfikować na poziomie organizacji, stanowiska i jednostki⁷. Zasoby i kompetencje tworzą strategiczne zdolności firm i zapewniają zdolność do wykonywania zadań trudnych do imitacji. Zadaniem zarządzania jest tworzenie unikalnych kompetencji i zasobów. Tworzenie potencjalnych strategii jest bardzo trudne i zależy od zdolności kierownictwa do zmian. Wiedza o najbardziej odpowiednich kompetencjach dla danego stanowiska i dla całej firmy musi być uzupełniona wiedzą o tym, czy osoba na danym

⁴ M. Morawski, *Metody zarządzania*, [w:] M. Morawski, J. Niemczyk, K. Perechuda, E. Stańczyk-Hugiet (red.), *Zarządzanie. Kanony i trendy*, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 229.

⁵ <http://dlamanagerow.pl/zarządzanie/menedzer-przyszlosci> [data: 07.01.2023].

⁶ Tamże.

⁷ D. Danilewicz, *Szkolenie i rozwój w praktyce*, [w:] T. Rostkowski, D. Danilewicz (red.), *Praktyki zarządzania kapitałem ludzkim w doradztwie zawodowym*, Difin, Warszawa 2012, s. 136.

stanowisku lub ubiegająca się o nie ma dobrze rozwinięte kompetencje. Według badania przeprowadzonego przez firmę Hudson, 90 procent pracodawców uważa badania kompetencji pracowników za ważny element zarządzania talentami, ale do tej pory tylko 45 procent z nich to zrobiło⁸.

Dziś organizacja jest procesem ciągłym. Zmienia się otoczenie i stosowane strategie, a skuteczność i efektywność rzadko spełniają oczekiwania właścicieli kapitału wnoszącego. Menedżerowie modelują swoje organizacje, aby tworzyć nowe organizacje, doskonalić istniejące lub dokonywać fundamentalnych zmian w relacjach wewnątrz istniejących organizacji⁹. Menedżerowie muszą dziś stale eksperymentować z nowymi koncepcjami i metodami zarządzania. Przykładem może być totalna jakość, przekształcanie organizacji z funkcji na procesy oraz budowanie podstawowych kompetencji, takich jak zarządzanie wiedzą, zarządzanie ludźmi, zarządzanie czasem i ciągłe uczenie się. Wszystko to robi się po to, aby pomóc firmom w uzyskaniu przewagi konkurencyjnej. Nowe metody upraszczają i organizują pracę. Przy wyborze nowej metody ważne są m.in. Należy jednak zachować ostrożność przy ich stosowaniu¹⁰.

Władza i hierarchia odgrywają szczególną rolę w gatunkach społecznych. Władza i hierarchia nie tylko stawiają przywódców na pozycjach dominujących, ale także pozycjonują ich jako decydentów i Ich wola ma wpływ nie tylko na jednostkę, ale także na grupę społeczną jako całość¹¹. Menedżerowie w firmach XXI wieku powinni podkreślać, że są łącznikami, zachęcają do kreatywności, są mistrzami innowacji i wspierają uczenie się oparte na projektach¹². Obecnie często zwracamy się do menedżera kontraktowego jako skutecznego narzędzia w czasach zmian. Interim managerowie - kierownicy do zadań specjalistycznych - to nowa forma zarządzania. Odnosi się do tymczasowego kierowania firmą, zwłaszcza w trudnych sytuacjach. Innymi słowy, interim management to coś, co osiąga się dzięki wykorzystaniu top managementu. Aby osiągnąć znaczące wyniki w określonej dziedzinie lub zrealizować określony cel - na podstawie stałego wynagrodzenia i umowy¹³.

⁸ J. Wieczorek, *Efektywne zarządzanie kompetencjami – tworzenie przewagi konkurencyjnej firmy*, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Gdańsk 2008, s. 42.

⁹ F.L. Korzeniowski, *Podstawy zarządzania organizacjami*, Difin, Warszawa 2011, s. 164-165.

¹⁰ M. Morawski, op.cit., s. 229.

¹¹ Ł. Sułkowski, *Ewolucjonizm w zarządzaniu. Menedżerowie Darwina*, PWE, Warszawa 2010, s. 41.

¹² H. Dźwigół, *Zarządzanie przedsiębiorstwem w warunkach XXI wieku*, Politechnika Śląska, Gliwice 2013, s. 18.

¹³ M. Buchajska-Wróbel, R. Wendt, E. Rytko, J. Gasparski, K. Gajda, *Menedżer do zadań specjalnych. Czasowe zarządzanie przedsiębiorstwem*, Helion, Gliwice 2011, s. 18-19.

Istota i funkcje menedżera XXI wieku

Jakie cechy powinien mieć przyszły menedżer? Przede wszystkim jest liderem, a nie menedżerem. Ludzie idą za nim, bo nie wydaje tylko rozkazów, ale inspiruje ich i wspiera. Dobry kierownik jest wrażliwy i intuicyjny, interesuje się życiem osobistym swoich podwładnych, jego kontakt z nimi jest ciepły i oparty na zaufaniu. Dobry zespół zarządzający składa się z "ludzi", a nie z pracowników. Przyszli menedżerowie postawią na samorozwój. Dlatego też coaching cieszy się coraz większą popularnością. Indywidualne spotkania menedżerów z trenerami mają na celu odkrycie, zmotywowanie i zainspirowanie własnego potencjału¹⁴.

Menedżerowie muszą skutecznie i efektywnie wykonywać swoje funkcje kierownicze. Sprawne procesy dają właściwe wyniki, a sprawne procesy realizują wyniki przy minimalnym wysiłku. Dzięki temu firmy mogą osiągnąć jak najlepsze wyniki. Klasyfikacja funkcji zarządzania opisana jest w wielu źródłach; według A.K. Koźmiński, D., Jemieliński, D., Ratuszek Jurczak, najważniejsze funkcje, które muszą pełnić współcześni menedżerowie i które składają się na proces zarządzania to planowanie, organizowanie, zarządzanie informacją i wiedzą, zarządzanie finansami organizacji, zarządzanie operacyjne, polityka kadrowa, marketing i public relations, negocjacje i zarządzanie¹⁵.

Liderzy zmian -

Charakterystyka cech i kompetencji w zagadnieniach zarządzania

Współczesne organizacje są stale narażone na zmiany wynikające ze zmieniającego się otoczenia biznesowego: według Anny Mietek i Ireneusza Miciuła przedsiębiorstwa zawsze działają w określonym otoczeniu zewnętrznym. Działają one w określonych obszarach geograficznych w odniesieniu do krajów i innych firm. Środowisko dostarcza im pewnych możliwości i szans, a jednocześnie nakłada na nich wymagania i ograniczenia. Jak podkreśla Zbigniew Maciaszek, każdy współczesny menedżer i jego zespół muszą wypracować model zarządzania, który sprawdzi się w ich firmie i wielokrotnie go zmieniać. W tym procesie mogą pomóc różne koncepcje i metody zarządzania. Poszukiwanie nowego paradygmatu zarządzania to poszukiwanie takiego modelu zarządzania, który zapewni firmie przetrwanie i umożliwi jej skuteczne konkurowanie. Każda zmiana wiąże się z ryzykiem. Dlatego pierwszym krokiem we wdrażaniu każdej zmiany jest dokładna

¹⁴ A.K. Koźmiński, D. Jemieliński, D. Ratuszek-Jurczak, *Zasady zarządzania*, Wolters Kluwer Business, Warszawa 2014, s. 21–22.

¹⁵ Tamże, s. 23–25.

analiza tego, co trzeba zrobić, jak, kiedy i z kim. Jakie zmiany są rzeczywiście potrzebne, kiedy i dlaczego? Wybór lidera, który poprowadzi zmiany, nie jest łatwym zadaniem. Przede wszystkim dlatego, że zmiana często dotyczy całej organizacji i jej ludzi. W wielu przypadkach dokonanie fundamentalnych zmian w firmie w wielu obszarach działalności jest jedynym sposobem na przetrwanie firmy na rynku¹⁶.

Umiejętność szybkiej identyfikacji zmian w otoczeniu wewnętrznym i zewnętrznym jest możliwa tylko dzięki kompetentnemu zarządzaniu. Zdaniem Ludmiły Stemplewskiej bardzo ważną rolę w tym procesie odgrywają również zasoby ludzkie, odpowiednio zarządzane przez menedżerów. Andrzej Olak uważa, że współczesne organizacje i przedsiębiorstwa działające we współczesnym świecie muszą poszukiwać narzędzi poprawy swojej konkurencyjności. Ze wszelkich działań muszą być zwinne. Rosnące zainteresowanie dziedziną zarządzania wiedzą i kapitałem intelektualnym, zarówno na świecie, jak i w polskiej literaturze, jest odpowiedzią na potrzeby praktyki zarządzania. Pozycja firmy na rynku w coraz większym stopniu zależy od jakości jej zasobów niematerialnych. Czynniki te bezpośrednio i pośrednio decydują o wartości przedsiębiorstwa.¹⁷

Nowe wyzwania dla menedżerów

Problematyka menedżerów we współczesnych organizacjach jest przedmiotem zainteresowania nie tylko osób zajmujących się nauką o zarządzaniu, ale także świata biznesu. Temat jest bardzo złożony i kontrowersyjny, ponieważ istnieje wiele różnych wizji przyszłości firm i menedżerów. Zbudowanie jednego modelu efektywnych kompetencji menedżerskich jest niemożliwe, ponieważ zarówno organizacja wewnętrzna, jak i otoczenie ulegają szybkim zmianom. Wymaga to zmian w zarządzaniu, których mogą dokonać tylko dobrzy menedżerowie. O efektywności każdej organizacji decyduje wiele czynników.

Czynniki te odnoszą się do zasobów i otoczenia organizacji. Wewnętrzne funkcjonowanie organizacji i jej otoczenie zmieniają się coraz szybciej, co z kolei wymaga innego zarządzania. Ta nowa jakość zarządzania może być osiągnięta przez kompetentnych menedżerów, którzy z jednej strony potrafią optymalizować wykorzystanie zasobów organizacyjnych, a z drugiej posiadają umiejętność przewidywania i dostosowywania się do zmian w otoczeniu, w którym działa organizacja. Konkurencyjność organizacji zależy od stanu kompetencji jej menedżerów.

¹⁶ Z. Maciaszek, *Problemy współczesnego zarządzania na tle globalnych zmian*, "Zeszyty Naukowe Zarządzanie Zmianami" 2010, nr 1, s. 26.

¹⁷ Tamże, s. 172.

I to właśnie zdolność menedżerów do tworzenia, dzielenia się i wykorzystywania wiedzy będzie decydować o konkurencyjności przedsiębiorstw w XXI wieku. Zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw w gospodarce wiedzochłonnej wymaga działań na rzecz poprawy ich konkurencyjności, które obejmują przede wszystkim rozwój wszystkich form kapitału intelektualnego - ludzkiego, organizacyjnego i relacyjnego. Menedżerowie muszą być przygotowani do szybkiego reagowania na zmiany w otoczeniu. Praca koncepcyjna zintegrowana z profilem działalności przedsiębiorstwa jako organizacji uczącej się, działającej na konkurencyjnym rynku, może stanowić istotną przeciwwagę dla przypadkowych zachowań w nieznanym i nieprzewidywalnym przyszłych sytuacjach.¹⁸

Proces globalizacji doprowadził do nakładania się i przenikania systemów zarządzania, tworząc nowe wzajemne powiązania. Menedżerowie muszą obecnie przyjąć międzynarodową perspektywę podczas analizowania wydarzeń w swoich firmach. Aby odnieść sukces, menedżerowie muszą umieć pracować w środowisku wielokulturowym oraz posiadać kwalifikacje, wiedzę teoretyczną i praktyczną z zakresu metod i technik zarządzania w środowisku międzynarodowym. Ważna jest kreatywność, dyplomacja i umiejętności negocjacyjne. Menedżerowie muszą wyjść poza konwencjonalne szablony i wzorce zarządzania. Aby zachować konkurencyjność na globalnym rynku, należy umiejętnie łączyć różne kultury zarządzania. Wyzwaniem dla menedżerów jest przyjęcie i zarządzanie różnorodnością. Sukces firmy na ciągle zmieniającym się globalnym rynku zależy od kompetencji menedżera w zakresie zarządzania zmianą.

Kierownictwo powinno skupić się na polityce kadrowej i opłacalnych inwestycjach w kapitał ludzki, który staje się głównym czynnikiem wzrostu i dobrobytu przedsiębiorstwa. Aby firmy mogły skutecznie konkurować na rynku, menedżerowie muszą przyciągać, utrzymywać i motywować najbardziej utalentowanych pracowników oraz efektywnie wykorzystywać ich umiejętności. Liderzy biznesowi muszą również zapewnić ciągle szkolenie swoim pracownikom, ucząc ich nowych umiejętności i nowych zachowań, tak aby rozumieli, przyjmowali i skutecznie współdziałali ze zmianami. Dzisiejsze środowisko pracy szybko się zmienia, a firmy i ich pracownicy muszą się uczyć i dostosowywać do nowych sytuacji. Modele dowodzenia i kontroli już nie działają¹⁹.

¹⁸ U. Ornarowicz, *Konkurencyjność współczesnej organizacji gospodarczej zarządzanie potencjałem konkurencyjnym*, [w:] W. Gonciarski, U. Ornarowicz (red.), *Współczesne zarządzanie: różnorodność problemów i sposobów ich rozwiązywania*, Wojskowa Akademia Techniczna, Warszawa 2013, s. 41-42.

¹⁹ D. Jamali, *Changing Management Paradigms: Implications for Educational Institutions*, „Journal of Management Development” 2005, nr 2, s. 108.

Menedżerowie pracują dziś w sytuacjach, które wymagają zarówno relacji hierarchicznych, jak i bardziej płynnej struktury. Coraz więcej nowoczesnych firm oczekuje od menedżerów umiejętności coachingowych, ale większość z tych firm nie ma jasnej wizji ani procedury wdrażania coachingowego stylu zarządzania. Coaching to sztuka pomagania innym w nauce, rozwoju i działaniu. Dzięki coachingowi ludzie znajdują własne rozwiązania, doskonalą swoje umiejętności, zmieniają postawy i zachowania²⁰.

Organizacje w XXI wieku, aby zmierzyć się z konkurencją i rynkiem muszą być organizacjami szybko uczącymi się, czyli wiedza w organizacji jaką posiadają jej menedżerowie powinna być efektywnie gromadzona i dzielona wśród pracowników. Taką rolę pełni Coach w organizacji. Zarządzanie pracownikami w XXI wieku nie polega na wydawaniu rozkazów i oczekiwaniu bezwzględniego posłuszeństwa, ale na partnerstwie, zaangażowaniu pracownika, budowaniu jego odpowiedzialności kompetencji. Za te działania odpowiedzialny jest menedżer. Jeśli potrafi on podczas rozmów z pracownikiem wspierać go w rozwoju, to pracownik, ale również i cały dział, w którym pracuje, rozwija się. Takie rozpowszechnianie wiedzy i umiejętności wynika z działania zasady kuli śnieżnej i zasady wzajemnego uczenia się. Umiejętności menedżera we wspieraniu innych w rozwoju stanowią więc kluczowy czynnik sukcesu organizacji, gdyż organizacja jest tak efektywna jak efektywni są jej menedżerowie, a oni są tak efektywni, jak efektywnie pracują ich pracownicy. Dlatego tak ważne jest, aby menedżer posiadał umiejętności dzielenia się wiedzą oraz wspierania pracowników w rozwoju i był dobrym Coachem²¹

Zakończenie

Warunki, w jakich powstają i funkcjonują współczesne organizacje, zmieniają się zasadniczo, a procesy te postępują szybciej niż kiedykolwiek, biorąc pod uwagę postęp technologiczny. Dla kierowników zespołów oznacza to wiele wyzwań. Nowe role i wyzwania stojące przed współczesnymi menedżerami zależą w dużej mierze od zmieniających się okoliczności, rynku pracy, a przede wszystkim obecności różnych pokoleń pracowników. Każde pokolenie ma unikalny zestaw umiejętności, stylów przywództwa, idei równowagi między życiem zawodowym a prywatnym oraz postaw komunikacyjnych, które są kształtowane przez

²⁰ J. Rogers, *Menedżer jako coach. Nowoczesny styl zarządzania*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2015, 52.

²¹ O. Rzycka, *Menedżer coachem. Jak rozmawiać, by osiągnąć rezultaty*, Wolters Kluwer Business, Warszawa 2015, s. 36.

doświadczenie, wydarzenia historyczne, warunki ekonomiczne i kulturę. Ta różnorodność jest dobra dla biznesu, ponieważ sprzyja kreatywności i poszerza wachlarz możliwości rozwiązywania problemów. Z drugiej strony stanowi wyzwanie dla menedżerów.

Jednym z najważniejszych zadań współczesnego menedżera jest pogodzenie sprzecznych wymagań firmy. Zwiększona zmienność, złożoność i nieprzewidywalność otoczenia biznesowego powodują, że długoterminowe strategie dla przedsiębiorstw są zastępowane pilnymi. Umiejętności menedżerów w zakresie zarządzania procesowego decydują o wynikach współczesnych przedsiębiorstw. Przedsiębiorstwa coraz częściej wchodzą w różne formy współpracy z podmiotami zewnętrznymi w celu uzyskania dodatkowej przewagi konkurencyjnej. Dlatego też przed menedżerami stoi wyzwanie jednoczesnego zarządzania wszystkimi dwustronnymi (i wielostronnymi) zależnościami między działaniami, aktorami i zasobami, które towarzyszą dostarczaniu produktów do klientów.

Korzyści wynikające ze złożoności przedsiębiorstwa powinny przewyższać wewnętrzne trudności z nią związane. Dziś menedżerowie szukają przewagi międzynarodowej. Sukces firm na ciągle zmieniającym się globalnym rynku zależy od umiejętności zarządzania zmianami przez menedżerów. Adaptacja praktyk z różnych krajów, które najlepiej odpowiadają specyfice firmy, a jednocześnie są zrozumiałe i akceptowane przez pracowników. Nowoczesne przedsiębiorstwa powinny być wrażliwe na potrzeby środowiska. Oznacza to, że menedżerowie powinni posiadać umiejętność innowacyjnego reagowania na trendy rynkowe, przyszłe wyzwania i potrzeby interesariuszy, przy jednoczesnym zachowaniu równowagi między celami ekonomicznymi, środowiskowymi i społecznymi. O efektywności menedżerów decyduje ich zdolność do tworzenia, dzielenia się i wykorzystywania wiedzy. Menedżerowie muszą przyciągać, utrzymywać, motywować i szkolić najbardziej utalentowanych pracowników oraz efektywnie wykorzystywać ich kompetencje.

Podsumowując dotychczasowe rozważania, można podkreślić, że zarządzanie ludźmi jest ściśle związane ze sposobem realizacji strategii i wymaga uczenia się, współpracy i wzmacniania umiejętności skutecznego zarządzania w niepewnym otoczeniu, które należy stale opanowywać. Aby firmy były konkurencyjne, muszą być innowacyjne i kreatywne. Wymaga to od kierownictwa umiejętnego wykorzystania i stymulowania kreatywności pracowników, zwłaszcza tych odpowiedzialnych za technologię i satysfakcję klienta. Podstawą tworzenia sukcesu jest intelektualny wysiłek ludzi, aby stale się doskonalić i zdobywać wiedzę,

co wymaga również dbałości o tych, którzy dla nich pracują. Kiedy menedżerowie tworzą zdrowsze i bardziej efektywne środowisko pracy, są bardziej aktywni w realizacji celów firmy.

Bibliografia

- Bąk E., *Nietypowe formy zatrudnienia na rynku pracy*, C.H. Beck, Warszawa 2009.
- Buchajska-Wróbel M., Wendt R., Rytka E., Gasparski J., Gajda K., *Menedżer do zadań specjalnych. Czasowe zarządzanie przedsiębiorstwem*, Helion, Gliwice 2011.
- Danilewicz D., *Szkolenie i rozwój w praktyce*, [w:] T. Rostkowski, D. Danilewicz (red.): *Praktyki zarządzania kapitałem ludzkim w doradztwie zawodowym*, Difin, Warszawa 2012
- Denning S., *Radykalna rewolucja w zarządzaniu. Przewodnik menedżera*, Helion, 2012.
- Dźwigoł H., *Zarządzanie przedsiębiorstwem w warunkach XXI wieku. Politechnika Śląska*, Gliwice 2013.
- Koźmiński A.K., Jemielniak D., Latusek-Jurczak D., *Zasady zarządzania*, Wolters Kluwer business, Warszawa 2014
- Maciaszek Z., *Problemy współczesnego zarządzania na tle globalnych zmian*, "Zeszyty Naukowe Zarządzanie zmianami" 2010, nr 1.
- Masłyk-Musiał E., Rakowska A., Krajewska-Bińczyk E., *Zarządzanie dla inżynierów*, PWE, Warszawa 2012.
- Morawski M., *Metody zarządzania*, [w:] M. Morawski, J. Niemczyk, K. Perechuda, Stańczyk-Hugiet E. (red.), *Zarządzanie. Kanony i trendy*, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Jamali D., *Changing Management Paradigms: Implications for Educational Institutions*, „Journal of Management Development” 2005, nr 2.
- Ornarowicz U., *Konkurencyjność współczesnej organizacji gospodarczej zarządzanie potencjałem konkurencyjnym*, [w:] W. Gonciarski, U. Ornarowicz (red.), *Współczesne zarządzanie: różnorodność problemów i sposobów ich rozwiązywania*, Wojskowa Akademia Techniczna, Warszawa 2013.
- Olak A., *Zasoby ludzkie i wiedza, jako determinanty w zarządzaniu nowoczesną organizacją*, „Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy – Społeczeństwo informacyjne-regionalne aspekty rozwoju” 2011, z. 23.

Sułkowski Ł., *Ewolucjonizm w zarządzaniu. Menedżerowie Darwina*, PWE, Warszawa 2010.

Rogers J., *Menedżer jako coach. Nowoczesny styl zarządzania*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2015

Rzycka O., *Menedżer coachem. Jak rozmawiać, by osiągnąć rezultaty*, Wolters Kluwer Business, Warszawa 2015.

Wieczorek J., *Efektywne zarządzanie kompetencjami – tworzenie przewagi konkurencyjnej firmy*, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Gdańsk 2008.

Strony internetowe

<http://dlamanagerow.pl/zarzadzanie/menedzer-przyszlosci> [data: 07.01.2023].

MANAGERS OF THE FUTURE - NEWCHALLENGES FOR MANAGERS IN POLAND

Streszczenie: Due to changes in the economy and the growing role of technology, many management methods used today are losing their *raison d'être*. This means that managers, who of ten lead in archaic and employee-unfriendly ways, must adapt to the new reality. The role remains the same, but the way it is performed is changing. The purpose of this article is to show the role of the modern manager and the challenges he faces.

Keywords: manager, challenges, future, management, organization needs

PATRYK NANEK
JOANNA SEPIOŁO

KRYPTOWALUTY I CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA ICH WZROST

Abstrakt: Waluta cyfrowa to nie tylko innowacja gospodarcza, to forma postępu społecznego, kulturowego i technologicznego. Dzięki przystępnej cenie kryptowaluty mają potencjał do znacznego pobudzenia gospodarki. Kryptowaluty to cyfrowe aktywa zarządzane przez algorytmy kryptograficzne. Istnieje kilka rodzajów kryptowalut. Bitcoin (BTC) jest prawdopodobnie najbardziej znaną kryptowalutą, ale z czasem pojawiły się tysiące innych. Oczywiście jest to również kryptowaluta, której wartość jest powiązana z towarami takimi jak stablecoiny, waluty fiducjarne, obligacje, złoto itp. Kryptowaluty, jak każde inne narzędzie lub technologia, mają mocne i słabe strony. Jedną z największych zalet jest prawdopodobnie dostępność. Kryptowaluty mogą być używane do płacenia i otrzymywania pieniędzy bez interwencji stron trzecich, takich jak banki. Celem artykułu jest przybliżenia zagadnienia kryptowalut a także czynników mających wpływ na ich rozwój.

Słowa kluczowe: kryptowaluty, waluta cyfrowa, bitcoin, ryzyko inwestycje, rynek walut wirtualnych

Wstęp

Cechą charakterystyczną współczesnej gospodarki jest obecność różnorodnych innowacji. Rozwój technologiczny w informowaniu rynków finansowych przyczynił się do powstania walut wirtualnych. Kilka krajów nie tylko uznaje zasadność kryptowalut, ale także wspiera ich rozwój. Bitcoin jest obecnie najpopularniejszy. Głównym powodem tego zainteresowania jest gwałtowny wzrost cen w ostatnich latach. Na przestrzeni lat pojawiały się różne oszustwa finansowe, które budzą wiele pytań w kontekście handlu kryptowalutami, ze szczególnym uwzględnieniem Bitcoina, najstarszej i najpopularniejszej kryptowaluty na świecie. Wskazanie istoty i zasady działania krypto waluty Bitcoin, a także jej mocnych i słabych stron oraz czynników ryzyka. Świat kryptowalut zmienia się bardzo dynamicznie. Popularność kryptowalut zależy od wielu czynników,

które kształtują ich popyt i wartość. Obecnie na głównych, pośrednich i niszowych giełdach notowanych jest ponad 1600 kryptowalut.

Kryptowaluty to bardzo dynamiczny wynalazek, z około 623 różnymi systemami w 2016 roku¹. Jednocześnie coraz więcej krajów nie tylko uznaje zasadność kryptowalut, ale także fundamentalnie wspiera ich rozwój. Co więcej, technologia wykorzystywana do tworzenia kryptowalut ma znacznie szersze zastosowanie i może być tworzona np. automatycznie realizuje smart kontrakty, czyli stosunki prawne. W tym kontekście należy przypomnieć oczywistą prawidłowość bardzo istotnego wpływu opodatkowania na wzrost gospodarczy. Niepewność podatkowa jest jednym z najczęściej wskazywanych przez przedsiębiorców problemów związanych z inwestowaniem w Polsce².

Rynek kryptowalut jest wciąż stosunkowo nowy, zyskał ogromną popularność na całym świecie, zwłaszcza wśród młodszego pokolenia. Bitcoin jest najpopularniejszą kryptowalutą, ale Ether, jednostka rozliczeniowa na blockchainie Ethereum, również zyskuje na popularności, co ułatwia tworzenie wszelkiego rodzaju tokenów cyfrowych. Na całym świecie około 320 milionów ludzi korzysta z kryptowalut. Około 1 miliona osób handluje kryptowalutami w naszym kraju. Rozwój polskiego rynku kryptowalut zatrzymał się kilka lat temu (choć w latach 2012-2013 Polska była jednym z trzech największych rynków na świecie po USA i Japonii). NBP i KNF zostały zamknięte z powodu niechęci rządu, ale są ryzyka³.

Rynek kryptowalut bardzo szybko się rozwija, a jego następstwa wpływające na stan światowej gospodarki wywołują bardzo duże zainteresowanie. Środowisko kryptowalut, a dosłownie walut kryptograficznych jest bardzo dynamiczne i podatne na zmiany. Przez kilkanaście lat branża blockchain rozwijała się w bardzo szybkim tempie i nic nie wskazuje na to, że ten trend zostanie przerwany. Dla większości osób rynek kryptograficzny jest uznawany za bardzo młody, ponieważ za początki kryptowalut na świecie uznają powstanie Bitcoina, jednak pierwsze kryptowaluty powstawały już w roku 1998 roku, a znajdował się wśród nich BitGold. Przez kilkanaście lat rynek ten utrwalił sobie mocną pozycję, a wprowadzony w 2009 roku Bitcoin stał się pierwszorzędnym graczem. Prawdopodobnie

¹ P. Rosik, *Nowy Święty Graal rynku walut wirtualnych*, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/nowy-swiety-graal-rynku-walut-wirtualnych/> [dostęp: 01.05.2023].

² K. Zacharzewski, K. Piech (red.) *Przegląd polskiego prawa w kontekście zastosowań technologii rozproszonych rejestrów oraz walut cyfrowych*, wydany w ramach projektu Strumień „Blockchain i kryptowaluty”, program rządowy „od papierowej do cyfrowej Polski”, Stanowisko Strumienia w sprawie kierunków ewentualnych prac legislacyjnych oraz działań regulacyjnych instytucji publicznych, s. 24, https://mc.gov.pl/files/przegląd_polskiego_prawa_w_kontekście_zastosowan_tehnologii_rozproszonych_rejestrów_oraz_walut_cyfrowych.pdf

³ <https://wei.org.pl/2023/aktualnosci/kpiech/rynek-kryptowalut-w-dobie-wojny-na-ukrainie/> [dostęp: 11.03.2023].

kryzys gospodarczy z 2008 roku przyłożył się w znacznym stopniu do tego sukcesu. Idea, która przyświecała temu projektowi, czyli stworzenie systemu, na którego wpływu nie będą posiadały banki centralne, a pieniądze będzie można przekazywać w prosty i szybki sposób lub bezpiecznie je przechowywać.

Kryptowaluta – definicja i istota

31 października 2008 roku nieznaną osobą podającą się za Satoshi Nakamoto przedstawiona koncepcję Bitcoina (pierwszej wirtualnej waluty, zwanej później kryptowalutą)⁴ w publikacji Bitcoin: Peer-to-Peer Electronic Cash System Power⁵.

Odnosi się do problemów związanych z przeprowadzaniem transakcji handlowych przez Internet. Zasadniczo opiera się na instytucji finansowej (z ułamkiem innych typów podmiotów na rynku) działającej jako zaufany podmiot. Przetwarzanie płatności elektronicznych przy użyciu walut tradycyjnych (zwłaszcza bezgotówkowych). Dokonując tych płatności, firmy te mogą weryfikować każdą transakcję specjalnie w celu zapobiegania oszustwom. Wielokrotne przelewy tych samych środków, tj. nieuczciwi kupujący dwa razy próbujący wydać te same pieniądze. Jednak systemy budowane w ten sposób muszą być oparte na zaufaniu do pewnych instytucji. Alternatywnym rozwiązaniem okazał się rozwój systemów płatności elektronicznych, ale opartych raczej na dowodzie kryptograficznym niż na zaufaniu, co pozwoliłoby dwóm zainteresowanym stronom na bezpośrednią transakcję między sobą (tzw. P2P).bez konieczności współpracy z dodatkowymi instytucjami⁶. Jedną z głównych cech kryptowalut jest to, że działają jak wirtualna waluta. Właściciel przechowuje je na swoim komputerze lub w tak zwanej aplikacji na smartfon. Portfel, do którego tylko on ma dostęp (klucz publiczny służy do szyfrowania danych, a klucz prywatny do odszyfrowywania dokumentów przechowuje odbiorca – kategorycznie weryfikuje osobę). Jeśli chce handlować, robi to online. Transakcje są dokonywane bezpośrednio pomiędzy tą stroną a drugą

⁴ „Kryptowaluta” jest kojarzona ze znaczeniem przedrostka „krypto-” („coś ukrytego”). Pochodzi od: „kryptologii”, czyli dziedziny wiedzy o przekazywaniu informacji w sposób zabezpieczony przed niepowołanym dostępem; K. Piech (red.), *Podstawy korzystania z walut cyfrowych*, Instytut Wiedzy i Innowacji, Warszawa 2017, s. 9.

⁵ B. Klinger, J. Szczepański, *Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system*, s. 6, www.bitcoin.org/bitcoin.pdf [dostęp: 05.12.2018]; *Blockchain – historia, cechy i główne obszary zastosowań*, „Człowiek w Cyperprzestrzeni” 2017, nr 1, s. 12. Peer-to-peer (dalej: P2P) to inaczej sieć równorzędna typu „każdy z każdym”, <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/peer-to-peer-definicja-historia-powstania-i-wplyw-na-rozwoj-internetu-cz-1> [dostęp: 07.03.2003].

⁶ <https://pl.farnell.com/cryptocurrency-ecosystem> [dostęp: 07.03.2003].

stroną. Każda jednostka kryptowaluty posiada unikalny kod, który zawiera informacje uniemożliwiające kopiowanie i ponowne użycie (system jest chroniony mechanizmem konsensusu i jest stale monitorowany).

Węzły sprawdzania poprawności rekordów. Ma to na celu zapobieganie oszustwom i fałszowaniu danych transakcyjnych, ale nie jest to kwestia techniczna). Systemy kryptowalut wykorzystują technologię blockchain, więc każda transakcja tworzy niezmienny i czasowy zapis w rozproszonej bazie danych. Każdą transakcję i powiązany plik danych można łatwo i jednoznacznie zidentyfikować. Ta baza danych nie ma rozpoznanego węzła centralnego ani „superadministratora”, więc nie ma łańcucha bloków. Tej technologii nie można jeszcze łatwo rozszyfrować i rozwiązać przy obecnym stanie techniki⁷.

Jednak kluczem do koncepcji kryptowalut jest to, że dostęp do nich nie jest ograniczony geograficznie i nie ma wyznaczonego nadzorca (osoby/institucji), który mógłby nimi handlować. Nie ma więc centralnego banku kryptowalut (jak to ma miejsce w przypadku walut tradycyjnych) i mogą one decydować np. o zwiększeniu podaży kryptowalut i obniżeniu ich wartości. Jednak dla popularnych kryptowalut (takich jak Bitcoin) stworzono byty takie jak odtajnianie transakcji biorących udział w łańcuchu dostaw.

Pojęcie kryptowaluty

Kryptowaluty to szczególny rodzaj zdecentralizowanego systemu księgi głównej. W ramach tego informacje o stanie własności są przechowywane i udostępniane na podstawie umowy. Konkretna liczba „jednostek”, którymi dysponujemy, związana jest z węzłami tworzącymi cały system, które nazywamy węzłami portfela. Można w nim przechowywać wirtualne monety. Osoby nieupoważnione nie mają do niego dostępu. Gwarantuje to klucz prywatny. Handel kryptowalutami jest podobny do prawdziwych pieniędzy, ponieważ jest to specyficzny rodzaj wirtualnej waluty. Możesz go używać do dokonywania natychmiastowych zakupów lub sprzedaży produktów i usług. Nie ma jednak fizycznej postaci. Większość krajów nie uznaje Bitcoina za swoją oficjalną walutę, ale są kraje, takie jak Republika Środkowoafrykańska, które akceptują popularniejszego Bitcoina jako swoją oficjalną walutę⁸.

Początki zdecentralizowanego systemu płatniczego sięgają lat 90 XX wieku. Kryptowaluty są wirtualnymi pieniędzmi, których technika opiera się

⁷ B. Klinger, J. Szczepański, *Blockchain – historia, cechy i główne obszary zastosowań*, „Człowiek w Cyberprzestrzeni” 2017, nr 1.s. 18.

⁸ <https://www.czerwona-skarbonka.pl/co-to-jest-kryptowaluta/> [dostęp: 14.03.2023].

na szyfrowaniu danych, czyli kryptografii. Wykorzystywana jest ona do weryfikowania przeprowadzonych transakcji oraz do tworzenia nowych wirtualnych monet⁹.

Aby kupować kryptowaluty, potrzebujesz wirtualnego portfela (cyberwallet), w którym przechowywana jest waluta. Przeprowadzenie takiego ataku na portfel jest prawie niemożliwe. Dzieje się tak, ponieważ technologia leżąca u podstaw kryptowalut skutecznie zapobiega atakom. Każdy portfel online jest zabezpieczony losowo generowaną sekwencją cyfr i liter. Istnieje wiele firm, które oferują zbiorową opiekę nad prywatnymi kolekcjami kryptowalut, portfeli czy kluczy. Istnieją dwa rodzaje zamków. Jeden z nich służy do ochrony pieniędzy w portfelu, a drugi do dokonywania transakcji¹⁰.

Każda kryptowaluta ma swoją własną podstawę techniczną. Różnica polega na sposobie przechowywania i dystrybucji. Transakcje kryptowalutowe są zazwyczaj przeprowadzane bezpośrednio pomiędzy sprzedającymi i kupującymi w systemie peer-to-peer (p2p). Jedną z technologii wykorzystywanych do zawierania transakcji jest tak zwana (blockchain) lub blockchain. Jest to rozproszona baza danych używana do śledzenia stale rosnących rekordów zwanych blokami. Są one połączone, zawierają kompletne rejestry i przekazywane są uczestnikom transakcji. Technologia ta nie korzysta z centralnej bazy danych w momencie zawierania transakcji, ale korzysta z rozproszonej bazy danych i umożliwia walidację transakcji. To sprawia, że przeprowadzanie cyberataków jest prawie niemożliwe. Bitcoin jest najpopularniejszą kryptowalutą na świecie, ale na rynku istnieje wiele innych kryptowalut, takich jak Ethereum (ETH), Dogecoin (DOGE) i Litecoin (LTC)¹¹.

Tabela 1. Rodzaje portfeli kryptowalut.

Rodzaj portfela	Typ	Bezpieczeństwo	Cena
Portfel desktopowy	Hot wallet	średnie	Darmowy lub płatny
Portfel przeglądarkowy	Hot wallet	średnie	Darmowy
Portfel mobilny	Hot wallet	średnie	Darmowy lub płatny
Portfel sprzętowy	Coldwallet	wysokie	Płatny
Portfel Papierowy	Coldwallet	wysokie	Darmowy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <https://odkryjbitcoin.pl/portfel-bitcoin/> [dostęp: 16.02.2023].

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże.

Portfele Hot wallet (gorący portfel) czyli portfel deskoptowy, przeglądarkowy oraz mobilny. Charakterystycznymi cechami tych portfeli są ułatwione transakcje oraz szybkie przelewy. Służą do przechowywania niewielkich ilości kryptowalut. Portfele Coldwallet (zimny portfel) w ich skład wchodzi portfele sprzętowy i papierowy. Charakteryzują się bezpieczniejszym przeprowadzaniem transakcji oraz wykonywaniem płatności, lecz są one bardziej skomplikowane niż w przypadku portfeli Hot wallet. Ich przeznaczeniem jest długotrwałe przechowywanie kryptowalut.

Podział kryptowalut

Obecnie na świecie jest ponad 3000 kryptowalut z czego każda należy do jednej z trzech kategorii: Bitcoin, Altcoins lub Tokeny. Znajdują się także dwie podkategorie: Stablecoins oraz privacycoins.

Choć spektrum kryptowalut szybko ewoluuje, VanEck wyróżnił następujące szerokie ich grupy¹²:

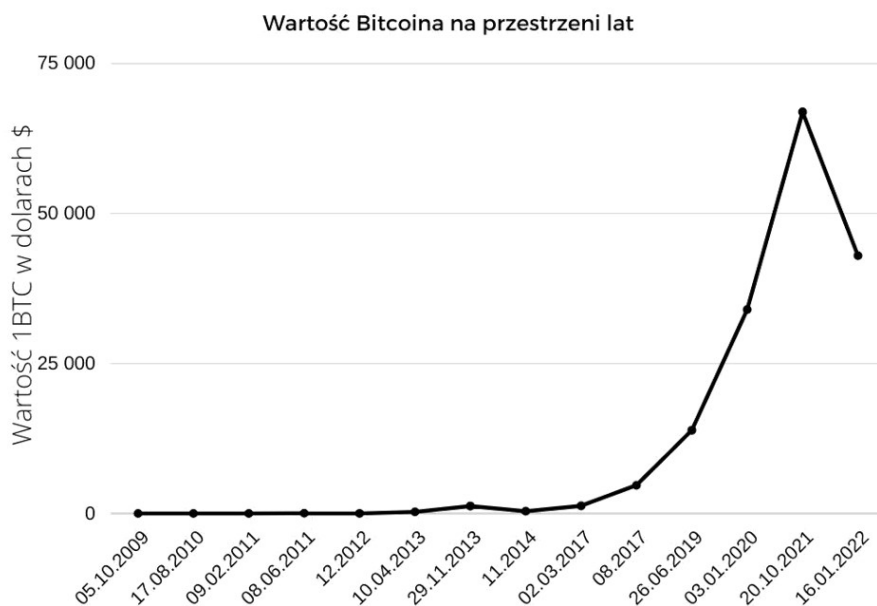
- **Magazyn wartości:** Zaprojektowane z myślą o utrzymaniu lub zwiększeniu siły nabywczej w czasie. Na przykład: Bitcoin.
- **Platforma inteligentnych kontraktów:** Protokół blockchain przeznaczony do obsługi różnych aplikacji dApps opracowanych samodzielnie i przez podmioty trzecie. Na przykład: Ethereum, Solana, TRON, Polkadot.
- **Zastosowanie infrastruktury:** Zdecentralizowany program komputerowy przeznaczony do wykonywania określonych zadań. Na przykład: Polygon.
- **Stabilne tokeny kryptowalutowe:** Waluty cyfrowe, które mają być powiązane z w miarę stabilnym aktywem, takim jak waluta lub towar. Na przykład Tether.
- **Wymiana:** Tokeny posiadane i obsługiwane przez scentralizowaną giełdę kryptowalut. Na przykład BNB (Binance Exchange).
- **Płatności:** Pieniądze cyfrowe obsługiwane przez sieć rozproszoną. Na przykład Dogecoin.
- **DeFi:** Usługi finansowe świadczone w oparciu o sieci rozproszone bez centralnych pośredników. Na przykład: Uniswap.
- **Metaverse:** Waluta używana do nagradzania użytkowników za treści, gry, aplikacje hazardowe lub media społecznościowe. Na przykład: AxieInfinity.

¹² <https://www.vaneck.com/pl/pl/inwestuj-w-kryptowaluty/> [dostęp: 12.03.2023].

Pierwszą kategorią jest Bitcoin (BTC), który był pierwszą kryptowalutą i nadal pozostaje na stanowisku lidera. Zajmuje on pierwsze miejsce w pod względem kapitalizacji rynkowej. Bitcoin ma stanowisko globalnego systemu płatności elektronicznych peer-to-peer (p2p) dzięki czemu transakcje zachodzą bezpośrednio między stronami bez korzystania z usług pośrednika na przykład banku¹³.

Ilość Bitcoina jest ograniczona do 21 milionów. Waluta ta dzieli się na 100 milionów satoshi, które są mniejszymi jednostkami Bitcoina. Od momentu uruchomienia waluty kryptograficznej, Bitcoin nie doznał żadnego przestoju podczas transakcji między stronami przez co waluta mogła być przetransportowana w dowolnym terminie o dowolnym czasie oraz z dowolnego miejsca na świecie. Twórca Bitcoina ukrywa się pod pseudonimem Satoshi Nakamoto, a jego prawdziwej tożsamości nie udało się poznać do dziś. Nie wiadomo również czy pseudonim dotyczy jednej osoby czy grupy osób. Bitcoin jest równie dobrą opcją na przechowywanie pieniędzy tak jak złoto¹⁴.

Wykres 1 Wykres wartości Bitcoina na przestrzeni lat.

Źródło do wykresu: Opracowanie własne na podstawie: <https://ebizpro.pl/historia-kursu-bitcoina/> [dostęp: 16.01.2022].

¹³ <https://egera.com/pl/co-to-jest-bitcoin> [dostęp: 12.03.2023].

¹⁴ K. Kopańko, M. Kozłowski, *Bitcoin. Złoto XXI wieku*, Helion, Gliwice 2015, s. 16–17.

Altcoins, czyli alternatywne monety to kolejna kategoria kryptowalut. Gdy w 2008 roku udostępniono Bitcoin oraz jego kod open – source otworzona została droga do powstania tysięcy innych kryptowalut. Zostały one nazwane altcoins, ponieważ stały się alternatywą dla Bitcoina. Większość z tych walut kryptograficznych mają identyczne zastosowanie co Bitcoin, lecz niektóre obejmują bardzo rozległy zakres zastosowań. Przykładem takich działań jest Ethereum (ETH). Jest to pierwszy na świecie w pełni programowalny system łańcucha blokowego, który wprowadza możliwość budowania i wdrażania aplikacji DApps oraz inteligentnych kontraktów.

W skład alternatywnych monet wchodzi również Litecoin (LTC), który swoim działaniem przypomina Bitcoin. Jego twórcą jest Charlie Lee, który twierdzi, że głównym zamiarem było, aby Litecoin był uzupełnieniem dla Bitcoina. W podobieństwie do Bitcoina Altcoiny działają niezależnie wykorzystując technologie księgowania rozproszonego nazywanego (DLT). Według Coin Market Cap istnieje około 856 altcoin. Za najlepszy uważane jest Ethereum (ETH), a drugim w kolejności jest Ripple (XRP).

Mocne i słabe strony Bitcoina

Bitcoin (BTC) to cyfrowa waluta, którą nie można w żaden sposób manipulować i której wartość nie może wzrosnąć. Użytkownicy, którzy inwestują w kryptowaluty, mogą kupować ułamki bitcoinów, aby zarabiać na giełdach kryptowalut. Od czasu pojawienia się Bitcoina (BTC) powstało wiele innych kryptowalut, ale to właśnie Bitcoin ma największy potencjał finansowania i rynku¹⁵.

Zalety Bitcoina¹⁶:

- **Prędkość transakcji:** Płatności bitcoinami są wykonywane przez sieć internetową. Transakcje nawet z najbardziej oddalonych od siebie miejsc na świecie są zatwierdzane co 10 minut;
- **Bezpieczeństwo:** Każda transakcja dokonywana bitcoinami jest szyfrowana przez algorytm mieszający SHA-256, który jest najbezpieczniejszym rozwiązaniem na świecie;
- **Dostępność:** Transakcje można dokonywać 24 godziny na dobę, niezależnie od dnia tygodnia;
- **Braku pośrednictwa:** System P2P, czyli transakcje bez pośrednictwa banków i instytucji nadrzędnych;

¹⁵ <https://egera.com/pl/co-to-jest-bitcoin> [dostęp: 12.03.2023].

¹⁶ Tamże.

- **Anonimowość:** Właściciel wirtualnego pieniądza nie ma obowiązku posiadania konta bankowego. Płatności są dokonywane z portfela Bitcoin. Założenie portfela nie wymaga wypełniania formularza danych, jak ma to miejsce w przypadku tradycyjnych kont bankowych, co oznacza, że w sieci Bitcoin możemy zachować anonimowość;
- **Decentralizacja:** W sieci Bitcoin nie istnieje żadna organizacja nadrzędna, która mogłaby wstrzymać bądź permanentnie zablokować transakcję, sieć opiera się o niezależne węzły, które niezależnie od siebie potwierdzają transakcje. W blockchain każdy użytkownik jest swoim bankiem;
- **Ograniczona ilość:** Maksymalna podaż Bitcoina jest ograniczona do 21 000 000 wykopanych jednostek waluty. Ta wyjątkowa cecha ma bardzo pozytywny wpływ na kurs Bitcoin i w przeciwieństwie do walut fiducjarnych, zapobiega inflacji;
- **Wysoka wartość:** Bitcoin jest postrzegany jako magazyn wartości, ponieważ jego cena w szerokiej perspektywie rośnie (pomimo drastycznych korekt) i nie ulega zjawisku inflacji. Jako pierwsza kryptowaluta jest obdarzony szczególnym zaufaniem instytucji i inwestorów, co ma pozytywne odbicie w rękowaniach jego cen.

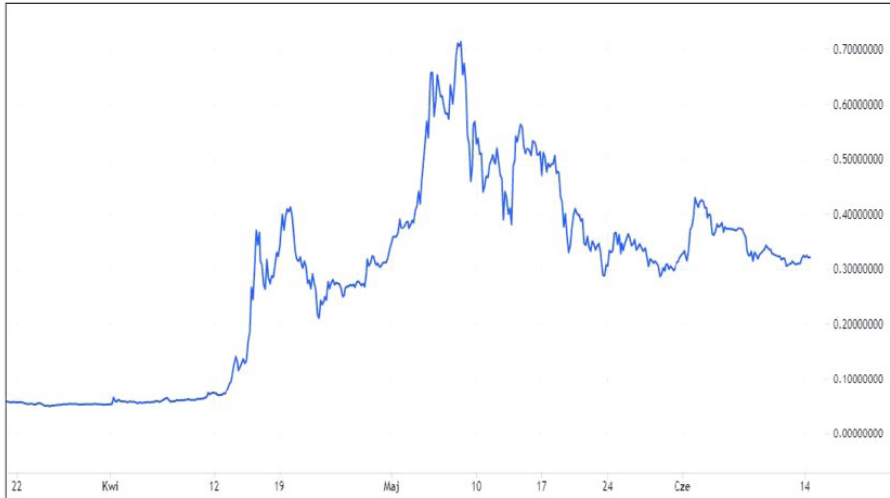
Wady Bitcoina¹⁷:

- **Anonimowość:** Jest zarówno zaletą i wadą Bitcoina - dla rządów anonimowość w obrocie środkami jest ogromnym problemem, ponieważ może umożliwić nielegalne zachowania obywateli. Warto jednak pamiętać, że transakcje w bitcoin (pomimo pozornej anonimowości) są możliwe do wyśledzenia!
- **Brak odporności na obliczenia komputerów kwantowych:** Bitcoin, w przeciwieństwie do nowszych generacji kryptowalut, jest w teorii podatny na szkodliwe wykorzystanie komputerów kwantowych. Ma to związek z teorią ataku 51%, który ma miejsce w przypadku przejścia 51% sieci bitcoina. Oprócz przejścia sieci, komputery kwantowe miały mieć również wystarczającą moc obliczeniową do złamania algorytmu mieszającego SHA-256, co mogłoby doprowadzić do uzyskania kluczy prywatnych na podstawie adresu i kluczy publicznych. Natomiast w obecnej chwili żadna z tych obaw nie jest podstawna, ponieważ komputery kwantowe mają inną specyfikę rozwiązywania zadań,

¹⁷ <https://egera.com/pl/co-to-jest-bitcoin> [dostęp: 12.03.2023].

niż jednostki obliczeniowe skupione na wykonywaniu pojedynczego algorytmu (np. application- specificintegratedcircuit).

Wykres 2. Wykres ceny Altcoina Dogecoin okres: Marzec – Czerwiec 2021

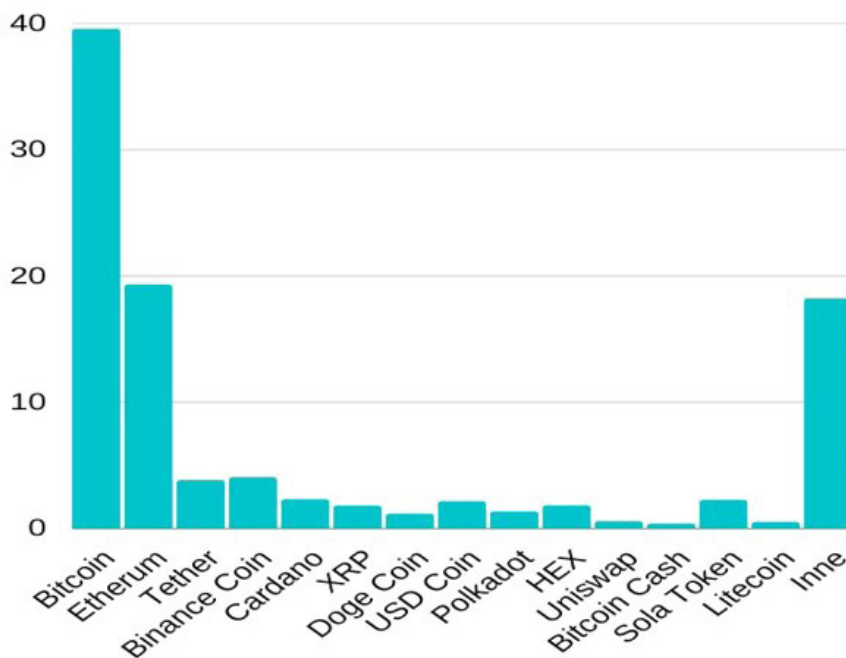
Źródło do wykresu: <https://www.najlepszekonto.pl/kryptowaluty-czym-sa-jak-dzialaja#jak-dzialaja-kryptowaluty-technologie-kopanie-i-inne-kwestie-techniczne> [dostęp: 12.02.2023].

Ostatnią kategorią są Tokeny. W przeciwieństwie do dwóch pozostałych kategorii Tokeny nie są w stanie działać samodzielnie, ale są zależne od innych walut kryptograficznych. Jest to równoznaczne z tym, że nie posiadają własnego łańcucha bazowego lub blokowego, lecz działają na bazie istniejącego już łańcucha kryptowaluty. Jak podaje Coin Market Cap istnieje ponad 1496 tokenów, które wykorzystywane są na platformach blockchain dla ponad 24 kryptowalut. Najwięcej tokenów posiada platforma Ethereum (ETH).

Kapitalizacja rynkowa walut kryptograficznych

Kapitalizacja rynku kryptowalut wynosi ponad 2 bln USD (stan na dzień 17.01.2022). Kapitalizacja rynkowa przedstawia jak dynamicznie i intensywnie rynek walut kryptograficznych rozwija się. Około 5 lat temu wycena tego rynku wynosiła 8.4 miliarda dolarów. Oznacza to niesamowity wzrost w ciągu zaledwie kilku lat. Bitcoin (BTC) w roku 2017 posiadał ponad 86% całego rynku kryptowalut. Obecnie wynik wynosi mniej niż 50%, a większy udział zaczynają zyskiwać Altcoiny.

Wykres 3 Wykres przedstawiający kapitalizację rynkową kryptowalut.

Źródło do wykresu: Opracowanie własne na podstawie <https://pl.tradingview.com/markets/cryptocurrencies/global-charts/> [dostęp:12.03.2023].

Tabela 2 Kapitalizację rynkową w %.

Bitcoin	39.53%
Ethereum	19.29%
Tether	3.80%
BinanceCoin	4.02%
Cardano	2.29%
XRP	1.79%
DogeCoin	1.14%
USD Coin	2.12%
Polkadot	1.32%
HEX	1.81%
Uniswap	0.54%
Bitcoin Cash	0.36%
Sola Token	2.23%
Lite Coin	0.49%
Inne	18.17%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <https://pl.tradingview.com/markets/cryptocurrencies/global-charts/> [dostęp:12.03.2023].

Rozwój kryptowalut na świecie

Wielki kryzys finansowy z 2008 roku przyniósł ze sobą skutek uboczny przez który wielkie banki komercyjne upadły, a kursy walut uległy poważnym zmianom. Zaufanie społeczne utraciły rynki finansowe oraz systemy bankowe. Powstanie walut kryptograficznych przyczyniło się do rozwoju biznesu internetowego oraz stało się formą lokowania kapitału oraz otworzyła drogę dla inwestorów przedstawiając im możliwość zarobku i pomnożenia majątku¹⁸.

Początek rozwoju kryptowalut zapoczątkowało pojawienie się Bitcoina (BTC) w 2009 roku. Wiele firm internetowych stworzyło możliwość założenia portfeli internetowych służących do przechowywania kryptowalut, a liczba aktywnych cyberportfeli zaczęła gwałtownie rosnać. Badania naukowe prowadzone na Uniwersytecie Cambridge ukazały, że w marcu 2017 roku liczba aktywnych portfeli kryptowalutowych wynosiła od 2,9 miliona do 5,8 miliona. Na podstawie badań naukowców Hilemana oraz Rauchs'a przedstawiono krótkoterminową prognozę przychodów z górnictwa kryptowalut (mining), która ukazywała wzrost o 10% w ciągu 3 lat. Większość obecnych prac badawczych związanych z walutami kryptograficznymi bierze pod uwagę możliwość ich wpłynięcia na gospodarkę¹⁹.

Jeśli kryptowaluty będą posiadały odpowiednie zabezpieczenia, będą posiadały zdolność szybkich transferów oraz nie będą stwarzały problemów z ich przechowywaniem oraz staną się niezawodne podczas handlu wyprą stopniowo tradycyjne waluty z obiegu. Coraz więcej instytucji przyjmuje waluty kryptograficzne jako możliwą walutę rozliczenia należności²⁰.

Rozwój kryptowalut w Polsce

W Polsce można zaobserwować znaczny wzrost zainteresowania walutami kryptograficznymi. Na polskim rynku kryptowalut można zauważyć 5 znaczących giełd takich jak: BitBay, Bitmarket, Bitmarket24, Coinroom oraz Nevbit. Bitcoin (BTC) nie jest jedyną kryptowalutą, którą handluje się na polskich giełdach, lecz również zainteresowanie wzbudziły Altcoiny takie jak Ethereum (ETH). Wzrost zainteresowania został również zauważony przy tak zwanym „kopaniu kryptowalut”. Wprowadzenie oraz zwiększone zainteresowanie kryptowalutami

¹⁸ <https://kriptomat.io/pl/kryptowaluty/krotka-historia-o-kryptowalutach/> [dostęp: 14.02.2023].

¹⁹ G. Hileman, M. Rauchs, *Global Cryptocurrency. Benchmarking Study*, Cambridge Centre of Alternative Finance, Cambridge 2017, s. 3-11.

²⁰ Tamże.

w Polsce jest elementem, dzięki któremu zwiększy się cyberbezpieczeństwo kraju, oraz spadną koszty utrzymania systemu finansowego kraju. Poprawi się również poziom innowacyjny kraju oraz jego pozycja konkurencyjna na świecie.

Użyteczność kryptowalut w życiu codziennym

Kryptowaluty w życiu codziennym odgrywają rolę inwestycji oraz zabezpieczenia kapitału, lecz wszystko zmierza ku temu, aby stały się środkiem płatniczym wypierając tym samym waluty tradycyjne. Codziennie spotykamy się z różnymi nowościami i informacjami ze świata kryptowalut, które zwiększają użyteczność walut kryptograficznych. Przykładem tych działań jest fakt, że klienci Tesli mogli za pomocą Bitcoina (BTC) zapłacić za zakup samochodów osobowych. Kolejnym przykładem jest sieć kawiarni Starbucks zapłacić za kawę przy pomocy BTC.

Kryptowaluty nie są jeszcze technologią, którą spotkamy na każdym kroku czy to w sklepie, banku lub innych instytucjach. Szanse jakie wypatruje się związane z wykorzystaniem kryptowalut w procesach płatniczych na przykład PayPal lub integracji walut kryptograficznych z kartami płatniczymi. W każdym większym mieście na świecie powstają Bitomaty, dzięki którym można wypłacać pieniądze z portfela kryptowalutowego w walucie obowiązującej w danym państwie. Coraz większy rozwój systemów płatniczych kryptowalut również przedstawia karta Visa Crypto, która działa z kryptowalutami.

Dlaczego kryptowaluty stają się coraz bardziej popularne ?

Jeszcze kilka miesięcy temu termin „kryptowaluta” był dla wielu z nas bardzo abstrakcyjnym i nieco mglistym pojęciem. Wielu ekspertów wypowiada się bardzo ostrożnie na temat kryptowalut, widząc w nich jedynie szansę na zarobienie (a raczej utratę) pieniędzy, a nie obietnicę sukcesu. Nikt nie dawał im więcej niż kilka miesięcy i od tego czasu ich znaczenie jest znikome. Kryptowaluty nie tylko nadal działają, ale ewoluują w zawrotnym tempie. Jego wartość stale rośnie (przekonaj się sam) i chętnych na nie brakuje²¹.

Wzrost popularności kryptowalut jest tak naprawdę spowodowany coraz nowszymi udogodnieniami jakie twórcy walut kryptograficznych wprowadzają wraz z nowymi instrumentami. Nowe kryptowaluty różnią się od Bitcoina wieloma modyfikacjami między innymi wprowadzeniem anonimowości do transakcji,

²¹ <https://wiadomosciolsztyn.pl/20181107108897/dlaczego-kryptowaluty-staja-sie-coraz-bardziej-popularne> [dostęp: 11.03.2023].

która polega na tym, że nie jesteśmy w stanie w prosty sposób uzyskać informacji o nadawcy i odbiorcy transakcji²².

Waluty kryptograficzne wraz z Bitcoinem na czele będą podejmować próby przejmowania miejsc dotychczasowych walut tradycyjnych w Internecie, a w późniejszym etapie mogą dążyć do zastąpienia pieniędzy emitowanych przez banki centralne. Ważnym czynnikiem wpływającym na wzrost popularności walut kryptograficznych jest tak zwany mining, czyli kopanie kryptowalut przy pomocy komputera, który wykonuje skomplikowane obliczenia matematyczne. Korzystając z dostępnych badań z 2017 roku z Uniwersytetu Cambridge możemy uzyskać szacunkowe informacje o liczbie otwartych i aktywnych portfeli kryptowalutowych oraz dowiedzieć się, że jeden portfel może pomieścić nieskończoną ilość kryptowalut. Wiele osób podejmuje decyzje o zakupie i inwestycji swojego kapitału w waluty kryptograficzne, ponieważ nie mają zaufania do własnej waluty oraz mają obawy przed utratą wartości pieniądza. Inflacja nie ma możliwości wpłynięcia na cenę walut kryptograficznych²³.

Coraz więcej instytucji przyjmuje kryptowaluty jako środek, którym można zapłacić za dobra więc ludzie coraz chętniej inwestują w waluty kryptograficzne jednocześnie mając możliwość wykonania przy ich pomocy transakcji na przykład zakupu samochodu, zapłacenia rachunków itd. Znaczącym czynnikiem, który wpływa na popularność Bitcoina oraz Altcoinów są media. Poprzez możliwość dotarcia do znacznej liczby osób mają możliwość do przedstawienia świata kryptowalut²⁴.

Bez wątplenia kryptowaluty są podatne na ataki hakerów. Nie ma idealnego sposobu ochrony przed usterkami technicznymi, błędami ludzkimi i atakami hakerskimi. Intensywność mediów jest również czynnikiem wpływającym na ryzyko inwestycyjne. Inwestowanie w kryptowaluty jest ryzykowne, ponieważ informacje o kryptowalutach mogą pojawiać się nieoczekiwanie i znacznie zmieniać ich wartość. Zwiększone ryzyko może prowadzić do ściślejszej kontroli kryptowalut, z surowszymi ograniczeniami dotyczącymi handlu i wydobywania²⁵.

²² Tamże.

²³ Tamże.

²⁴ <https://wiadomosciolsztyn.pl/20181107108897/dlaczego-kryptowaluty-staja-sie-coraz-bar dziej-popularne> [dostęp: 11.03.2023].

²⁵ <http://www.e-bs.pl/inwestycje/kryptowaluty/dlaczego-inwestowanie-w-kryptowaluty-jest-ryzykowne/> [dostęp: 11.03.2023].

W jaki sposób pozyskuje się kryptowaluty

Kryptowaluty można nabywać na wiele możliwości. Najprostszą metodą jest ich zakup na giełdach oferujących waluty kryptograficzne po którym trafiają na nasz portfel kryptowalutowy gdzie są one bezpiecznie przechowywane, a w każdym momencie mamy możliwość zainwestowania ich ponownie lub przeprowadzenia przy ich pomocy transakcji. Kolejnym sposobem na pozyskiwanie walut kryptograficznych jest tak zwane „kopanie kryptowalut”, nazywany również „miningiem”. Osoby, które podejmują się wydobywania kryptowalut nazywamy „górnikami” lub „minerami”²⁶.

Biorąc pod uwagę dosłowne rozumienie procesu wydobywania i porównanie go do wydobywania takiego jak złoto, kryptowaluty można uznać za metale szlachetne, czyli programistów, którzy zwykle używają wyrafinowanego sprzętu komputerowego do wykonywania operacji matematycznych. Kopanie kryptowalut wymaga użycia odpowiednich narzędzi, maszyn o dużej mocy obliczeniowej, które potrafią rozwiązać złożone problemy matematyczne w określonym czasie. Za poprawne rozwiązanie zagadki górnicy są nagradzani w postaci kryptowaluty. Należy pamiętać, że w przypadku kryptowalut opartych na protokole Proof of Work zyski otrzyma tylko pierwszy górnik. Problemy, które rozwiązują górnicy kryptowalut, są tak złożone, że człowiek, a nawet komputer nie są w stanie ich rozwiązać. Do tego celu potrzebujemy sieci urządzeń zwanych koparkami. Koncentruje się na przykład w kopalniach. Kopanie kryptowalut pozwala nam przejść do etapu rozwiązywania zagadek matematycznych, aby tworzyć nowe bloki na łańcuchu. W zamian górnicy otrzymują monety kryptowalutowe, takie jak Bitcoin BTC²⁷.

Użytkownicy kopalń kryptowalut są odpowiedzialni za obsługę transakcji oraz z przechowywaniem wszystkich związanych z nimi informacji. Proces, podczas którego górnicy dodają informacje do publicznego rejestru oraz przeprowadzają weryfikację, a także moment, w którym wprowadzają do obiegu nową jednostkę kryptowaluty nazywa się właśnie „miningiem”. W proces wykopywania kryptowalut angażuje się wiele osób, które w tym samym czasie przeprowadzają wydobywanie, a działanie sieci danej kryptowaluty pozostaje sprawne i w żaden sposób nie zostaje zakłócone.

W przypadku najpopularniejszych walut kryptograficznych czas oczekiwania na przeprowadzenie transakcji wynosi kilkadziesiąt minut natomiast te mniej popularne pozwalają na znacznie szybsze zatwierdzenie transakcji.

²⁶ <https://www.money.pl/gospodarka/na-czym-polega-kopanie-kryptowalut-6763429848849216a.html> [data dostępu 11.03.2023].

²⁷ Tamże.

W celu stworzenia „koparki kryptowalut”, która będzie spełniać oczekiwania oraz przynosić zadowalający nas zysk trzeba wydać naprawdę duże kwoty, lecz im lepszy i bardziej wydajny sprzęt tym szybciej spłaci sam siebie i zaczniemy odnotowywać zysk.

Czynniki wpływające na wzrost ryzyka inwestycyjnego

Jedną z największych zalet inwestowania swojego kapitału w kryptowaluty jest możliwość pomnożenia swojego kapitału jednak istnieje również możliwość straty na kontraktach CFD na kryptowaluty, której ryzyko kształtuje się na poziomie aż 73%. Takie działania mogą prowadzić potencjalnego inwestora do utraty całości lub części funduszy.

Kryptowaluty z dnia na dzień stają się coraz bardziej rozpoznawalne i interesujące dla coraz większego grona osób. Przed zainwestowaniem swojego kapitału w kryptowaluty powinniśmy bardzo poważnie przemyśleć ten zamiar, a najlepiej zasięgnąć porady osób doświadczonych. Przede wszystkim powinniśmy wziąć pod uwagę wszystkie czynniki wpływające na ryzyko naszej inwestycji. Świat walut wirtualnych jest pełen zagrożeń, na które inwestor może natrafić.

Głównym czynnikiem zwiększającym ryzyko inwestowania w kryptowaluty jest zmienność rynku. Rynki kryptowalut są niezwykle niestabilne, więc zmiany nastrojów rynkowych mogą powodować nagłe, nieprzewidywalne i dynamiczne ruchy cen. Na giełdzie istnieje również pojęcie „flashcrash”. Oznacza to, że cena spada bardzo gwałtownie i szybko, i wkrótce wraca do swojej pierwotnej wartości. Błędy Flash są niemożliwe do przewidzenia, nawet dla tych, którzy przez większość czasu sprawdzają rynek²⁸.

Termin zmienność odnosi się do tendencji do nagłych ruchów cen. Mówiąc najprościej, trend cenowy konkretnego składnika aktywów lub inwestycji zmienia się szybko i nie można go przewidzieć. Np. wczoraj 1000 zł, dziś 1126 zł, a jutro cena spada do 980 zł. Oczywiście ten przypadek jest dość ekstremalny, ale tak naprawdę pokazuje zjawisko wahań cen. Co jest przyczyną tego wszystkiego? Zmienność z jednej strony wywołuje skrajne emocje, a z drugiej najczęściej towarzyszy bardzo popularnym aktywom. Najlepszym przykładem jest Tesla (\$TSLA), największy na świecie producent pojazdów elektrycznych. Akcje spółki są bardzo podobne do kryptowalut, a kursy walut mogą wahać się nawet o kilka procent podczas jednej sesji giełdowej. Zmienność rynku dotyczy również bardziej tradycyjnych aktywów. Takie sytuacje pojawiają się, gdy nagłe pojawiają się nowe

²⁸ <https://www.binance.com/pl/blog/ecosystem/praktyczny-poradnik-binance--czynniki-wp%C5%82ywaj%C4%85ce-na-cen%C4%99-kryptowalut-421499824684902525> [dostęp: 14.03.2023].

kluczowe informacje, które są bezpośrednio z nimi związane. Doskonałym przykładem jest olej. W związku z wybuchem pandemii COVID-19 ceny ropy naftowej doświadczyły rekordowych wahań – wynika z indeksu OVX, który mierzy poziom ryzyka i zmienności cen ropy²⁹.

Szacowanie zmienności rynku jest złożone, a sam pomiar zwykle obejmuje zaawansowaną matematykę i bardziej szczegółowe statystyki. W obliczeniach stosuje się odchylenie standardowe, które jest miarą zmienności. Dane wymagane do takich obliczeń to cena rynkowa danego składnika aktywów w określonym okresie historycznym³⁰.

Na ceny kryptowalut wpływają handlowcy stosujący dźwignię finansową. Kryptowaluty to bardzo młody „wynałazek”, który udowodnił swoją innowacyjność i użyteczność przez ponad dekadę. Jednak wiele osób nadal podchodzi do tego bardzo sceptycznie. Tak więc na rynku jest wiele bardzo skrajnych opinii. Podczas gdy niektórzy inwestorzy uważają, że Bitcoin i inne kryptowaluty będą nadal rosły w cenie, inna grupa traderów uważa, że moim zdaniem kryptowaluty nadal nie są tak naprawdę używane. Taka sytuacja stwarza swoisty konflikt interesów. Jeden inwestor kupuje, podczas gdy drugi handluje odwrotnie i zajmuje pozycję krótką (zakłady w dół). W efekcie wzrasta zmienność cen poszczególnych kryptowalut. Co gorsza, wielu traderów stosuje wysoką dźwignię finansową. Jest to narzędzie do zwiększania efektywnego kapitału handlowego. Jednak do korzystania z dźwigni finansowej wymagane jest zabezpieczenie. Jeśli wartość kryptowaluty zacznie się zmieniać w stosunku do pozycji tradera, depozyt zabezpieczający powinien zostać zwiększony. W przeciwnym razie giełdy kryptowalut będą zmuszone do zamykania pozycji i szybkiego kupowania (lub sprzedawania) kryptowalut po cenach rynkowych, zwiększając zmienność³¹.

Influencerzy ściągają na giełdę wielu nowych inwestorów. W ciągu ostatnich kilku miesięcy zaobserwowaliśmy znaczny wzrost zainteresowania celebrytów światem kryptowalut. Wielu celebrytów, przedsiębiorców, youtuberów nagle staje się ekspertami od kryptowalut i zaczyna publicznie wyrażać swoją opinię na ich temat. Ich atrakcyjność w internecie jest ogromna, dlatego większość osób, które nigdy wcześniej nie słyszały o kryptowalutach, nagle zaczyna w nie inwestować. Ta sytuacja zrodziła zjawisko FOMO (ang. Fear Of Missing Out), czyli strach przed przegapieniem potencjalnego zwrotu z danej inwestycji. W rezultacie wielu nowych inwestorów wchodzi na rynek i kupuje kryptowaluty po prostu

²⁹ Tamże.

³⁰ <https://www.binance.com/pl/blog/ecosystem/praktyczny-poradnik-binance--czynniki-wp%C5%82y-waj%C4%85ce-na-cen%C4%99-kryptowalut-421499824684902525> [dostęp: 14.03.2023].

³¹ Tamże.

dlatego, że znane osoby publikują na swoich kontach w mediach społecznościowych zachęcające ich do inwestowania. Problem z napływem kapitału polega na tym, że po dużych zyskach prawie zawsze następują korekty. Jest to całkowicie naturalne zjawisko. Inwestorzy, którzy kupują przed początkiem hossy, sprzedają swoją inwestycję i tym samym zrealizują swój zysk. Jednak, gdy ktoś z niewielkim doświadczeniem handlowym widzi spadek wartości swojego portfela, wpada w panikę i sprzedaje aktywa, aby zminimalizować swoje straty. Niestety takie działania pogłębiają zasięg fali spadkowej i zwiększają zmienność samego rynku³².

Istotny wpływ na wahania cen kryptowalut mają również informacje i raporty z różnych sektorów świata i gospodarki. Wpływa bezpośrednio na decyzje inwestorów, podobnie jak na tradycyjnej giełdzie. Tak więc plotka, że jakiś globalny potentat handlowy chce zezwolić na płatności Bitcoin na swojej platformie, może zwiększyć wartość BTC o 10%. Negatywne informacje mają podobny efekt. Kwestie prawne z operatorem stablecoinów mogą pogрузić cały rynek kryptowalut w korku. Największy wpływ na ruchy cen mają informacje o kwestiach prawnych i legislacyjnych. Kryptowaluty to wciąż w dużej mierze niezbadana dziedzina. Z jednej strony posiadanie i używanie kryptowalut jest całkowicie legalne, ale z drugiej strony nie są one jeszcze oficjalnie uznawane za środek płatniczy w większości części świata. Chociaż prawdą jest, że wpływ mediów na zmienność rynku kryptowalut zmniejszył się na przestrzeni lat, nie można go całkowicie lekceważyć³³.

Informacje na temat walut kryptograficznych podawane przez środki masowego przekazu oraz media są kolejnym czynnikiem, który może powodować wahania kursu kryptowalut na giełdach. Informacje na temat walut pojawiają się zazwyczaj niespodziewanie co podwyższa ryzyko inwestycji. Podczas wzrastania ryzyka inwestycji mogą spowodować zwiększenie kontroli oraz wprowadzenie coraz większych ograniczeń związanych z transakcjami walutami wirtualnymi, a także wpłynąć na ich wydobywanie oraz inwestowanie.

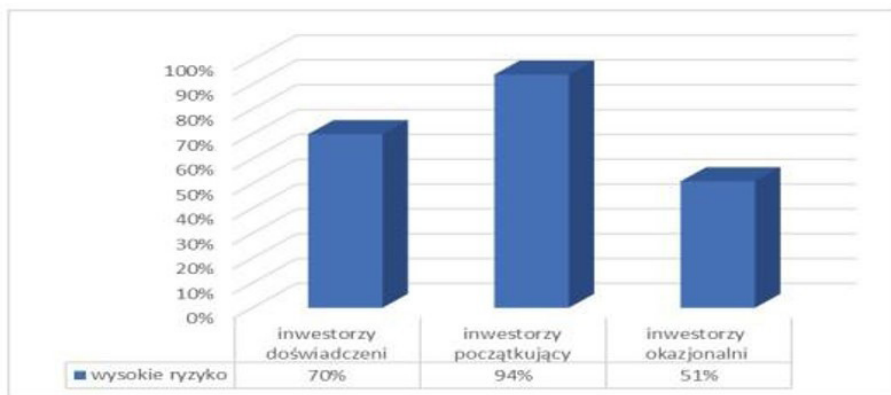
Istnieją historie o kryptowalutach, które podkreślają ich wykorzystanie w działalności przestępczej, ich potencjalnie szkodliwy wpływ na środowisko (i związany z tym wpływ finansowy) oraz ich niestabilny charakter. Podobnie jak w przypadku gotówki, nie jest zaskakujące, że niektórzy (cyber)przestępcy używają kryptowalut. Co ciekawe, ponieważ wzrost legalnego wykorzystania kryptowalut znacznie przewyższa wzrost wykorzystania przestępczego, odsetek nielegalnej

³² <https://www.binance.com/pl/blog/ecosystem/praktyczny-poradnik-binance--czynniki-wp%C5%82ywaj%C4%85ce-na-cen%C4%99-kryptowalut-421499824684902525> [dostęp: 14.03.2023].

³³ <https://www.fxmag.pl/artykul/bitcoin-czy-jestesmy-swiadomi-jakie-jest-ryzyko-inwestycyjne> [dostęp: 29.12.2020].

działalności w wolumenie transakcji kryptowalutowych jest bardzo niski, a transakcje na nielegalne adresy stanowią zaledwie 0,15% wolumenu transakcji kryptowalutowych. rok 2021. Mówi się, że wirtualna waluta jest szkodliwa dla środowiska. W szczególności mówi się, że mechanizm konsensusu Proof of Work (PoW) BTC ma szkodliwe (środowiskowe i ekonomiczne) konsekwencje³⁴.

Wykres 4 Wykres świadomości ryzyka inwestycji w kryptowaluty

Źródło: https://www.zpsb.pl/wp-content/uploads/2021/05/08_DMajewska_FiR-2021_1_59.pdf?x37301

Jednak według szacunków badawczych BTC odpowiada za 0,08% ton globalnej emisji CO₂. W zamian BTC zwiększa integrację finansową we wszystkich sektorach i dla milionów ludzi na całym świecie. Innym problemem jest to, że większość kryptowalut nie radzi sobie ze zmiennością. Ponadto niektóre waluty mogą szybko stracić na wartości. Ekonomisci, którzy mają tendencję do patrzenia na „pieniądze” przez konwencjonalne soczewki, mogą argumentować, że kryptowaluty nie nadają się jako środek płatniczy, narażając użytkowników na większe ryzyko. Ekonomisci mogą również argumentować, że wartość kryptowalut nie jest gwarantowana, ponieważ nie są zaangażowane żadne banki komercyjne ani banki centralne. Ekonomisci mogliby pomyśleć, że dobrym rozwiązaniem byłaby cyfrowa waluta banku centralnego (CBDC). Nie trzeba dodawać, że rynek kryptowalut jest bardzo niestabilny i chaotyczny. Na przykład, jeśli spojrzysz na wykres logarytmiczny BTC (patrz poniżej) zamiast na wykres liniowy, zauważysz, że zmienność i spadki pozostają stałe w czasie³⁵.

³⁴ <https://bithub.pl/wiadomosci/kryptowaluty-swiat-gospodarka/> [dostęp: 15.03.2023].

³⁵ Tamże.

Ograniczenie ryzyka podczas przeprowadzania inwestycji

Inwestycje w waluty kryptograficzne powinny być przeprowadzane przez pośrednictwo renomowanych giełd. Osoba zainteresowana zakupem kryptowaluty powinna zakupić jedną z tych, które cieszą się największą renomą. Na obniżenie ryzyka strat wpływa także nasza wiedza, którą możemy pogłębiać dzięki materiałom edukacyjnym.

Doświadczeni inwestorzy często prowadzą konferencje internetowe, na których przekazują wiedzę przydatną osobą początkującym oraz tym bardziej zaawansowanym. Wiedzę możemy zaczerpnąć również z wielu artykułów najlepszych inwestorów, w których dzielą się oni swoimi doświadczeniami oraz przekazują cenne wskazówki. Istotnym czynnikiem ograniczenia ryzyka jest odpowiedni dobór czasu inwestycji, czyli na jak długo chcemy zainwestować nasz kapitał w kryptowalutę. Dzięki temu uzyskujemy większą kontrolę oraz pozwala nam na zareagowanie. Posiadanie obszernej świadomości ryzyka naszej inwestycji umożliwi nam lepiej zabezpieczyć nasze środki finansowe. Każdy inwestor pragnie, aby jego zasoby finansowe były bezpieczne dlatego należy korzystać ze sprawdzonych i w należyty sposób zabezpieczonych źródeł.

Podsumowanie

Rynek kryptowalut jest rynkiem bardzo szczególnym. To jedno z tych wyjątkowych miejsc, w których liczy się marketing, plotki i emocje. Często jest to celowe działanie, np. plotka rozsiewana po całym świecie za pośrednictwem Twittera, aby osiągnąć określony cel. Z jednej strony czynniki te można postrzegać jako zalety, na przykład w przypadku hossy. Są ogromne i w każdej chwili mogą wpłynąć na kilkusetprocentowy wzrost, ale idą też w drugą stronę, czyli spadek może prowadzić do nieracjonalnych zachowań. Bądź ostrożny! Staraj się podejść do projektu z racjonalną i „jasną” głową.

Świat kryptowalut nie jest tylko ośrodkiem dającym możliwości inwestowania lub wysyłania środków. Tak naprawdę jest to bardzo rozbudowane środowisko, który ma do zaoferowania wiele różnorodnych możliwości. Rynek walut kryptograficznych skrywa w sobie bardzo duży potencjał oraz przedstawia perspektywy dla każdego wielbiciela systemów technologii blockchain.

Badania, które są przeprowadzane na rynku kryptowalutowym pokazują, że jest to rynek na niezaawansowanym poziomie dzięki czemu przez kolejne lata będziemy mogli zaobserwować rozwój tych technologii. Wniosek, który nasuwa się dzięki badaniom przedstawia ogromną szansę na to, aby przeprowadzić

inwestycje przed osiągnięciem przez rynek stabilizacji i dojrzałości. Ukazuje to realność osiągnięcia sporych zysków, które będą w stanie nas zadowolić.

Ekspertsi prognozujący przyszłość rynku walut kryptograficznych posiadają różne opinie. Według niektórych rynek kryptowalut w ciągu najbliższych kilku lat ustabilizuje się i pozostanie jednostajny. Inni natomiast twierdzą, że nie da się jednoznacznie ocenić przyszłości rynku kryptowalut, sądzą, że rynek walut kryptograficznych w przyszłości jest jedną wielką tajemnicą i nie jesteśmy w stanie go przewidzieć.

Nie ma wątpliwości, że kryptowaluty będą odgrywać coraz większą rolę w naszym świecie. Kilka banków centralnych i instytucji prowadzi już badania nad możliwością emisji własnej waluty cyfrowej. Niektóre firmy uruchomiły nawet ICO (Initial Coin Offers), w ramach, których inwestorzy kupują kryptowaluty zamiast papierów wartościowych. W przyszłości ich większa popularność przyczyni się do regulacji rynku, co przyciągnie nowych inwestorów. Dlatego moim zdaniem warto dziś oszczędzać pieniądze w Ethereum czy Bitcoinie. Ponieważ wartość znacznie wzrosła, a dzisiejsza inwestycja przynosi wysokie zyski.

Bibliografia

- Hileman G., Rauchs M., *Global Cryptocurrency. Benchmarking Study*, Cembriage Centre of Alternative Finance, Cambridge 2017.
- Klinger B., Szczepański J., *Blockchain – historia, cechy i główne obszary zastosowań*, Człowiek w Cyberprzestrzeni 2017, nr 1.
- Kopańko K., Kozłowski M., *Bitcoin. Złoto XXI wieku*, Helion, Gliwice 2015.
- Piech K. (red.), *Podstawy korzystania z walut cyfrowych*, Instytut Wiedzy i Innowacji, Warszawa 2017.
- Zacharzewski K., Piech K. *Przegląd polskiego prawa w kontekście zastosowań technologii rozproszonych rejestrów oraz walut cyfrowych*, wydany w ramach projektu Strumień „Blockchain i kryptowaluty”, program rządowy „od papierowej do cyfrowej Polski”, Stanowisko Strumienia w sprawie kierunków ewentualnych prac legislacyjnych oraz działań regulacyjnych instytucji publicznych.

Strony internetowe:

<http://www.e-bs.pl/inwestycje/kryptowaluty/dlaczego-inwestowanie-w-kryptowaluty-jest-ryzykowne> [dostęp: 11.03.2023].

<https://bithub.pl/wiadomosci/kryptowaluty-swiat-gospodarka> [dostęp: 15.03.2023].

- <https://ebizpro.pl/historia-kursu-bitcoina/> [dostęp: 16.01.2023].
- <https://egera.com/pl/co-to-jest-bitcoin> [dostęp: 12.03.2023].
- <https://kriptomat.io/pl/kryptowaluty/krotka-historia-o-kryptowalutach/> [dostęp: 14.02.2023].
- https://mc.gov.pl/files/przegląd_polskiego_prawa_w_kontekście_zastosowan_technologii_rozproszonych_rejestrow_oraz_walut_cyfrowych.pdf [dostęp: 01.05.2023].
- <https://odkryjbitcoin.pl/portfel-bitcoin> [dostęp: 16.02.2023].
- <https://pl.farnell.com/cryptocurrency-ecosystem> [dostęp: 07.03.2023].
- <https://pl.tradingview.com/markets/cryptocurrencies/global-charts/> [dostęp: 12.03.2023].
- <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-peer-to-peer--definicja-historia-powstania-i-wplyw-na-rozwoj-internetu-cz-1> [dostęp: 07.03.2023].
- <https://wei.org.pl/2023/aktualnosci/kpiech/rynek-kryptowalut-w-dobie-wojny-na-ukrainie/> [dostęp: 11.03.2023].
- <https://wiadomosciolstyn.pl/20181107108897/dlaczego-kryptowaluty-staja-sie-coraz-bardziej-popularne> [dostęp: 11.03.2023].
- <https://www.binance.com/pl/blog/ecosystem/praktyczny-poradnik-binance--czynniki-wp%C5%82ywaj%C4%85ce-na-cen%C4%99-kryptowalut-421499824684902525> [dostęp: 14.02.2023].
- <https://www.czerwona-skarbonka.pl/co-to-jest-kryptowaluta> [dostęp: 14.03.2023].
- <https://www.fxmag.pl/artykul/bitcoin-czy-jestesmy-swiadomi-jakie-jest-ryzyko-inwestycyjne> [dostęp: 29.12.2023].
- <https://www.money.pl/gospodarka/na-czym-polega-kopanie-kryptowalut-6763429848849216a.html> [dostęp: 11.03.2023].
- <https://www.najlepszekonto.pl/kryptowaluty-czym-sa-jak-dzialaja#jak-dzialaja-kryptowaluty-technologie-kopanie-i-inne-kwestie-techniczne> [dostęp: 12.02.2023].
- <https://www.vaneck.com/pl/pl/inwestuj-w-kryptowaluty> [dostęp: 12.03.2023].
- https://www.zpsb.pl/wp-content/uploads/2021/05/08_DMajewska_FiR-2021_1_59.pdf?x37301 [dostęp: 01.05.2023].
- Klinger B., Szczepański J., *Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system*, www.bitcoin.org/bitcoin.pdf [dostęp: 05.12.2018].

Rosik P, *Nowy Święty Graal rynku walut wirtualnych*, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/nowy-swiety-graal-rynku-walut-wirtualnych/> [dostęp: 01.05.2023].

CRYPTOCURRENCIES AND FACTORS AFFECTING THEIR GROWTH

Summary: The cryptocurrency market is small compared to traditional currency, stock or bond markets. For this reason, large orders can have a significant impact on crypto currency prices, making the market unattractive to large institutional investors. Also, the market is dominated by smaller investors. This is inefficient and speculative, because the volatility of crypto currencies has different characteristics than the volatility of other financial assets. There are several reasons for this. The value of new digital assets is not based on physical assets, companies or the national economy, but on algorithms that can track every transaction. Crypto currencies include periods of extreme volatility. The septimes are often associated with cybercrime and regulatory turmoil. Additionally, crypto currencies repeatedly experience explosive action. Bitcoin, the world's most famous crypto currency, has been around in the financial and social space for a relatively short time. The emergence of crypto currencies must be linked to the increasingly widespread acceptance of money in immaterial form and the processes of network society and financial transactions. The article shows that crypto currencies are a special form of virtual currencies, which means that the terms digital money and virtual currency are broader than the term cryptocurrency.

Keywords: cryptocurrencies, digitalcurrency, bitcoin, risk investment, virtualcurrency market

JOANNA OLSZOWY
MAŁGORZATA MACIĄG
ROKSANA BIELECKA

ANALIZA PROCESÓW INTEGRACJI I GLOBALIZACJI W WARUNKACH NIEPEWNOŚCI I RYZYKA

Abstrakt: Procesy zachodzące we współczesnym świecie charakteryzują się różnego rodzaju zmianami, które przybierają często charakter gwałtowny, a przy tym różnokierunkowy, co skutkuje znacznym wzrostem niepewności we wszystkich dziedzinach życia społeczno-gospodarczego. Szczególne nasilenie tych zjawisk występuje w gospodarce. Zjawiska te stanowią efekt współzależności równocześnie występujących procesów: rewolucji technologicznej opierającej się na technologiach informatycznych, kształtowania się gospodarki globalnej oraz zmiany paradygmatu rozwojowego związanego z przechodzeniem z gospodarki przemysłowej do gospodarki opartej na wiedzy. Szczególne znaczenie przypisuje się globalizacji. Istotnym zjawiskiem w tym procesie jest zmniejszanie się w gospodarce roli państwa z jednoczesnym wzrostem znaczenia regionów i miast.

Słowa kluczowe: integracja, globalizacja, zmienność otoczenia, ryzyko, niepewność

Integracja jako jeden z ważnych efektów globalizacji

Dzisiejszy świat przechodzi głębokie zmiany, dokonujące się jednocześnie w różnych dziedzinach, co już jest zjawiskiem szczególnym. Chociaż zmiany zachodzą cały czas, nigdy nie były one uniwersalne, przynajmniej w układach terytorialnych, co nie oznacza, że są jednorodne. Wynikają one z uniwersalnych prawidłowości, a mianowicie z nierównomiernego rozwoju wszystkich możliwych układów w skali regionalnej, kontynentalnej i globalnej, a co za tym idzie – także ekonomicznych, społecznych, politycznych i poniekąd kulturowych zmian typu i charakteru. Cechą charakterystyczną współczesnych przemian jest gwałtowność i nieliniowość, często występująca na przestrzeni długiego

okresu rozwoju poszczególnych cywilizacji. To nagłe zaostrenie pozytywnych i negatywnych skutków spowodowane nierównomiernym rozwojem¹.

Ta specyfika współczesnych przemian wynika w dużej mierze z tzw. Specyfika kryzysu dwóch cywilizacji. Jednym z nich jest stopniowe przechodzenie od cywilizacji przemysłowej do cywilizacji informacyjnej (wiedzy), które występuje głównie w gospodarkach lub społeczeństwach rozwiniętych gospodarczo; drugim jest zniszczenie cywilizacji rolniczej w gospodarkach słabo rozwiniętych, które miało miejsce głównie na kontynentach, na których dominowały kolonie i kraje zależne przeszłość².

Pojęcie konkurencyjności jest wieloznaczne i zasadniczo odnosi się do różnych sektorów gospodarki, co dotyczy nie tylko mikrogospodarki, przedsiębiorstw, ale także lokalizacji krajowych i regionalnych, a nawet Unii Europejskiej. Można więc w tym kontekście pomyśleć, że przedsiębiorstwa mogą na różne sposoby pozyskiwać zasoby i przewagi rynkowe, aby pozyskać klientów. Z jednej strony możemy mówić o zdolności do budowania bogactwa i dobrobytu na poziomie regionalnym i krajowym. Ogromny wpływ na globalizację jest jednym z najważniejszych zjawisk społeczno-gospodarczych współczesnego świata. Decyduje o szybkości i charakterystyce zmian i usprawnień w gospodarce narodowej oraz wzmożonej konkurencji³.

Procesy zachodzące we współczesnym świecie charakteryzują się różnego rodzaju zmianami, często o charakterze gwałtownym i wielokierunkowym, prowadzącymi do znacznego wzrostu niepewności we wszystkich obszarach życia społeczno-gospodarczego. Zjawiska te są szczególnie widoczne w gospodarce. Zjawiska te są wynikiem współzależności zachodzących jednocześnie procesów: rewolucji technologicznej opartej na informatyce, kształtowania się gospodarki globalnej oraz zmian wzorców rozwojowych związanych z przejściem od gospodarki przemysłowej do gospodarki opartej na wiedzy. Szczególnie ważna jest globalizacja. Ważnym zjawiskiem w tym procesie jest osłabienie roli państwa w gospodarce, przy jednoczesnym wzroście znaczenia regionów i miast.

Globalizacja to proces, na który wpływ mają stopniowe interakcje między państwami, obywatelami i społecznościami. Globalizacja to proces, który wpływa na wszystkie dziedziny życia: ekonomiczną, polityczną, kulturową i społeczną. Proces globalizacji dotyczy wszystkich krajów, a jego skutki są bardzo złożone.

¹ J. Kleer, *Uniwersalne prawidłowości różnicujące świat*, [w:] *Zróźnicowanie dochodowe i społeczne Europy*, wyd. Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” PAN, Warszawa 2017.

² M. Golko, *Cywilizacja współczesna i globalne problemy*, Oficyna Naukowa Warszawa 2012.

³ B. Simms, *Taniec Mocarstw. Walka o dominację w Europie, od XV do XXI wieku*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2015.

Jednym z najważniejszych jest integracja. Konsolidacja to proces stopniowego łączenia lub łączenia dwóch lub więcej podmiotów w celu utworzenia jednego podmiotu. Może się to zdarzyć w wielu dziedzinach, w tym w ekonomii, polityce i kulturze. W dziedzinie gospodarki integracja obejmuje międzynarodową współpracę biznesową i handlową, wspólne inwestycje i przepływy kapitałowe oraz tworzenie wspólnych produktów i usług. Pole polityczne obejmuje współpracę w formułowaniu i wdrażaniu polityk. Z drugiej strony integracja kulturowa obejmuje mieszanie się różnych kultur poprzez wymianę informacji, wiedzy i technologii oraz współpracę w zakresie edukacji i sztuki. Globalizacja wpływa na integrację na wiele sposobów. Po pierwsze, globalizacja zmienia istniejące struktury gospodarcze, polityczne i kulturowe, sprzyjając integracji różnych jednostek. Po drugie, globalizacja zwiększa wymianę informacji, wiedzy i technologii między narodami, co prowadzi do wzmożonej współpracy międzynarodowej. Po trzecie, globalizacja zwiększa możliwości inwestycyjne i handel międzynarodowy, co z kolei sprzyja globalnej integracji. Po czwarte, globalizacja wpłynęła na postrzeganie kultury, a wymiana między narodami stała się bardziej otwarta. Globalizacja wywarła decydujący wpływ na integrację na wielu poziomach. Zmienia istniejące struktury gospodarcze, polityczne i kulturowe. Zwiększenie wymiany wiedzy i umiejętności. Zwiększa również Twój potencjał inwestycyjny. Wszystkie te czynniki pokazują, jak integracja jest ściśle powiązana z globalizacją⁴.

Co nowego oferuje globalizacja?

Globalizacja jest zjawiskiem, które ma znaczący wpływ na rozwój krajów i regionów na całym świecie. Jest to zjawisko łączenia rynków krajowych i lokalnych w jeden rynek usług, towarów lub kapitału. Na globalizację składają się wszystkie globalne procesy, które pogłębiają więzi między narodami. Może to dotyczyć nie tylko życia politycznego, ale także społecznego, kulturalnego czy gospodarczego.⁵

Skutki globalizacji są rozległe i zróżnicowane. Obejmują one niemal wszystkie dziedziny życia. Pozytywne efekty to: Łatwa wymiana informacji, swobodny przepływ kapitału, ludzi i produktów z Polski do innych części świata oraz możliwość poznania innych kultur, religii i zwyczajów. Dodatkowym atutem okazała się zwiększona konkurencyjność. To znacznie poprawia jakość produkcji

⁴ J. Kleer, *Zmieniający się świat, a globalizacja*, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN, 2020, s 289- 309, J. Kleer, *Globalizacja w warunkach różnych cywilizacji*, Zeszyty Naukowe Polskie Towarzystwo Ekonomiczne 2008, nr. 6.

⁵ Por. E. Polak, *Globalizacja a zróżnicowanie społeczno-ekonomiczne*, Difin, Warszawa 2009, s. 7.

niektórych towarów. Globalizacja doprowadziła również do upadku dyktatur i ekspansji demokracji. Rozwija się także Internet i najnowsze innowacyjne technologie. Wzmacniamy również nasze działania na rzecz ochrony środowiska. Zwiększył się również eksport, a międzynarodowe bariery we współpracy i handlu międzynarodowym stopniowo znikają. Prawa człowieka staną się uniwersalne, zapewniając taką samą jakość życia obywatelom różnych krajów. Rasizm jest ograniczony, ponieważ ludzie są bardziej otwarci na różnice kulturowe⁶.

Tabela 1. Pozytywy i negatywy globalizacji

Pozytywy globalizacji	Negatywy globalizacji
Dostęp do większej liczby produktów i usług	Zwiększenie zanieczyszczeń środowiska
Umożliwienie większej współpracy między narodami	Łamanie lokalnych norm i tradycji
Umożliwienie dostępu do nowych technologii	Nierówności społeczne i ekonomiczne
Wzrost przepływu informacji i wiedzy;	Zakłócenia w funkcjonowaniu lokalnych rynków
Konkurencja międzynarodowa zwiększa jakość produktów	Zwiększenie problemów związanych z bezpieczeństwem
Ułatwienie handlu międzynarodowego;	Wyższa konkurencja na rynku
Większe możliwości inwestycyjne	Utrata tożsamości kulturowej w wyniku wzajemnej wymiany
Większe możliwości zatrudnienia i dostępność do wyższych warunków- polepszenie poziomu życia w wielu krajach	Zwiększone ryzyko naruszenia praw człowieka
Ułatwienie działań międzynarodowych organizacji, tj. ONZ i UE	Większe ryzyko nieuczciwej konkurencji i nadużyć ze strony międzynarodowych przedsiębiorstw
Większa wymiana kulturowa i edukacyjna między krajami, dzięki czemu ludzie są bardziej otwarci na różne tradycje i kultury.	Niekontrolowane przepływy imigrantów;

Źródło: Opracowanie własne na podst. B. Ślusarczyk, *Teoretyczno- praktyczne aspekty globalizacji gospodarczej*, Politechnika Częstochowska, 2010, s. 27-29.

Mozna jednak zaobserwować również negatywne konsekwencje opisanych zjawisk. Obejmuje to na przykład rozpowszechnianie jednolitych i uniwersalnych wzorców i wzorców kulturowych. Oznacza to, że poglądy i sposoby polityczne są takie same niezależnie od kraju czy miejsca zamieszkania. Istnieje jeszcze jedno zagrożenie związane z globalizacją. Suwerenność każdego kraju jest ograniczona i nie jest już możliwe sprawowanie wystarczającej władzy politycznej. Dochodzi również do konfliktów z powodu kurczących się zasobów surowców i nośników

⁶ Tamże.

energii. Ponadto doszło do katastrofalnej katastrofy ekologicznej i wzrosła przestępczość zorganizowana⁷.

Analiza SWOT w procesie podejmowania decyzji menedżerskich

Tabela 2. Analiza SWOT w procesie podejmowania decyzji menedżerskich

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Dobry zespół menedżerski (dobry menedżer może wykorzystać wiedzę i doświadczenie swoich pracowników); • Dobra komunikacja (jest kluczowa dla uzyskania spójnych decyzji); • Wiedza branżowa (dobre zrozumienie branży pozwala menedżerom podejmować wysokiej jakości decyzje); • Wiedza branżowa (dobre zrozumienie branży pozwala menedżerom podejmować wysokiej jakości decyzje); • Zdolność do podejmowania ryzykownych decyzji; • Dostęp do wysokiej jakości informacji i danych; • Dobrze przemyślane i zaplanowane cele i zadania; • Zorientowanie na długoterminowe cele i korzyści. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niedostateczna wiedza (brak wiedzy na temat branży lub problemu może powodować błędne decyzje); • Brak komunikacji (brak wystarczającej wymiany informacji między menedżerami, a pracownikami może prowadzić do błędnych danych); • Brak doświadczenia (brak doświadczenia może prowadzić do niewłaściwych konkluzji i wyboru nieodpowiednich rozwiązań); • Skłonność do podążania za modą lub trendami; • Przesadne skupienie na krótkoterminowych korzyściach; • Brak informacji na temat możliwych zagrożeń • Brak wystarczających środków finansowych na realizację projektu.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój technologii (nowe technologie mogą pomóc menedżerom w przetwarzaniu informacji i wyborze optymalnych opcji); • Korzystanie z zasobów zewnętrznych (współpraca z zewnętrznymi partnerami, tj. dostawcy, konsultanci pozwala na uzyskanie dodatkowych informacji i perspektyw); • Wykorzystanie nowych strategii, aby wyeliminować ryzyko; • Wykorzystanie dostępnych informacji i danych do skutecznej oceny skutków decyzji; • Wykorzystanie wiedzy innych do sformułowania trafnych decyzji; • Zdobywanie nowych partnerów biznesowych i klientów; • Możliwość wypracowania własnych kryteriów podejmowania decyzji. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zmieniające się otoczenie biznesowe (niestabilne otoczenie może spowodować, że decyzja, która jest dobra w jednej sytuacji, jest błędna w innej); • Brak zaufania (między menedżerami, a podwładnymi); • Nieprzewidywalne skutki (skutki decyzji mogą mieć negatywny wpływ na firmę lub produkt); • Nieprawidłowy lub niezgodny z przepisami sposób podejmowania decyzji; • niezdolność do zapewnienia bezpieczeństwa i ochrony wszystkich zaangażowanych stron; • nieprzewidziane opóźnienia i niedotrzymanie terminów.

Źródło: Opracowanie własne

⁷ A. Sobiegraj, *Globalizacja- szanse czy zagrożenia dla współczesnego świata*, Studenckie Koło Naukowe „Równoważnik” Wydział Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, 2013, s. 115- 123.

Menedżerowie muszą każdego dnia podejmować decyzje. Analiza SWOT pomaga im w identyfikacji i klasyfikacji istotnych elementów mających wpływ na ich decyzje. Dzięki tej analizie można uzyskać wgląd w wyjątkowe cechy organizacji, jej mocne i słabe strony oraz zewnętrzne czynniki, które mogą mieć wpływ na jej funkcjonowanie. Przeprowadzenie tego rodzaju analizy może pomóc w określeniu najbardziej odpowiedniego kierunku rozwoju i pozwolić na przygotowanie planu działania, który uwzględni wszystkie czynniki mogące mieć wpływ na sukces organizacji. Podejmowane decyzje dotyczą różnych elementów prowadzącego przez nich biznesu, od strategii i działań operacyjnych po zarządzanie kapitałem ludzkim i finansowym. Aby skutecznie podejmować decyzje menedżerowie powinni⁸:

- *określić cel*- przed podjęciem decyzji powinni określić, jaki cel chcą osiągnąć;
- *określić dostępne opcje*- powinni zastanowić się nad wszystkimi dostępnymi opcjami i wybrać tę, która najlepiej odpowiada wyznaczonemu celowi;
- *analizować skutki*- powinni zidentyfikować potencjalne skutki każdego z dostępnych rozwiązań;
- *ustalić wartości*- powinni określić, jakie wartości są dla nich najważniejsze, a następnie wziąć je pod uwagę przy podejmowaniu decyzji;
- *ustalić priorytety*- powinni określić, jakie elementy są dla nich najważniejsze, a następnie wziąć je pod uwagę przy wyborze optymalnego rozwiązania;
- *podjąć decyzję*- po długiej analizie możliwych opcji powinni wreszcie podjąć decyzję;
- *monitorować wyniki*- na koniec menedżerowie powinni śledzić wyniki swoich decyzji, aby mieć pewność, że podjęli właściwe decyzje⁹.

Gospodarka Polski na tle wybranych krajów

Gospodarka Polski jest jedną z największych gospodarek w Europie Środkowo- Wschodniej. W 2019 roku wartość PKB wyniosła ok. 1,5 bln dolarów. Polska jest czwartym największym eksporterem w Unii

⁸ Borawski M., *Wspomaganie decyzji menedżerskich z wykorzystaniem technik neuronauki poznawczej*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach 2015, nr 243, s. 12- 21.

⁹ Tamże.

Europejskiej¹⁰. Głównymi sektorami gospodarki są przemysł, budownictwo, usługi i rolnictwo. Przemysł znacząco wpływa na PKB i jest częściowo oparty na eksporcie, zwłaszcza w branżach maszynowych i chemicznych. Rolnictwo zajmuje ważne miejsce w całej gospodarce, produkując głównie produkty mleczne, warzywa i owoce, a także zboża. Usługi w tym finansowe, telekomunikacyjne, turystyka, handel i transport, stanowią również ważny element gospodarki. Polska jest krajem o gospodarce wolnorynkowej, w którym wolny rynek odgrywa znaczącą rolę w kształtowaniu struktury gospodarczej. Pandemia wpłynęła negatywnie na polską gospodarkę, powstrzymując wzrost gospodarczy i generując poważne trudności dla wielu firm. Polska gospodarka wycofała się w 2020 roku, co było pierwszym spadkiem od 1990 roku. Należy jednak pamiętać, że polska gospodarka będzie potrzebowała czasu na odbudowę po pandemii, a jej pełny potencjał rozwinię się dopiero po pewnym czasie¹¹.

Porównanie gospodarki Polski i gospodarki Argentyny

Gospodarka Polski i Argentyny jest porównywalna pod względem wielkości. Oba kraje są położone w Europie i Ameryce Południowej, a wielkość ich gospodarek odzwierciedla wielkość ich gospodarstw domowych oraz liczbę ludności. Gospodarka Polski jest gospodarką o umiarkowanie rozwiniętym rynku kapitałowym. Jest członkiem Unii Europejskiej oraz Krajowego Banku Centralnego. Gospodarka Argentyny jest gospodarką rynkową, która jest kontrolowana przez rząd. Głównymi sektorami gospodarki są przemysł i usługi. Gospodarka Polski jest gospodarką wolnorynkową, a jej głównymi sektorami są przemysł, usługi i handel. Gospodarka Polski jest stosunkowo dobrze rozwinięta, a wskaźnik PKB wynosi blisko połowę średniej unijnej. Kraj ma wysoki poziom importu i eksportu, a produkty eksportowane obejmują maszyny, urządzenia elektryczne, samochody, produkty spożywcze i produkty rolnicze. Gospodarka jest wspierana przez wysoce rozwinięty system bankowy i finansowy. Gospodarka Argentyny jest opiera się na wysokim poziomie handlu zagranicznego, a produkty eksportowane obejmują m.in. skóry, mięso, owoce, wino, samochody i maszyny. Gospodarka Argentyny jest również wspierana przez różne systemy bankowe i finansowe, jest także silnie złączona z innymi krajami Ameryki Południowej. Obie gospodarki są w wielu

¹⁰ Dane z oficjalnej strony internetowej Banku Światowego.

¹¹ J. Kisielnicki, *Innowacyjność gospodarki Polski na tle wybranych krajów Unii Europejskiej i świata*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr. 281, s. 69.

aspektach podobne. Obie mają wysoki poziom handlu zagranicznego, wysoki wskaźnik PKB. Różnice między tymi gospodarkami obejmują poziom rozwoju gospodarczego, poziom bezrobocia, poziom dochodów oraz poziom wzrostu gospodarczego. Gospodarka Polski jest bardziej rozwinięta niż gospodarka Argentyny, a poziom bezrobocia jest wyższy w Argentynie niż w Polsce. Dochody oraz wzrost gospodarczy są wyższy w Polsce niż w Argentynie.

Porównanie gospodarki Polski i gospodarki Norwegii

Gospodarka Norwegii i Polski to dwa kraje o zupełnie różnych doświadczeniach gospodarczych. Norwegia jest jednym z najbogatszych krajów świata. Jest ona jednym z najbardziej wyrafinowanych gospodarek w Europie, która wykorzystuje swoje naturalne zasoby w najbardziej efektywny sposób na rzecz jakości życia obywateli. Norwegia posiada jedno z najlepszych systemów opieki zdrowotnej, edukacji i bezpieczeństwa społecznego w Europie. W przeciwieństwie do wielu innych krajów Norwegia jest bardzo zamożnym krajem, z dużymi zasobami węgla, ropy naftowej i gazu ziemnego. Norwegia ma jedną z najniższych stóp zadłużenia publicznego w Unii Europejskiej i jeden z najwyższych poziomów życia. Gospodarka Polski jest od Norwegii znacznie słabiej rozwinięta. Polska ma niski poziom wydajności, niską jakość produktów i usług oraz niski poziom innowacyjności. W porównaniu do Norwegii Polska ma niższy poziom wydatków na badania i rozwój, niższe wynagrodzenia, niższy poziom opieki zdrowotnej. Polska ma również niższy poziom zatrudnienia. Większość Norwegów żyje w dobrym stanie i mają dostęp do wysokiej jakości produktów i usług. Polska ma jeszcze długą drogę do przebycia, aby osiągnąć poziom rozwoju i opłacalności Norwegii. Gospodarka Polski będzie nadal się rozwijać w nadchodzących latach, chociaż tempo rozwoju będzie niższe niż w Norwegii. Jeśli chodzi o przyszłość gospodarki Norwegii, wydaje się, że będzie ona nadal się rozwijać, dzięki czemu Norwegowie będą nadal cieszyć się wysokim poziomem rozwoju¹².

Badania ankietowe

Celem ankiety było poznanie opinii dotyczącej wpływu procesu globalizacji na współczesne społeczeństwo, a także badanie świado-

¹² Business Insider, <https://businessinsider.com.pl/> [dostęp 01.05.2023], Bank Światowy, <https://www.worldbank.org/> [dostęp 01.05.2023]; J. Czerniak, *Polityka innowacyjna w Polsce. Analiza i proponowane kierunki zmian*, Difin, Warszawa 2013.

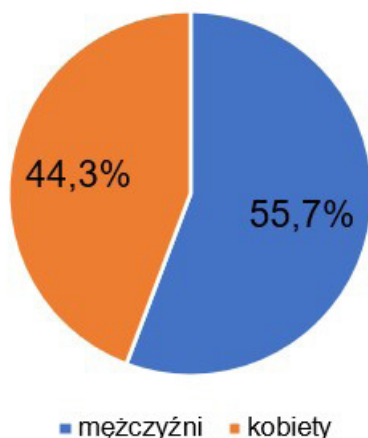
mości społeczeństwa na temat zjawiska szarej strefy oraz nierówności społeczno- ekonomicznych.

Ankieta dostarczyła informacji na temat:

- Poziomu świadomości ludzi w odniesieniu do globalizacji oraz ich opinii na temat jej wpływu na ich codzienne życie;
- Skali działalności w szarej strefie, jej wpływ na gospodarkę oraz postrzeganie szarej strefy przez różne grupy społeczne;
- Stopnia, w jakim ludzie są dotknięci nierównościami, jakie czynniki je wywołują oraz jak ludzie postrzegają nierówności społeczno- ekonomiczne;
- Jak wiele osób ma wiedzę odnośnie do integracji.

W badaniu ankietowym wzięło udział 122 osoby.

Wykres 1. Płeć respondentów

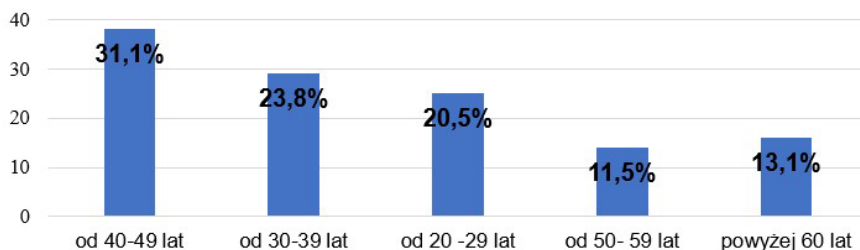

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Na powyższym wykresie widzimy procentowy rozkład płci ankietowanych. W ankiecie wzięło 68 mężczyzn (55,7%) oraz 54 kobiety co daje nam (44,3%) respondentów.

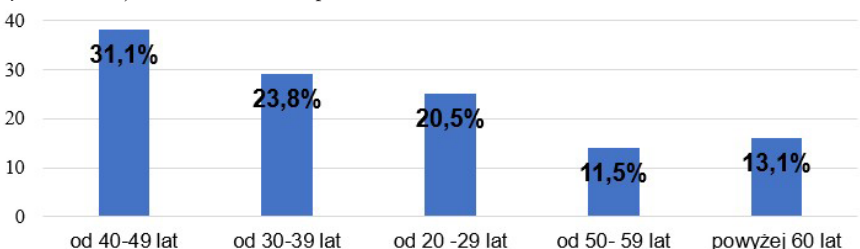
Wśród badanych zauważamy różne grupy wiekowe. Największy procent uczestników (31,1%) był w wieku 40- 49 lat, co przekłada się na 38 osób. Następną liczną grupą badanych były osoby w przedziale wiekowym 30- 39 lat (29 osób- 23,8%). Osoby w wieku 20- 29 lat stanowiły 20,5% wszystkich ankietowanych (czyli 25 osób). Osoby w wieku 50- 59 lat (11,5%) oraz 60+ (13,1%) stanowiły najmniejszy odsetek ankietowanych.

Wykres 2. Wiek respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

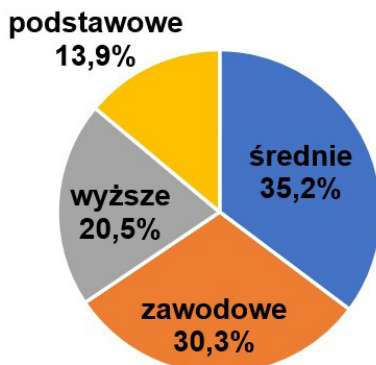
Wykres 3. Miejsce zamieszkania respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Największy odsetek badanych stanowią osoby zamieszkujące wieś (tj. 29,5%, czyli 36 osób). Następną grupę stanowią ludzie, którzy zamieszkują tereny miast od 50 tys. do 100 tys. mieszkańców (23%). 20,5% to ankietowani mieszkający w miastach do 50 tys. mieszkańców, co przekłada się na 25 osób. Najmniejszą grupę stanowią osoby zamieszkujące miasta powyżej 500 tys. mieszkańców (13,9%) oraz miasta od 150 tys. do 500 tys. mieszkańców (13,1%).

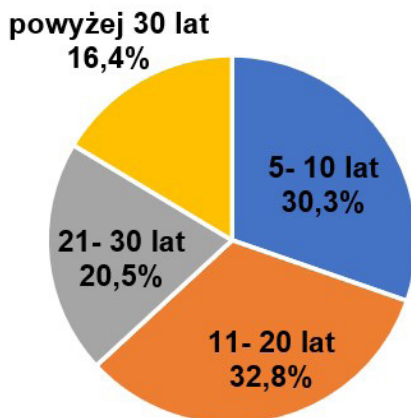
Wykres 4. Poziom wykształcenia respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

35,2% to ankietowani, którzy posiadają wykształcenie średnie (43 osoby). Nieco mniejszą grupę badawczą stanowią osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (tj. 30,3%, czyli 37 osób). Mniejszą, aczkolwiek nie najmniejszą grupę stanowią ankietowani z wykształceniem wyższym (25 osób – 20,5%). Natomiast najmniejsza grupa, to tylko 17 osób (tj. 13,9%), które posiadają wykształcenie podstawowe.

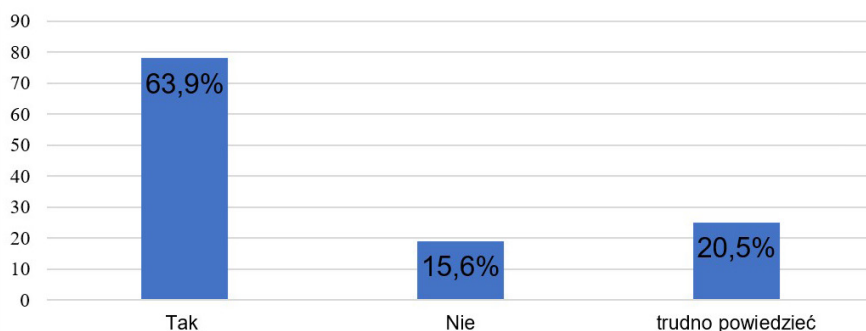
Wykres 5. Długość stażu pracy w zawodzie

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Podobne wartości procentowe wykazują grupy osób, które posiadają 5 – 10 lat (30,3%, czyli 37 osób) lub 11 – 20 lat (32,8%, czyli 40 osób) stażu pracy w zawodzie. 20,5% ankietowanych odpowiedziało, że posiada 21 – 30 lat stażu pracy, co stanowi 25 osób badanych. Natomiast 20 osób (tj. 16,4%) zadeklarowało, że pracuje w zawodzie powyżej 30 lat.

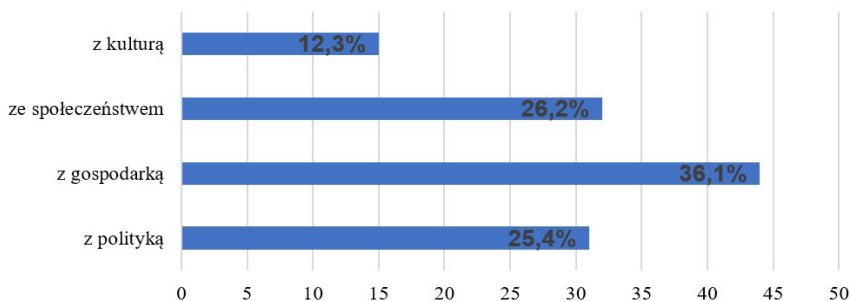
Wykres 6. Znajomość pojęcia globalizacja wśród badanych respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Z pojęciem „globalizacja” zetknęło się 63,9% badanych co stanowi największą grupę badanej populacji i jest to wynik zadawalający. 25 osób wśród badanych, czyli 20,5% nie potrafi określić, czy zna pojęcie procesu globalizacyjnego. Natomiast najmniejszy odsetek populacji 15,6% stanowią ankietowani, którzy nie zna pojęcia globalizacji co daje nam (19osób).

Wykres 7. Z czym kojarzona jest globalizacja w opinii respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Osoby, które zadeklarowały, że wiedzą czym jest globalizacja, kojarzą ją najczęściej z gospodarką (36,1%), nieco niższy wynik stanowią respondenci, którzy kojarzą globalizację ze społeczeństwem (26,2%). Podroby wynik (25,4%) to grupa ankietowanych która globalizację kojarzy z polityką (25,4%). Natomiast najmniejszy odsetek badanej populacji (12,3%) stawia na kulturę.

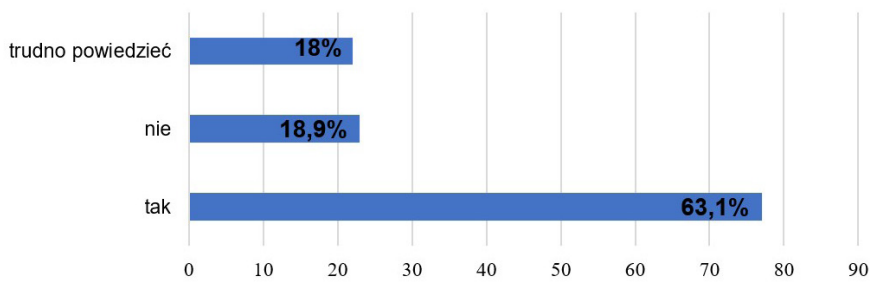
Wykres 8. Czy skutki globalizacji są zauważalne w opinii respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Ponad połowa, bo aż 62,3% ankietowanych (tj. 76 osób) odpowiedziało, iż zauważa w swoim otoczeniu skutki globalizacji, jednakże 20,5% ankietowanych nie spotkało się z takimi skutkami. Pozostała część badanych, czyli 21 osób (17,2%) nie może określić swojego stanowiska.

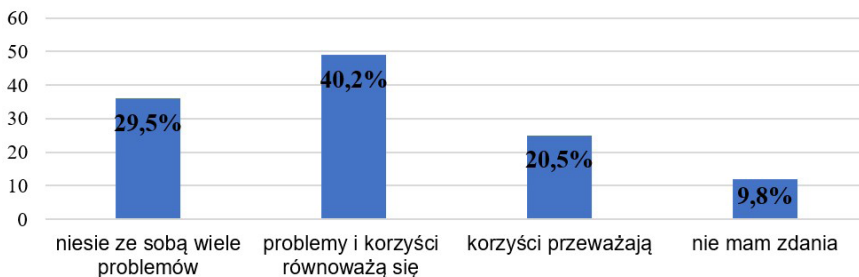
Wykres 9. Wpływ globalizacji na utratę tożsamości narodowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Analizując powyższy wykres stwierdzono, iż największy odsetek badanej pulsacji stanowią ankietowani 63,1%, którzy uważają, iż globalizacja wpływa na utratę tożsamości narodowej. 18,9 % ankietowanych jest odmiennego zdania, podobna grupa ankietowanych 18% uważa, że trudno im wyrazić swoją opinię.

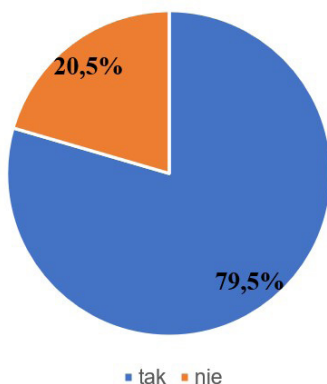
Wykres 10. Wpływ procesu globalizacji na gospodarkę światową

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Analizując dane na powyższym wykresie stwierdzono, iż 40,2% badanych twierdzi, że problemy i korzyści równoważą się, nieco niżej, bo 29,5% ankietowanych uważa, że globalizacja niesie ze sobą wiele problemów. Natomiast 20,5% ankietowanych uważa, że korzyści globalizacji przeważają. Najmniejszy odsetek badanej populacji 9,8% to ankietowani nie mający zdania na ten temat.

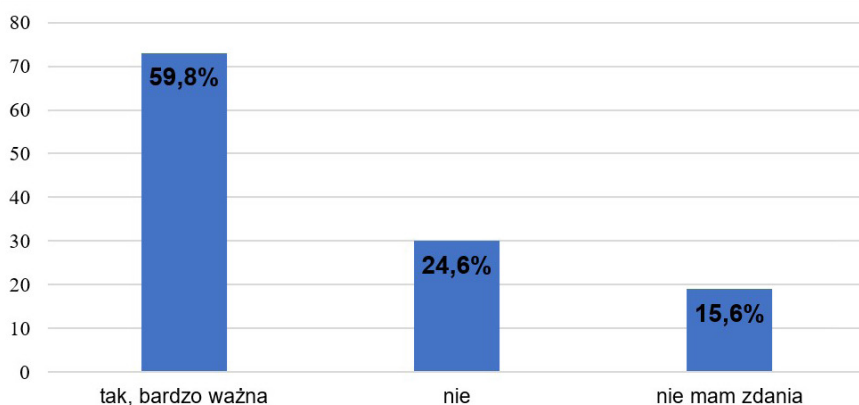
Wykres 11. Znajomość pojęcia integracja w opinii respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Większość respondentów (79,5%) opowiedziało się za znajomością pojęcia integracji co daje nam wynik zadawalający. Z takim pojęciem nie spotkało się aż 20,5% ankietowanych.

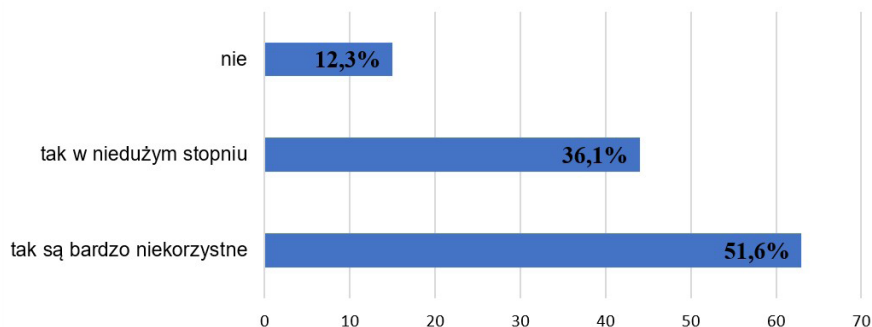
Wykres 12. Znaczenie równości w społeczeństwie

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Zdecydowanie największa część badanych ocenia, że równość w społeczeństwie jest bardzo ważna (59,8%). Można też zauważyć, że 24,6% ankietowanych nie uważa równości społecznej za ważną. 15,6% nie potrafi określić swojego stanowiska na ten temat.

Wykres 13. Wpływ nierówności dla społeczeństwa i gospodarki

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Zdecydowana większość Polaków (51,6%) jest zdania, że nierówności są bardzo niekorzystne dla społeczeństwa i gospodarki. Co trzeci ankietowany uważa 36,1%, iż nierówności są niekorzystne dla państwa, lecz w nieznacznym stopniu. Jedyne 15 osób (12,3%) odpowiedziało, że nierówności nie mają wpływu na społeczeństwo i gospodarkę.

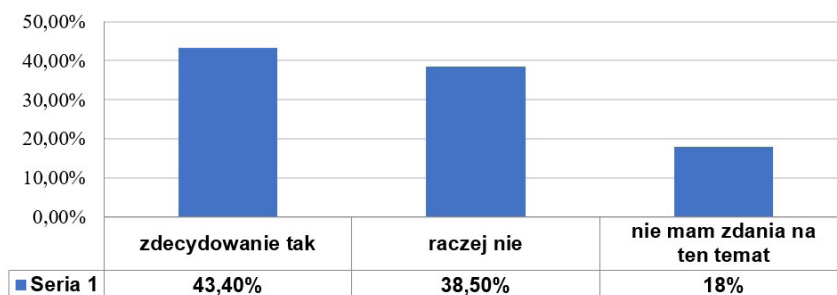
Wykres 14. Zauważanie nierówności społecznych w otoczeniu respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Polacy są zdania, że poziom rozwarstwienia społecznego jest wysoki. Aż 38,5% respondentów zauważa w swoim otoczeniu nierówności społeczne. 31,1% badanych zauważa niewiele takich nierówności. Mniejsza grupa ankietowanych, czyli 17,2%, w ogóle nie dostrzega takich różnic w swoim otoczeniu. Pozostała część ankietowanych (tj., 13,1%) odpowiedziała, że ciężko im określić odpowiedź na to pytanie.

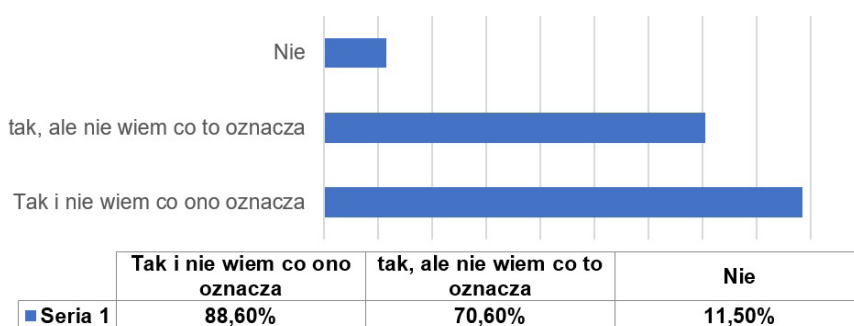
Wykres 15. Wpływ procesu globalizacji na nierówności społeczne

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Nierówności społeczne są zdecydowanym skutkiem globalizacji – tak odpowiedziało 43,4% respondentów. 38,5% badanych uważa przeciwnie, czyli, że rozwarstwienie społeczne nie jest spowodowane procesem globalizacji. Pozostałe 18% ankietowanych nie wyraża żadnej opinii na dane pytanie.

Wykres 16. Znajomość szarej strefy w opinii respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Z pojęciem szarej strefy zetknęło się 88,6% respondentów, jednak 60,7% deklaruje, że wie co ono oznacza. Natomiast 14 osób, czyli 11,5% badanych nie spotkało się z podanym pojęciem.

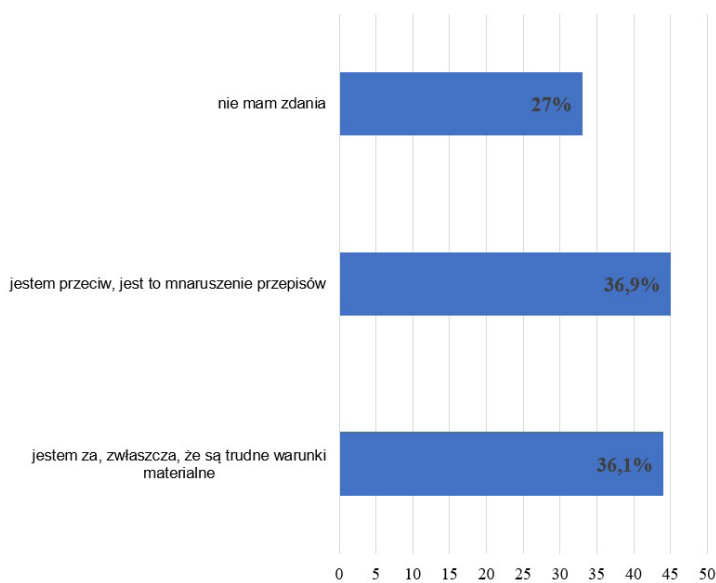
Podmioty działające w szarej strefie są coraz bardziej powszechne. Ludzie cały czas korzystają z usług takich podmiotów. 42,6% ankietowanych odpowiedziało, że korzysta sporadycznie z takich usług. 34,4% badanych regularnie korzysta z różnych usług fachowców poza oficjalnym obiegiem. 23% respondentów deklaruje, że nigdy nie korzystało z usług takich podmiotów.

Wykres 17. Korzystanie z podmiotów działających w szarej strefie w opinii respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

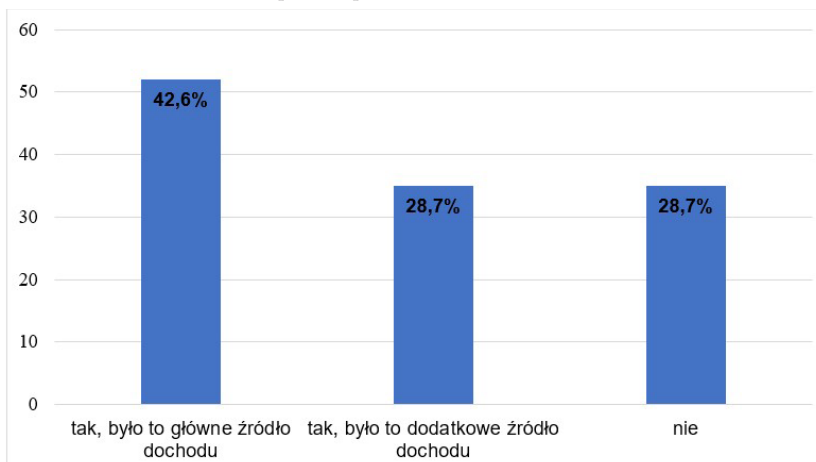
Wykres 18. Stosunek respondentów do tak zwanej pracy na czarno

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Podany wykres przedstawia stosunek do tzw. pracy na czarno. Rozkład procentowy jest dość wyrównany. 36,1% badanych opowiada się za pracą na czarno i uważa, że jest to dobre rozwiązanie, gdy są trudne warunki materialne. 36,9% ankietowanych uważa, że taka forma pracy narusza przepisy i jest nielegalna. 27% badanych nie opowiedziało się za żadną stroną.

Wykres 19. Praca „na czarno” w opinii respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Dla większości ankietowanych praca „na czarno” była codziennością i stanowiła źródło dochodu- dla 42,6% respondentów było to dodatkowe źródło utrzymania, a dla 28,7% respondentów praca na czarno była głównym źródłem dochodu. 28,7% ankietowanych to ludzie, którzy nigdy nie pracowali w taki sposób.

Wykres 20. Skutki rozwoju szarej strefy

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Szara strefa, zdefiniowana jako zagrożenie dla gospodarki państwa, oceniana jest przez ankietowanych bardziej negatywnie (46,7%) niż pozytywnie (28,7%). Natomiast 24,6% ankietowanych uważa, że nie ma zdania na ten temat.

Podsumowanie badań ankietowych

Według badania większość respondentów uważa, że globalizacja i integracja międzynarodowa miały pozytywny wpływ na gospodarkę i społeczeństwo, ale są też pewne niepokojące skutki. Większość respondentów uważa również, że istnienie szarej strefy ma negatywny wpływ na społeczeństwo, ponieważ pogłębia nierówności społeczne i narusza prawa człowieka. Podsumowując, wyniki wskazują, że ludzie są świadomi korzyści płynących z globalizacji i integracji, ale postrzegają również szarą strefę i nierówności społeczne jako poważne problemy. W związku z tym istnieje gotowość do zaakceptowania globalizacji i integracji międzynarodowej, ale należy dokładnie rozważyć implikacje i podjąć działania zapobiegające nierównościom społecznym.

Nierówności społeczno– ekonomiczne jako skutek globalizacji

Globalizacja ma wiele skutków dla współczesnego społeczeństwa. Jednym z najważniejszych aspektów jest wpływ globalizacji na równość społeczną i ekonomiczną. Globalizacja wpływa na sposób, w jaki ludzie pracują, ich zarobki i usługi, do których mają dostęp. Wiąże się to z koncentracją bogactwa w rękach nielicznych, podczas gdy większość świata nadal żyje w ubóstwie. Globalizacja stworzyła możliwości dla wielu ludzi w krajach rozwijających się, ale nie zawsze tak było. Miało to ogromny wpływ na poziom nierówności społeczno-ekonomicznych w wielu krajach. Na przykład w Stanach Zjednoczonych nierówności społeczno-ekonomiczne wzrosły od lat 70. XX wieku i nadal się pogłębiają. Wraz ze wzrostem nierówności rośnie też ubóstwo. Dzieje się tak dlatego, że kraje rozwinięte mają łatwiejszy dostęp do nowych technologii i innowacji. Kraje o wysokim poziomie innowacyjności lepiej radzą sobie z problemami, jakie niesie ze sobą proces globalizacji.

Globalizacja wiąże ma się wiele z skutków wieloma konsekwencjami dla współczesnego społeczeństwa. Jednym z najważniejszych aspektów jest wpływ globalizacji na równość społeczną i ekonomiczną. Globalizacja ma wpływ na to sposób , jak w jaki ludzie pracują, jakie są ich dochody zarobki i jakie usługi , są do dostępne których mają dostęp . Wiąże się to z koncentracją bogactwa w rękach niewielu nielicznych , podczas gdy większość ludzi świata na świecie nadal żyje w biedzie ubóstwie . Globalizacja stwarza stworzyła szanse możliwości dla wielu ludzi w krajach rozwijających się, ale nie zawsze jest ona tak jednakowa było . W Miało istotny to sposób ogromny wpłynęła wpływ na poziom nierówności społeczno- ekonomicznych w wielu krajach. Na przykład

w Stanach Zjednoczonych nierówności społeczno- ekonomiczne ekonomicznych wzrosły od lat 70. XX wieku i nadal się pogłębiają. Wraz ze wzrostem nierówności wzrósł rośnie również też poziom ubóstwa ubóstwo . Spowodowane Dzieje jest się to tak tym dlatego , że kraje rozwinięte mają większy łatwiejszy dostęp do nowych technologii i innowacji. Kraje o wyższym wysokim poziomie innowacji innowacyjności są lepiej bardziej radzą w sobie stanie uporać się z problemami, jakie niesie ze sobą proces globalizacyjny globalizacji ¹³.

Jednak nierówności społeczno-ekonomiczne mają również pozytywne strony. Umożliwiają najbogatszym istniejącym grupom społecznym wykorzystanie ich wiedzy i doświadczenia do tworzenia nowych produktów i usług, które przynoszą korzyści całemu społeczeństwu. Mogą być również pozytywnym bodźcem dla ludzi do nauki i edukacji, co z kolei może prowadzić do wyższego poziomu wiedzy i umiejętności. Motywują Cię do działania i cięższej pracy, aby osiągnąć swoje cele. Pomagają również zachować wolny rynek. Kiedy istnieje różnica w zarobkach, ludzie mają większy wybór zawodów. To z kolei oznacza, że firmy muszą ze sobą konkurować, aby przyciągnąć i zatrzymać najlepszych pracowników. Aby zmniejszyć przepaść społeczno-ekonomiczną spowodowaną globalizacją, kraje rozwijające się muszą skoncentrować się na poprawie swoich społeczeństw i infrastruktury, aby lepiej konkurować z krajami rozwiniętymi. Dzięki temu będą w stanie zwiększyć dostęp do rynków i technologii oraz zmniejszyć wpływ nierówności społeczno-ekonomicznych. Ponadto rządy krajów rozwiniętych powinny zadbać o to, aby ich polityka gospodarcza zapewniała równe szanse dla wszystkich segmentów społeczeństwa i zapobiegała wyzyskowi¹⁴.

Szara strefa i jej wpływ na potencjał finansowy kraju

Gospodarka nieformalna stanowi problem w wielu krajach. Jest to zjawisko ekonomiczne i społeczne, które występuje w wielu krajach. Gospodarka nieformalna istniała w różnych formach od dawna, ale w ostatnich latach nastąpił jej wzrost. Obecnie gospodarka nieformalna jest jednym z głównych problemów, ponieważ negatywnie wpływa na wiele aspektów gospodarki. Dotyczy to zwłaszcza krajów o mniej rozwiniętej gospodarce. Gospodarka nieformalna to termin ekonomiczny oznaczający działalność gospodarczą, która nie jest publikowana

¹³ K.A. Jasiak, *Nierówności społeczno- ekonomiczne jako skutek globalizacji*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa, Poznań 2021, s. 49- 58, 71- 91; *Niedoskonała globalizacja, Czy światowy system gospodarczy wymaga gruntownych zmian?*, red. A. Cieślak, J.J. Michałek, Warszawa 2014; J. Fundowicz, K. Łapiński, B. Wyżnikiewicz, D. Wyżnikiewicz, *Szara strefa*, Instytut Prognoz i Analiz Gospodarczych, Warszawa, 2020, s. 6.

¹⁴ Tamże.

w oficjalnych statystykach ani regulowana przez przepisy. Innymi słowy, ta działalność gospodarcza odbywa się w szarej strefie bez ochrony społecznej i ekonomicznej. Istnieje wiele czynników, które wpływają na wielkość szarej strefy¹⁵.

Do czynników tych należą: słabe instytucje, niski wzrost gospodarczy, złe zarządzanie fiskalne, wysokie bezrobocie, wysokie podatki, nieskuteczna regulacja rynku, słaby system edukacji, brak wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorstw oraz niski poziom zaufania do państwa. Wszystkie te czynniki wpływają na wielkość gospodarki nieformalnej. Wpływ gospodarki nieformalnej na gospodarkę narodową jest niezaprzeczalny. Mogą pojawić się zarówno pozytywne, jak i negatywne efekty. Do pozytywnych skutków gospodarki nieformalnej należy zaliczyć wspieranie wzrostu gospodarczego oraz tworzenie nowych miejsc pracy. Gospodarka nieformalna może mieć również pozytywny wpływ na wielkość PKB danego kraju poprzez stymulowanie aktywności gospodarczej. Gospodarka nieformalna stwarza nowe możliwości zarobkowe dla osób z niewielkimi umiejętnościami i doświadczeniem zawodowym. Pomimo pozytywnego wpływu gospodarki nieformalnej na gospodarkę narodową, istnieją również negatywne skutki. Po pierwsze, gospodarka nieformalna zachęca do oszustw i nieuczciwych praktyk gospodarczych. Nieuczciwi przedsiębiorcy i oszuści mogą czerpać nadmierne i nieuzasadnione zyski. W rezultacie państwo traci dochody podatkowe, które w przeciwnym razie mogłyby zostać wykorzystane do finansowania projektów publicznych i redukcji długu publicznego. Przedsiębiorcy zaangażowani w działalność w szarej strefie mogą również angażować się w nieuczciwe praktyki, takie jak dumping cenowy, który zakłóca konkurencję rynkową i może prowadzić do braku równowagi na rynku¹⁶.

Ponadto w wyniku funkcjonowania gospodarki nieformalnej mogą pojawić się problemy społeczne. Może wzrosnąć ubóstwo i nierówności społeczne, ponieważ osoby pracujące w gospodarce nieformalnej są często niesprawiedliwie traktowane i pozbawione praw socjalnych i pracowniczych. Negatywny wpływ może mieć również jakość usług i produktów oraz bezpieczeństwo konsumentów. Przykłady gospodarki nieformalnej obejmują handel narkotykami, sprzedaż towarów bez płacenia podatków, handel na czarnym rynku, handel bronią, fałszywe zeznania podatkowe, przemyt towarów i osób oraz nielegalny hazard. Jak wynika z powyższej analizy, gospodarka nieformalna ma zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki dla gospodarki danego kraju. Chociaż ma potencjał do stymulowania wzrostu gospodarczego i tworzenia nowych miejsc pracy, gospodarka

¹⁵ M. Szturo, *Wpływ szarej strefy na bezpieczeństwo finansowe państwa*, Wydział Nauk Ekonomicznych Uniwersytet Warmińsko-Mazurski 2018, s. 95- 109.

¹⁶ Tamże.

nieformalna może również prowadzić do niesprawiedliwości i nieuczciwych praktyk. Dlatego ważne jest, aby kraje wdrożyły odpowiednie polityki w celu złagodzenia negatywnych skutków gospodarki nieformalnej. Muszą one rozwiązać problem uszczelniania podatków, zwiększyć przejrzystość w gospodarce i zapewnić odpowiedni poziom bezpieczeństwa dla pracodawców i pracowników. Ponadto kraje muszą wdrożyć odpowiednie mechanizmy regulacyjne i kontrolne, aby zapewnić, że nie dochodzi do nadużyć¹⁷.

Współpraca biznesu i państwa jako istotny element przyszłości

Współpraca biznesu i rządu ma kluczowe znaczenie w nadchodzących latach. Współpraca ta ma kluczowe znaczenie dla przyspieszenia rozwoju gospodarczego i społecznego w wielu krajach. Jest ona ważna, ponieważ umożliwia krajom i przedsiębiorstwom wzajemne wspieranie się oraz wymianę wiedzy, umiejętności i zasobów. Rządy mogą zapewnić lepsze warunki dla biznesu poprzez inwestycje w infrastrukturę, edukację i zdrowie. Ponadto, gdy rządy i przedsiębiorstwa współpracują ze sobą, mogą wspólnie opracować politykę i strategię, które wspierają długoterminowe rozwiązania. Przyszłość współpracy biznesu i rządu zależy od zdolności obu stron do wykazania swoich możliwości i wyznaczenia wspólnych celów. Taka współpraca może ułatwić tworzenie miejsc pracy, innowacje technologiczne i rozwój, a także dostęp do kapitału i tworzenie nowych produktów i usług¹⁸.

Dzięki tej współpracy zwiększa się dostęp pracowników do szkoleń i edukacji, a także ich świadomość w zakresie nowych technologii i innowacji. Z drugiej strony, istnieją pewne problemy związane z taką współpracą. Jednym z nich jest to, że kraje mogą skupić się na wspieraniu własnych przedsiębiorstw, pozostawiając poza siecią MŚP i niezależne firmy. Może to prowadzić do nierówności ekonomicznych i społecznych oraz zwiększać koszty dla wszystkich stron. Innym problemem jest to, że współpraca państwo-biznes może prowadzić do zwiększenia regulacji i skomplikowanych procedur, które są trudne do zrozumienia dla MŚP. W przyszłości współpraca biznesu i rządu może przynieść wiele korzyści. Rządy mogą wspierać przedsiębiorstwa poprzez tworzenie regulacji przyjaznych dla biznesu i ułatwianie dostępu do kapitału. Przedsiębiorstwa mogą również wspierać rządy poprzez pomoc w tworzeniu innowacji i miejsc pracy. Wszystkie te rzeczy mają potencjał, aby wpłynąć na przyszłość miejsc pracy i życie ludzi.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ S. Stern, *Globalny Ład*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2010; M. Golko M., *Cywilizacja współczesna i globalne problemy*, Oficyna Naukowa Warszawa 2012.

Państwo musi regulować gospodarkę, aby firmy mogły konkurować w sektorze. Państwo może odgrywać ważną rolę poprzez tworzenie korzystnych warunków dla konkurencji, na przykład poprzez ustalanie zasad i limitów, których przedsiębiorstwa muszą przestrzegać. Współpraca między przedsiębiorstwami a państwem jest ważnym elementem nowoczesnego rozwoju gospodarczego. Państwo i przedsiębiorstwa powinny budować wzajemnie korzystne partnerstwa¹⁹.

Podsumowanie

Trzy pojęcia: integracja, globalizacja i szara strefa odnoszą się do wzajemnych powiązań różnych organizacji, gospodarek, społeczeństw i kultur. Integracja odnosi się do stopniowego łączenia się różnych gospodarek i społeczeństw, co skutkuje zwiększoną wymianą towarów, usług i informacji. Globalizacja odnosi się do procesu, w którym różne kraje i społeczeństwa są coraz bardziej połączone, a ludzie i przedsiębiorstwa korzystają z nowych możliwości współpracy międzynarodowej. Gospodarka nieformalna jest szeroko definiowana jako nielegalna działalność, której efektem jest szkodliwe wykorzystanie społeczne i gospodarcze. Obejmuje ona działania szkodzące konkurentom, fałszowanie dokumentów, oszustwa podatkowe i nielegalny handel. Decyzje biznesowe to strategiczne i taktyczne działania podejmowane przez kierownictwo w celu osiągnięcia celów biznesowych. Nierówność społeczno-ekonomiczna to znaczna różnica w zasobach, przywilejach lub możliwościach, jakie ludzie mają w społeczeństwie. Współpraca biznesu i rządu ma na celu promowanie wzajemnych korzyści i wzmocnienie gospodarki. Współpraca obejmuje takie działania, jak tworzenie polityki, dzielenie się wiedzą i zwiększanie konkurencyjności. Podsumowując, podejmowanie decyzji administracyjnych, dysproporcje społeczno-gospodarcze oraz współpraca między biznesem a rządem są kluczowymi elementami w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa. Kierownictwo musi podejmować właściwe decyzje, aby osiągnąć swoje cele. Nierówności społeczno-ekonomiczne są nieuniknione i mogą wpływać na działalność gospodarczą. Współpraca między biznesem a rządem jest ważna dla promowania wzajemnych korzyści i wzmocnienia gospodarki. Wszystkie te elementy są niezbędne do dobrego funkcjonowania gospodarki na poziomie międzynarodowym. Na podstawie badań przeprowadzonych w ramach niniejszego projektu można stwierdzić, że wymienione zjawiska i czynniki mają pozytywny wpływ na gospodarkę i społeczeństwo. Jednak gospodarka nieformalna i nierówności społeczno-ekonomiczne mogą mieć negatywny wpływ

¹⁹ Tamże.

na gospodarkę, społeczeństwo i kulturę danego kraju. Ludzie muszą zdobywać wiedzę i umiejętności, aby uzyskiwać legalne i stabilne dochody. Ważne jest również, aby kraje współpracowały dla dobra swoich obywateli.

Bibliografia

- Borawski M. *Wspomaganie decyzji menedżerskich z wykorzystaniem technik neuronauki poznawczej*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach 2015, nr 243.
- Czerniak J., *Polityka innowacyjna w Polsce. Analiza i proponowane kierunki zmian*, Difin, Warszawa 2013.
- Cieślak A., Michałek J.J., *Niedoskonała globalizacja, Czy światowy system gospodarczy wymaga gruntownych zmian?*, red. UW, Warszawa 2014.
- Fundowicz J., Łapiński K., Wyżnikiewicz B., Wyżnikiewicz D., *Szara strefa*, Instytut Prognoz i Analiz Gospodarczych, Warszawa 2020.
- Jasiak K. A., *Nierówności społeczno- ekonomiczne jako skutek globalizacji*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa, Poznań 2021.
- Golko M., *Cywilizacja współczesna i globalne problemy*, Oficyna Naukowa Warszawa. 2012.
- Kisielnicki J., *Innowacyjność gospodarki Polski na tle wybranych krajów Unii Europejskiej i świata*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr 281.
- Kleer J., *Zmieniający się świat, a globalizacja*, Komitet Prognoz Polska 2000 Plus przy Prezydium PAN, 2020.
- Kleer J. *Globalizacja w warunkach różnych cywilizacji*, Zeszyty Naukowe. Polskie Towarzystwo Ekonomiczne 2008, nr 6.
- Kleer J., *Uniwersalne prawidłowości różnicujące świat*, [w:] *Zróznicowanie dochodowe i społeczne Europy*, wyd. Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” PAN, Warszawa 2017.
- Polak E., *Globalizacja a zróżnicowanie społeczno-ekonomiczne*, Difin, Warszawa 2009.
- Simms B., *Taniec Mocarstw. Walka o dominację w Europie, od XV do XXI wieku*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2015.

Sobiegraj A. *Globalizacja- szanse czy zagrożenia dla współczesnego świata*, Studenckie Koło Naukowe „Równoważnik” Wydział Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, 2013.

Szturo M., *Wpływ szarej strefy na bezpieczeństwo finansowe państwa*, Wydział Nauk Ekonomicznych Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, 2018.

Ślusarczyk B., *Teoretyczno- praktyczne aspekty globalizacji gospodarczej*, Politechnika Częstochowska 2010.

Stern S., *Globalny Ład*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2010.

Strony internetowe

Business Insider, <https://businessinsider.com.pl/> [dostęp 01.05.2023].

Bank Światowy, <https://www.worldbank.org/> [dostęp 01.05.2023].

ANALYSIS OF INTEGRATION AND GLOBALIZATION PROCESSES UNDER CONDITIONS OF UNCERTAINTY AND RISK

Abstract: The processes taking place in the modern world are characterized by various types of changes, which often take on a rapid and multi-directional character, which results in a significant increase in uncertainty in all areas of socio-economic life. These phenomena are particularly intensified in the economy. These phenomena are the result of the interdependence of simultaneous processes: the technological revolution based on information technologies, the formation of the global economy and the change in the development paradigm associated with the transition from an industrial economy to a knowledge-based economy. Globalization is of particular importance. An important phenomenon in this process is the decreasing role of the state in the economy with the simultaneous increase in the importance of regions and cities.

Keywords: integration, globalization, environment volatility, risk, uncertainty

JOANNA OLSZOWY
KAROL KOZIOL
KLAUDIA MIKULEC

ANALIZA INFLACYJNA WAHAŃ CEN PRODUKTÓW PRZEMYSŁU LOTNICZEGO NA PODKARPACIU

Abstrakt: Ostatnie dwa lata wpłynęły na turystykę bardziej niż jakikolwiek inny sektor gospodarki. Najpierw pandemia (zakazy lotów, obowiązkowe kontrole, przerwy w dostępie do informacji), potem rosyjska inwazja na Ukrainę (niestabilność rynku, rosnące ceny ropy, niestabilność waluty), a teraz recesja (plus inflacja, spadające zaufanie konsumentów i prawie wszystko Ceny towarów idą w górę. W rezultacie branża transportu lotniczego zmienia się zarówno po stronie popytu (pasażerowie), jak i podaży (linie lotnicze i biura podróży). Jedno jest pewne: rynek lotniczy się zmienił. Cele podróży nie są już tak stabilne. Chęć podróżowania w wakacje się nie zmieniła, ale nie ma potrzeby podróżowania w innych miesiącach. Zarówno strona popytowa, jak i strona podaży są dobrze przemyślane przed emisją symbolicznego euro. Celem artykułu jest ukazanie wpływu cen uwzględniając zjawisko inflacji w branży lotniczej w województwie podkarpackim.

Słowa kluczowe: inflacja, ceny, produkty, popyt, podaż, koszty, lotnictwo

Wprowadzenie

Współczesna gospodarka to wielopłaszczyznowy mechanizm koordynowany przez niezliczoną liczbę podmiotów. Ich decyzje kierują procesami gospodarczymi, które organizują się w różne trendy obserwowane w gospodarce w skali mikro, średniej i makro. Sama liczba zjawisk i procesów gospodarczych, czynników na nie wpływających oraz efektów, jakie wywołują, może wydawać się niemożliwa do zrozumienia. Złożoność współczesnej gospodarki jest ogromna i stale rośnie.

Zdaniem jednego z ekonomistów wykładowcy Szkoły Głównej w Warszawie dr Jarosława Janeckiego co najmniej najbliższe dwa lata będą okresem gwałtownego spowolnienia aktywności gospodarczej, połączonego ze wzrostem cen i znaczną nierównowagą fiskalną. Grozi nam trwały wzrost inflacji wraz ze znacznym spowolnieniem aktywności gospodarczej. Intensywność tych zdarzeń i to, które

z nich będzie silniejsze, będzie zależało od polityki pieniężnej prowadzonej przez RPP i NBP, a także od polityki regulacyjnej i fiskalnej prowadzonej przez rząd. Oczywiście ryzyko stagflacji jest zawsze obecne, a obecnie obserwujemy znaczny spadek wzrostu gospodarczego, głównie ze względu na walkę z inflacją poprzez wyższe stopy procentowe oraz sytuację geopolityczną. W wyniku działania tych czynników dynamika popytu krajowego, konsumpcji i inwestycji ulegnie znacznemu obniżeniu. Na taki scenariusz wskazują już wyniki badań koniunktury¹.

Obecny wzrost cen biletów lotniczych, spowodowany głównie rosnącymi cenami ropy i paliwa lotniczego, nie musi oznaczać końca tanich lotów. W ciągu ostatnich 20-30 lat ceny biletów wciąż spadały, a podróże lotnicze stawały się coraz bardziej popularne. Wahania cen biletów lotniczych, w których średnie ceny rosną i spadają, są bezpośrednim wynikiem cen ropy naftowej, które nadal stanowią 20-30% całkowitych kosztów związanych z paliwem lotniczym. Na ceny biletów lotniczych wpływa również inflacja oraz oczekiwania dotyczące wzrostu płac pracowników linii lotniczych. Wynika to z demokratyzacji transportu lotniczego w ostatnich dekadach, która doprowadziła do znacznie niższych cen biletów. A im niższa cena biletu, tym więcej pasażerów przybędzie².

Zjawisko inflacji – przyczyny i metody skutecznego zwalczania jej

Najprostszą i najbardziej powszechną definicję inflacji można rozumieć jako proces, w wyniku którego wzrasta ogólny poziom cen towarów i usług w gospodarce. Wzrost ten musi być względnie trwały i trwać przez pewien okres. Tymczasowe zdarzenia, które powodują gwałtowny wzrost cen nie są uznawane za inflację. Proces ten jest ściśle związany z utratą wartości pieniężnej, co powoduje zmniejszenie siły nabywczej posiadanych pieniędzy. Innymi słowy, banknot 100-złotowy traci na wartości w wyniku inflacji, mimo że jego wartość nominalna pozostaje taka sama. Przeciwnością inflacji jest deflacja, która powoduje wzrost wartości pieniądza.

Najczęstszą miarą wzrostu cen towarów i usług jest wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI). Indeks jest szacowany na podstawie zmian cen określonego koszyka dóbr zaspokajających potrzeby przeciętnego gospodarstwa domowego. Listy produktów są stale weryfikowane, aby jak najlepiej odpowiadały bieżącym potrzebom konsumpcyjnym ludzi. Mniej popularną, ale wciąż cytowaną miarą inflacji jest również PPI (Indeks cen producentów), który pokazuje

¹ <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/trendy-gospodarcze/nie-moze-my-wykluczyc-technicznej-recesji-gleboka-jest-mniej-prawdopodobna/> [dostęp: 05.03.2023].

² <https://biznes.newseria.pl/news/era-taniego-latania,p1144900622> [dostęp: 05.03.2023].

zmiany średnich cen w branży. Oba wskaźniki są obliczane i publikowane przez Główny Urząd Statystyczny³.

Przyczyny wysokiej inflacji w Polsce są wciąż przedmiotem dyskusji wśród ekonomistów. Istnieje jednak zgoda co do głównych przyczyn. Obecnie inflacja wynika z czynników zewnętrznych, takich jak zakłócenia w łańcuchu dostaw i wysokie ceny energii, a także wpływ inwazji Rosji na Ukrainę. Problem jest ogólnoeuropejski, a kraje sąsiednie, takie jak Czechy, Litwa i Łotwa, doświadczają wyższych wskaźników inflacji niż Polska. Są jednak inne kraje europejskie, które mają niższe stopy inflacji, mimo że zmagają się z tymi samymi szokami wynikającymi ze zwiększonych zasobów energetycznych. Dlatego do oceny tego zjawiska stosuje się tzw. wskaźnik inflacji bazowej⁴.

Inflacja konsumencka, sięgnęła w lipcu 15,5%, ale inflacja bazowa w czerwcu wyniosła zaledwie 9,1%. Inflacja bazowa to inflacja obliczona z wyłączeniem wpływu cen energii i żywności. Pozwala zobaczyć wpływ krajowych czynników ekonomicznych na inflację, takich jak zwiększony popyt. Ta inflacja jest nie tylko historycznie wysoka, ale od 2018 roku stale rośnie. Oznacza to, że „nadwyżka” inflacji bazowej jest spowodowana czynnikami krajowymi, a nie tylko wyższymi cenami surowców i energii, jak to ma miejsce w całej Europie. Te czynniki wewnętrzne obejmują presję zysku ze strony firmy i presję płacową ze strony pracowników. Niezależnie od tego, która teoria jest nam bliższa, obecna sytuacja spowodowana jest nieustannym dążeniem do wyższych marż lub presją wywieraną na pracowników, aby płacili wyższe pensje z powodu braku pracowników. Rosnące ceny mają wpływ na sklepy i budżety firm⁵.

Nie trzeba być ekspertem w dziedzinie ekonomii, aby zrozumieć jak groźna jest hiperinflacja, co ją powoduje i jakie są jej skutki. Wystarczy przeczytać historię Polski z początku XX wieku, kiedy to hiperinflacja wybuchła. Dziś (sierpień 2022) na szczęście sytuacja nie jest tak groźna jak w czasach Władysława Grabskiego, ale warto znać konsekwencje rosnącej inflacji. Do najczęstszych negatywnych konsekwencji inflacji należą⁶:

- znaczący spadek wartości waluty (dewaluacja),
- znaczny wzrost kosztów życia,

³ <https://finanse.rankomat.pl/poradniki/inflacja-wzrost-cen-gospodarce/> [dostęp: 02.01.2023]

⁴ https://www.big.pl/poradnik-przedsiębiorcy/inflacja-w-polsce-wplyw-na-gospodarke-i-biznes?utm_source=Google&utm_medium=CPC&utm_campaign=PerformanceMax&utm_content=zabezpiecz-plynnosc-finansowa&gclid=Cj0KCQiAnsQdBhCGARIsAAyYjQXZYFYyfsxpbO-H-sexgabxupHtOrhXU6ztacHDhQEW69milI6sGgaAqycEALw_wcB&gclid=aw.ds#sekcja2 [dostęp: 02.01.2023]

⁵ Tamże .

⁶ Tamże.

- wzrost kosztów zobowiązań bankowych (kredyty, pożyczki),
- kryzys gospodarczy lub nawet recesja,
- skrajnych przypadkach: upadłość państwa.

Według danych z bazy ERIF na koniec II kwartału ponad 1,5 mln konsumentów miało zaległe spłaty, a zadłużenie per capita wynosiło 17 570 zł. To o ponad 200 zł więcej niż na koniec I kwartału 2022 r. (zanim tak gwałtownie wzrosła inflacja)⁷.

Proces inflacji wywołuje szereg skutków dla gospodarki, tj. znajduje odzwierciedlenie w poziomie życia ludzi, co prowadzi do konsekwencji społecznych. Ze względu na złożony charakter inflacji i różne mechanizmy prowadzące do sprzężenia zwrotnego od poszczególnych zmiennych makroekonomicznych, nie ma uzgodnionej teorii ekonomicznej dotyczącej ostatecznego wpływu wzrostu cen na procesy gospodarcze. Oznacza to, że koszty i korzyści z inflacji są niezwykle niejasne i niemierzalne, a także często niedoceniane lub przeceniane przez opinię publiczną, polityków, a nawet niektórych ekonomistów⁸.

Wielkość szkód spowodowanych przez inflację zależy zazwyczaj od wielu czynników. Najważniejszym z nich jest stopa inflacji, która jest mierzona tempem wzrostu ogólnego poziomu cen. Bardzo trudno jest jednak określić próg, przy którym inflacja będzie miała negatywne skutki. Obecnie uznaje się jednak, że im wyższa stopa inflacji, tym większy negatywny wpływ na gospodarkę. Tak więc inflacja pełzająca lub krocząca może być zupełnie nieszkodliwa, natomiast hiperinflacja może być czynnikiem niemal całkowicie destabilizującym system gospodarczy.

Najbardziej widocznym i natychmiastowym skutkiem inflacji jest spadek wartości pieniądza, który jest oczywiście tym silniejszy, im wyższa jest stopa inflacji cenowej. Skutkuje to m.in. zmniejszenie siły nabywczej osób o stałych dochodach.

Charakterystyka branży lotniczej

Przemysł lotniczy jest od lat wyróżnikiem jakości województwa podkarpackiego i charakterystycznym znakiem Rzeszowa. Wiąże się bezpośrednio z dużą

⁷ <https://erif.pl/poradnik-konsumenta/co-wplywa-na-wartosc-pieniadza-inflacja-i-deflacja-co-to-takiego/> [dostęp: 03.01.2023].

⁸ A. Więznowski, *Inflacja we współczesnej gospodarce*, [w:] *Makroekonomia. Wybrane zagadnienia teorii wzrostu i funkcjonowania współczesnych systemów gospodarki rynkowej*, J. Pająkiewicz, (red.), Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2011, s. 210

koncentracją firm przemysłu lotniczego oraz ośrodków naukowo-badawczych w tym regionie.

Województwo podkarpackie stanowi polskie centrum przemysłu lotniczego. To właśnie na Podkarpaciu koncentruje się produkcja branży lotniczej, jednego z najnowocześniejszych sektorów gospodarki, który musi nadażać za postępem technologicznym, wykazywać się innowacyjnością, prowadzić działalność badawczo-rozwojową i współpracować z ośrodkami naukowymi. Branża lotnicza w województwie podkarpackim cechuje się wysokim potencjałem transferu innowacji i pobudza rozwój społeczno-gospodarczy całej wschodniej Polski. Sektor ten jest wskazywany w dokumentach strategicznych województwa jako jeden z najważniejszych dla regionu. Województwo ma bogate sięgające kilkudziesięciu lat tradycje lotnicze, a podkarpacka branża lotnicza jest obecnie odpowiedzialna za około 90% produkcji przemysłu lotniczego w Polsce. Większość tej produkcji trafia na rynek zagraniczny⁹. W tabeli 1 przedstawiono analizę SWOT lotniska w Jesionce.

Analizując dane w tabeli 1, warto spojrzeć na firmę z perspektywy zewnętrznej. Na przykład ktoś może postrzegać wiedzę właściciela jako atut, podczas gdy osoba z zewnątrz może widzieć ją jako słabość. Szanse mogą mieć pozytywny wpływ na wzrost, pokonując bariery środowiskowe i osłabiając zagrożenia, a także mogą być ważnym czynnikiem utrzymania lub rozszerzenia pozycji. Jak pokazuje powyższa tabela, szanse przeważają nad zagrożeniami. Przemysł lotniczy powinien to wykorzystać. Zagrożenia to przeszkody w utrzymaniu, wzroście i rozszerzeniu swojej pozycji. Zagrożenia mają głównie negatywny wpływ na perspektywy utrzymania lub wzrostu pozycji. Skuteczna ich identyfikacja jest podstawą do opracowania odpowiedniej strategii. W dzisiejszym przemyśle zagrożenia są mniejsze niż szanse, a przemysł lotniczy będzie w stanie skutecznie się do nich odnieść. Należy dokładnie określić czynniki zewnętrzne, ponieważ w niektórych przypadkach mogą one stanowić szanse, a w innych zagrożenia. Częstym przykładem są krajowe polityki gospodarcze, trendy rynkowe i licencjonowanie działalności gospodarczej. Dlatego przemysł lotniczy ma również więcej mocnych stron niż słabych, co pozwala mu nadal się rozwijać i przetrwać na rynku.

Głównym celem badania było uzyskanie informacji na temat wpływu inflacji na kształtowanie cen produktów w branży lotniczej na przykładzie Portu lotniczego „Rzeszów-Jesionka”.

⁹ *Podkarpackie dla inwestorów – analiza strategicznych branż w województwie podkarpackim*, <http://www.coi.rzeszow.pl/pl/opracowania/> [dostęp: 02.01.2022].

ANALIZA INFLACYJNA WAHAŃ CEN PRODUKTÓW PRZEMYSŁU LOTNICZEGO NA PODKARPACIU

Tabela 1 Analiza SWOT Portu lotniczego „Rzeszów-Jesionka”

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • potencjał istniejących uczelni technicznych i szkół średnich zapewniających wykształconą kadre • wieloletnia tradycja i wysoka kultura techniczna związana tradycjami przemysłu lotniczego na Podkarpaciu • wysoki poziom współpracy przedsiębiorstw w zakresie działalności innowacyjnej • działalność klastrów branżowych • wysokie nakłady na działalność B+R ponoszone przez przedsiębiorstwa • funkcjonowanie specjalnych stref ekonomicznych, parków technologicznych i inkubatorów przedsiębiorczości • tereny przewidziane pod nowe inwestycje produkcyjne • wysoka aktywność Politechniki Rzeszowskiej w sferze innowacyjnych badań związanych z przemysłem lotniczym • funkcjonowanie nowoczesnego portu lotniczego „Rzeszów – Jasionka” ♣ stosunkowo duża liczba instytucji otoczenia biznesu na terenach uprzemysłowionych województwa • wysoki udział uczniów i studentów w liczbie ludności ogółem • potencjał uczelni wyższych w zakresie kształcenia specjalistów w dziedzinie lotnictwa, wysokich technologii i nauk technicznych • znaczny udział eksportu w działalności przedsiębiorstw regionu • zlokalizowane w regionie duże przedsiębiorstwa stosujące relatywnie nowoczesne technologie • konkurencyjny poziom kosztów 	<ul style="list-style-type: none"> • dostępność komunikacyjna regionu • niewystarczająca znajomość języków • obcych wśród pracowników • koncentracja wielu przedsiębiorstw na • konkurencji cenowej, która stanowi barierę dla działalności innowacyjnej i specjalizacji • trudności w dostępie małych i średnich przedsiębiorstw do innowacyjnych rozwiązań i prac badawczo-rozwojowych
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • wzmocnienie współpracy pomiędzy sektorem badawczo-rozwojowym a podkarpackimi przedsiębiorstwami przemysłu maszynowego i lotniczego • sukcesywna poprawa dostępności komunikacyjnej regionu oraz postępująca modernizacja wewnętrznej sieci drogowej i kolejowej, • dostęp do rynków zbytu inwestorów strategicznych • kreowanie łańcucha dostawców –powstający i rozwijający się sektor małych i średnich przedsiębiorstw wokół dużych firm • wzmacniające się współpraca w krajowym przemyśle lotniczym • poprawiająca się koniunktura przemysłu lotniczego na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • narastanie dysproporcji pomiędzy poziomem rozwoju województwa a szybciej rozwijającymi się regionami kraju • odpływ wysoko wykwalifikowanych kadr do innych regionów kraju i za granicę, • wysokie bariery wejścia na nowe rynki zagraniczne • niewystarczające zaplecze badawczo- rozwojowe • zachwianie koniunktury międzynarodowej

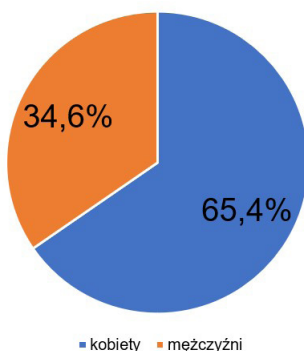
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań i analiz

Na podstawie przeprowadzonych badań uzyskane informacje umożliwiły:

- identyfikację zjawiska inflacji
- ocenę i analizę źródeł zagrożeń związanych z inflacją
- wpływ na kształtowanie cen produktów

W celu przeprowadzenia badań został opracowany kwestionariusz ankietowy w formie elektronicznej i rozesłany do osób zamieszkujących w województwie podkarpackim. Próba badawcza wynosiła 104 osób.

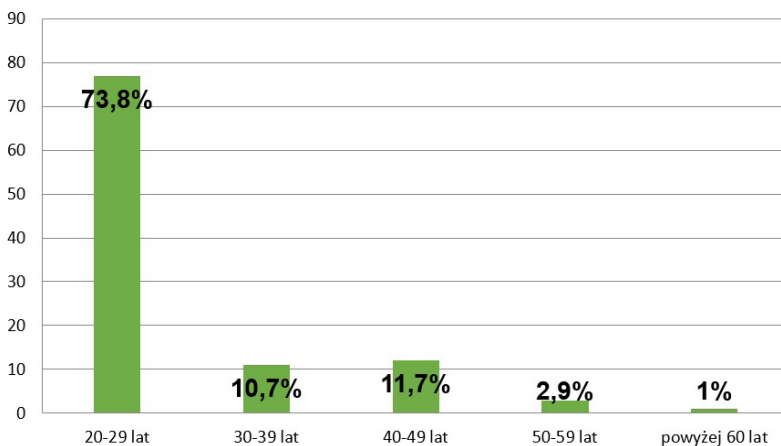
Wykres 1 Płeć respondentów.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Dokonując analizy powyższego wykresu stwierdzono, iż 65,4% respondentów to kobiety co stanowi większość badanej populacji. Natomiast 34,6% respondentów to mężczyźni.

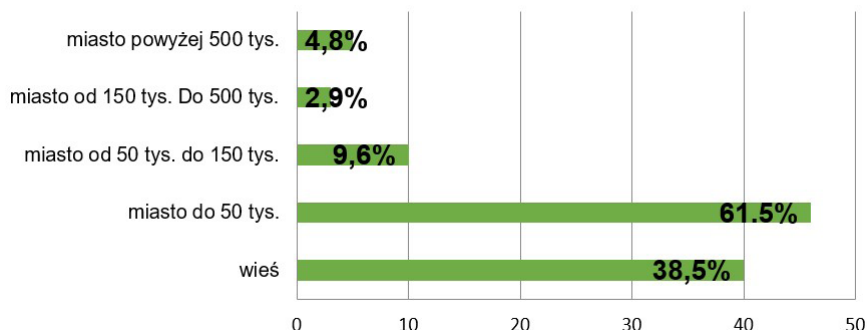
Wykres 2 Wiek respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Analizując powyższy wykres stwierdzono, że najliczniejszą grupą respondentów są osoby, które mieszczą się w przedziale od 20 do 29 lat, co stanowi 73,8% badanej populacji. Pozostała grupa ankietowanych to osoby mieszczące się w przedziale 30 – 39 lat (10,7%), 40 – 49 lat (11,7%). Najmniejszą grupę respondentów stanowią osoby w przedziale wiekowym od 50 do 59 lat (2,9%) oraz w przedziale 60 lat i więcej (1%).

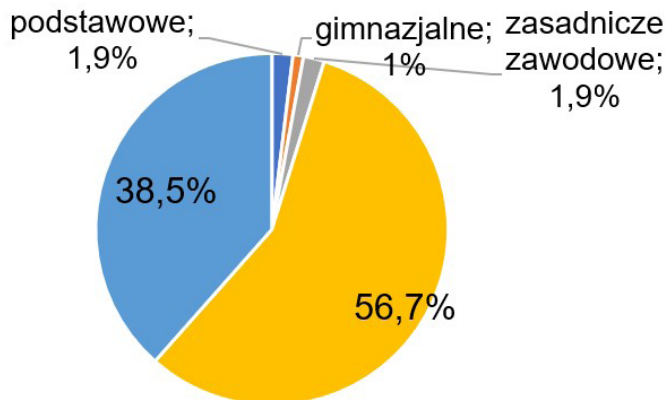
Wykres 3 Miejsce zamieszkania respondentów.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Analizując dane na powyższym wykresie wynika, że 61,5% respondentów pochodzi z miast o różnych wielkościach (miasto do 50 tys. – 44,2%, miasto od 50 tys. do 150 tys. – 9,6%, miasto od 150 tys. do 500 tys. – 2,9%, miasto powyżej 500 tys. – 4,8%). Natomiast 38,5% badanej populacji stanowią osoby zamieszkujące wieś.

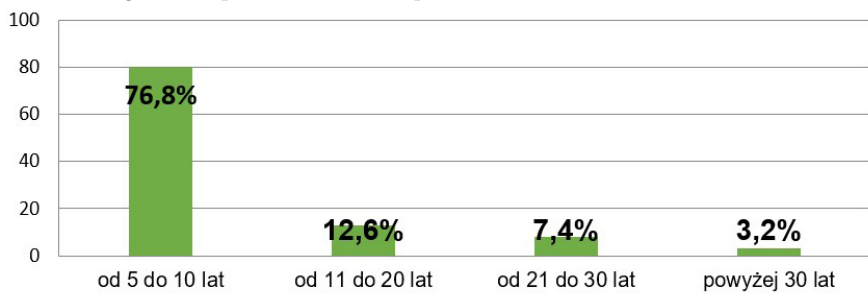
Wykres 4 Poziom wykształcenia respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Najliczniejszą grupę w próbie badawczej stanowią osoby z wykształceniem średnim (56,7%). Natomiast osoby ankietowane z wykształceniem wyższym stanowią 38,5%. Najmniejszymi grupami stanowią osoby z wykształceniem podstawowym (1,9%), gimnazjalnym (1%) oraz zasadniczym zawodowym (1,9%).

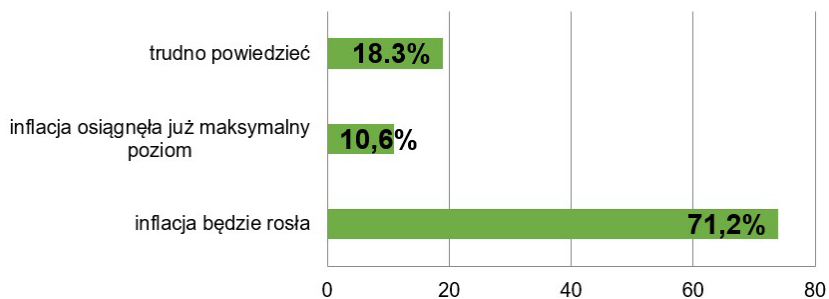
Wykres 5. Długość stażu pracy w zawodzie respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Analizując powyższe dane na wykresie stwierdzono, że zdecydowana większość próby badawczej w zawodzie pracuje od 5 do 10 lat, co stanowi 76,8%. 12,6% ankietowanych to osoby o stażu pracy od 11 do 20 lat. Natomiast respondenci pracujący od 21 do 30 lat stanowią (7,4%) próby badawczej. Najmniejszą częścią są osoby z ponad 30 letnim stażem pracy (3,2%).

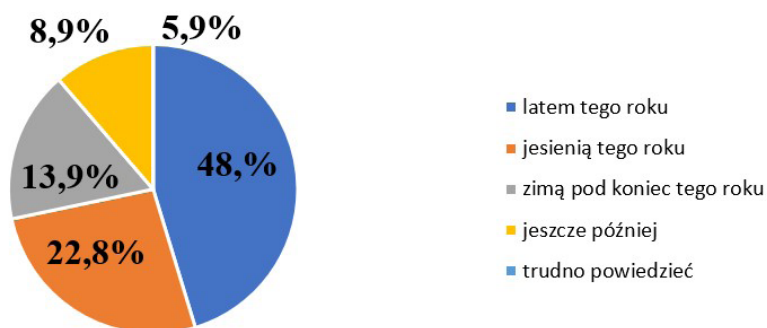
Wykres 6. Zdanie respondentów czy inflacja będzie rosła czy też osiągnęła swój maksymalny poziom

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Analizując powyższy wykres stwierdzono, że 71,2% badanej populacji uważa, że inflacja będzie rosła. Natomiast 10,6% respondentów stwierdziła, że inflacja osiągnęła już swój maksymalny poziom. 18,3% ankietowanych nie była w stanie określić się na ten temat.

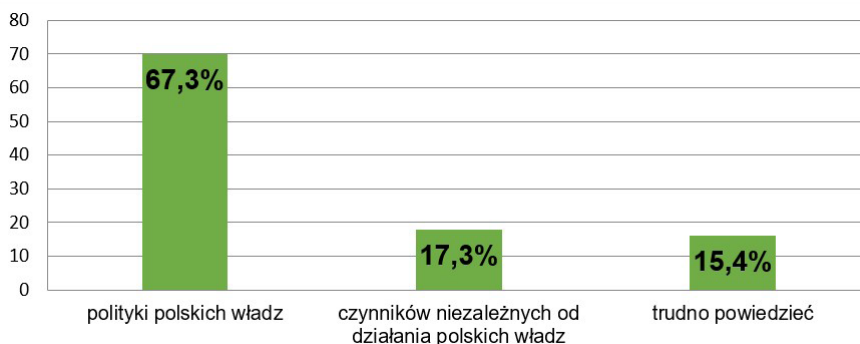
Wykres 7 Najwyższy poziom inflacji w Polsce według respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Dokonując analizy powyższych danych stwierdzono, że 48,5% ankietowanych nie ma zdania, kiedy w Polsce inflacja osiągnie najwyższy poziom. Natomiast 22,8% respondentów uważa, że szczyt inflacji będziemy obserwować latem tego roku, a 13,9% próby badawczej uważa, że jesienią tego roku. 8,9% badanej populacji uważa, że najwyższy poziom inflacji w Polsce nastąpi zimą pod koniec tego roku, a 5,9% ankietowanych, że jeszcze później.

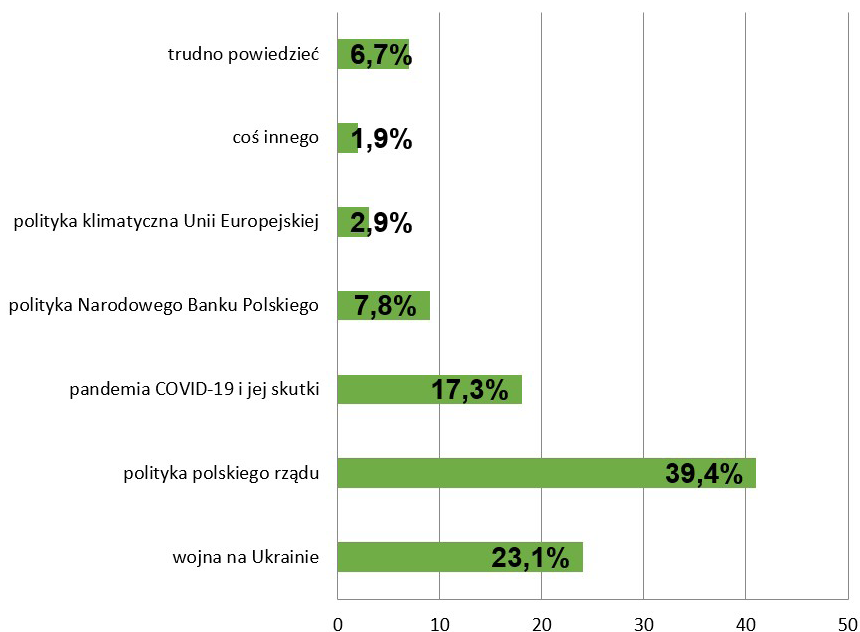
Wykres 8 Obecny wzrost cen w Polsce według respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Zdecydowana większość badanej populacji stwierdziła, że powodem wysokich cen w Polsce jest polityka polskich władz, co stanowi 67,3% ankietowanych. Natomiast 17,3% próby badawczej uważa, że ten wzrost jest spowodowany czynnikami niezależnymi od działania polskich władz. Ponadto 15,4% respondentów nie określiła się jasno na ten temat.

Wykres 9 Czynniki wpływające na wzrost cen w Polsce według respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

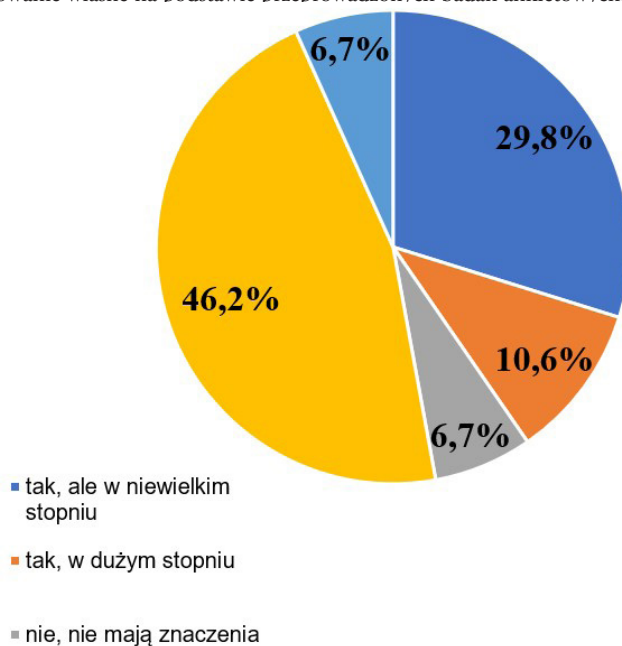
Analizując dane dotyczące czynników wpływających na wzrost cen na wykresie 9 stwierdzono, że największymi czynnikami wpływającymi na wzrost cen na polskim rynku jest polityka polskiego rządu (39,4% ankietowanych), wojna na Ukrainie (23,1% respondentów) oraz pandemia COVID-19 i jej skutki (17,3% osób). Natomiast do czynników mniej wpływających na kształtowanie się cen w Polsce można uwzględnić politykę Narodowego Banku Polskiego (8,7% próby badawczej), politykę klimatyczną Unii Europejskiej (2,9% respondentów), a także grupę czynników niezdefiniowanych (1,9%). 6,7% ankietowanych osób nie określiła się do żadnego czynnika.

Z wykresu 10 wynika, że 46,2% próby badawczej jest zdania, że działania rządu przyczyniają się raczej do pogłębienia inflacji, a 29,8% badanej populacji stwierdziła, że zmagania rządu w niewielkim stopniu niwelują wysokie ceny. Natomiast 10,6% ankietowanych uważa, że obecny rząd w dużym stopniu łagodzi wzrost cen i jego skutki, a 6,7% respondentów stwierdziła, że działania rządu nie mają znaczenia w łagodzeniu szalejącej inflacji. Na odpowiedź „trudno powiedzieć” głos udzieliło 6,7% ankietowanych.

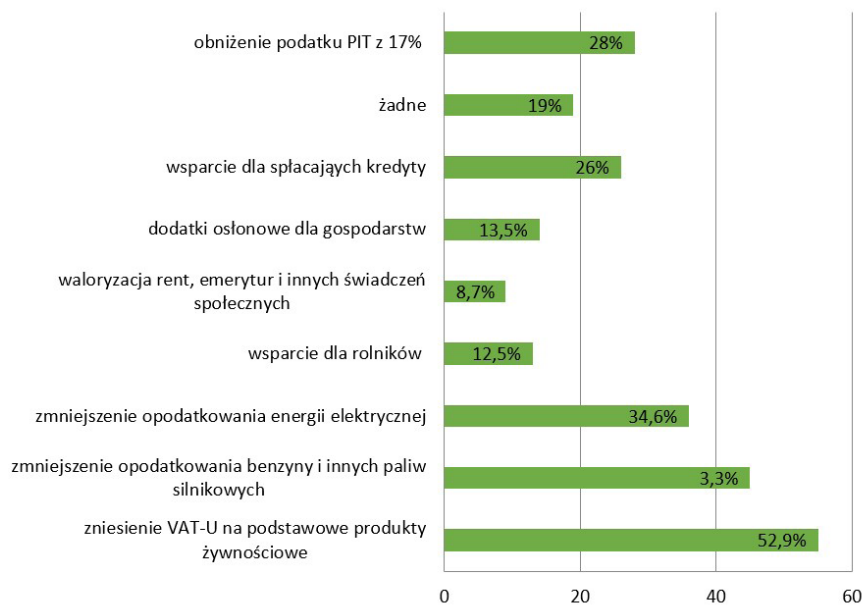
ANALIZA INFLACYJNA WAHAŃ CEN PRODUKTÓW PRZEMYSŁU LOTNICZEGO NA PODKARPACIU

Wykres 10 Działania rządu przyczyniające się do łagodzenia wzrostu cen i jego skutków dla obywateli według respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

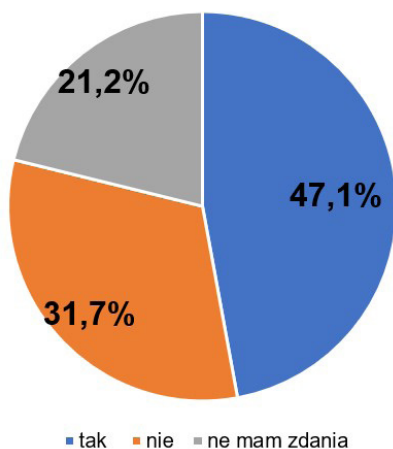
Wykres 11 Działania rządu podejmowane w celu łagodzenia skutków wzrostu cen według respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Dokonując analizy powyższego wykresu stwierdzono, że do działań rządu w celu łagodzenia skutków wzrostu cen największą popularnością cieszą się zniesienie VAT-U na podstawowe produkty żywnościowe (52,9% ankietowanych), zmniejszenie opodatkowania benzyny i innych paliw silnikowych (3,3% respondentów) oraz zmniejszenie opodatkowania energii elektrycznej, ciepła systemowego, zniesienie VAT-U na gaz, ograniczenie cen węgla (34,6% próby badawczej). Natomiast do słabych, a wręcz nieskutecznych kroków podejmowanych w celu niwelowania skutków wzrostu cen można uwzględnić waloryzację rent, emerytur i innych świadczeń społecznych, wypłata 13 i 14 emerytury (8,7% badanej populacji), a także wsparcie dla rolników i dodatki osłonowe dla gospodarstw domowych o niskich dochodach (odpowiednio 12,5% i 13,5% ankietowanych).

Wykres 12 Wzrost inflacji na zmniejszenie popytu na usługi lotnicze według respondentów

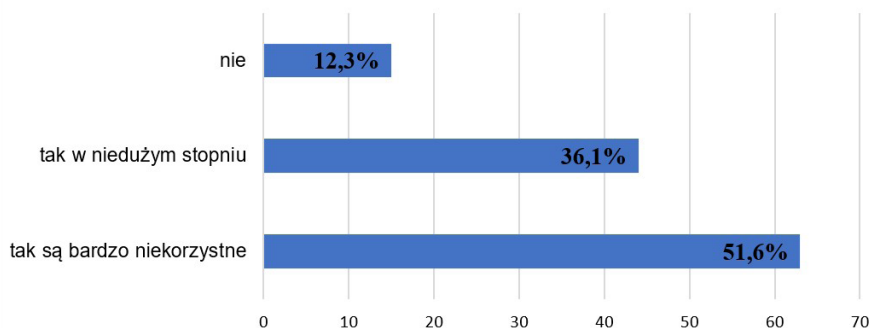

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Analizując powyższy wykres stwierdzono, że zmniejszenie popytu na usługi lotnicze jest spowodowane wzrostem inflacji według 47,1% badanej populacji. 31,7% ankietowanych jest zdania, że inflacja nie przyczyniła się do zmniejszenia popytu na usługi lotnicze. Natomiast 21,2% respondentów nie posiada zdania na ten temat.

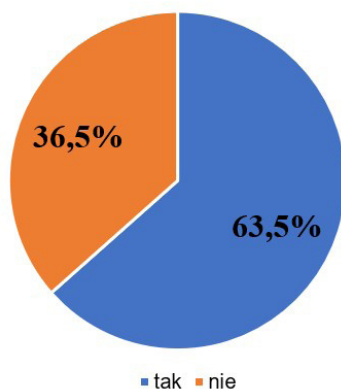
Analizując dane z wykresu 13 stwierdzono, że 56,7% badanej populacji w celu skorzystania z linii lotniczych musi zaoszczędzić pieniądze. Natomiast 43,3% ankietowanych uważa, że oszczędności nie są im potrzebne w celu skorzystania z usług lotniczych.

Wykres 13 Wpływ inflacji na oszczędności Polaków celu skorzystania z usług lotniczych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Wykres 14 Wpływ inflacji na liczbę lotów.

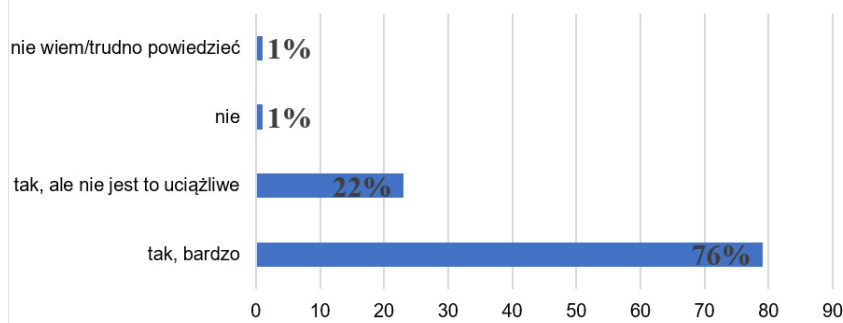

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Analizując dane na powyższym wykresie stwierdzono, iż 63,5% badanej populacji uważa, że linie lotnicze mogą ograniczyć ilość lotów. Natomiast 36,5% ankietowanych stwierdziła, iż inflacja nie ma wpływu na liczbę lotów.

Analizując wykres 15 stwierdzono, że zdecydowana większość ankietowanych co daje nam 76% badanej populacji odczuwa wzrost cen. Natomiast tylko niewielki odsetek ankietowanych uważa, że nie jest to uciążliwe 22% ankietowanych. Tylko nieliczny odsetek ankietowanych co stanowi 1% uważa, że nie odczuwa wzrostu cen. Identyczny wskaźnik 1% wykazują respondenci, którzy nie mają zdania na omawiany problem.

Wykres 15 Wpływ inflacji na wzrost cen

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

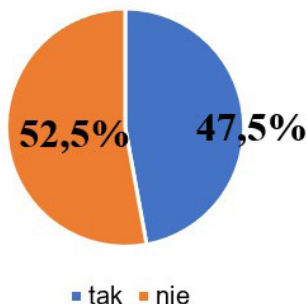
Wykres 16 Wpływ inflacji na kształtowanie się wydatków gospodarstwa domowego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Analizując powyższe dane na wykresie zauważono, iż 87,5% badanej populacji uważa, że wydaje więcej pieniędzy niż wcześniej. Natomiast 11,5% ankietowanych jest zdania, że inflacja nie wpłynęła na wydatki w gospodarstwie domowym. Tylko nieliczny odsetek respondentów co stanowi 1% uważa, że wydajemy mniej pieniędzy niż wcześniej.

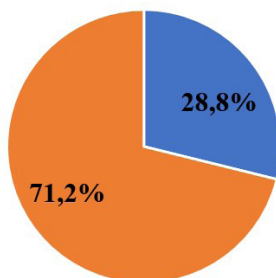
Wykres 17 Oszczędności a inflacja

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Analizując powyższe dane stwierdzono, iż nieco większy odsetek badanej populacji to jest 52,5% nie jest w stanie zrobić oszczędności. Natomiast 47,5% respondentów uważa, że będzie mogło zaoszczędzić pieniądze.

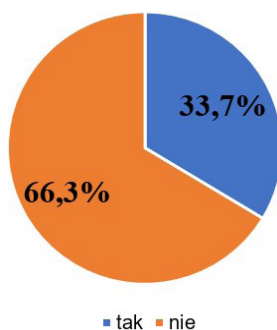
Wykres 18 Korzystanie z usług lotniczych według respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Z powyższego wykresu wynika, iż większa część badanej populacji co stanowi 71,2% nie korzysta z usługi linii lotniczych. Natomiast 28,8% respondentów korzysta z tego środka transportu.

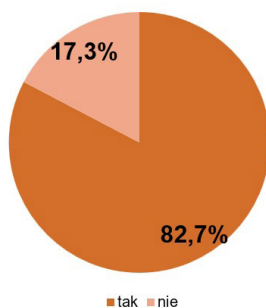
Wykres 19 Wpływ wzrostu cen na korzystanie z usług linii lotniczych w opinii respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Rozpatrując dane na powyższym wykresie stwierdzono, że większa część ankietowanych osób co stanowi 66,3% rezygnuje z korzystania z usług linii lotniczych. Natomiast pozostali ankietowani w liczbie 33,7% bez względu na wzrost cen będzie korzystać z tych usług.

Wykres 20 Wpływ inflacji na zatrudnienie w branży lotniczej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Powyższy wykres dotyczy wpływu inflacji na zatrudnienie w branży lotniczej. Analizując go jednoznacznie można stwierdzić, że szalejąca inflacja przyczyni się do redukcji etatów w branży lotniczej co stanowi 82,7% ankietowanych. Natomiast mniejszy odsetek respondentów w liczbie 17,3% respondentów jest zdania, że inflacja nie ma wpływu na zatrudnienie w tej branży.

Wpływ zmian kosztów produkcji na inflacyjny wzrost cen

Wpływ zmian kosztów produkcji na poziom cen w gospodarce narodowej pozwala określić charakter inflacji, tzn. czy inflacja jest napędzana przez popyt, koszty, czy też struktura podaży nie dostosowała się do popytu. Można jednoznacznie przyjąć, że inflacja w polskiej gospodarce ma charakter kosztowy, zwłaszcza w sektorze przemysłowym. Zgodnie z nomenklaturą Europejskiej Klasyfikacji Działalności przemysł składa się z trzech segmentów: górnictwa i kopalnictwa, przetwórstwa przemysłowego i produkcji oraz zaopatrzenia w energię elektryczną, gaz i wodę.

Czynnikami wpływającymi na wzrost kosztów są m.in.: podwyżki płac, w tym zmiany wysokości obowiązkowych dopłat do wynagrodzeń, podwyżki cen urzędowych energii elektrycznej i gazu ziemnego do celów produkcyjnych, podwyżki cen usług obcych, środków trwałych, zmiany kursu PLN w stosunku do walut obcych itp. Rosnący poziom kosztów jest niewątpliwie jedną z przyczyn zjawiska inflacji w gospodarce. Powstała w ten sposób rozprawa stanowi podstawę do analizy wpływu kosztów produkcji na wzrost cen towarów i usług w gospodarce realnej. Analizować wpływ zmian kosztów produkcji na zmiany cen sprzedawanych produktów, a pośrednio na zmiany wartości przychodów ze sprzedaży towarów i usług, indeksowanie cen sprzedawanych produktów w oparciu o przemysł, produkcję budowlano-montażową, usługi transportowe,

gospodarki magazynowej, łączności itp., publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny. Przychody ze sprzedaży wymienionych sekcji stanowią 58,4% przychodów ze sprzedaży ogółem¹⁰.

Pandemia wywołała boom na zakupy internetowe. Właściciele sklepów online mieli szansę zanotować spektakularne wyniki sprzedażowe. Niestety, inflacja w istotny sposób przyczyniła się do zmiany zachowań zakupowych konsumentów. Ceny szaleją, a klienci mają coraz większe obawy co do stabilności finansowej swoich gospodarstw domowych. Jak mogą temu zaradzić właściciele e-biznesów? Główny Urząd Statystyczny poinformował, że inflacja w listopadzie 2022 roku wyniosła 17,4% (r/r). Ceny towarów i usług konsumpcyjnych w stosunku do października 2022 roku wzrosły o 0,7%. Najbardziej podrożały ceny żywności i napojów – o 22,3 proc. r/r, nośników energii aż o 36,8 proc. i paliw o 15,5 proc.¹¹

Wykres 21 ceny towarów i usług konsumpcyjnych (szybki szacunek)

Źródło: <https://bluemedi.pl/baza-wiedzy/blog/ecommerce/jak-inflacja-wplynela-na-zachowania-zakupowe-polakow> [dostęp: 06.01.2023]

Nic nie wskazuje na to, aby inflacja miała w najbliższym czasie spaść. Wysoki poziom cen ma swoje przełożenie na zarządzanie domowym budżetem, a tym samym na zakupy.

¹⁰ H. Pietras, *Wpływ zmian kosztów produkcji na inflacyjny wzrost cen*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia 1998/1999, nr 32-33, s. 199-213.

¹¹ <https://bluemedi.pl/baza-wiedzy/blog/ecommerce/jak-inflacja-wplynela-na-zachowania-zakupowe-polakow> [dostęp: 06.01.2023].

Zachowania polskich konsumentów na kształtowanie cen inflacyjnych

Współczesny konsument współlistnieje w zglobalizowanej sferze wpływów kulturowych i konsumpcyjnych. Świadomie lub nieświadomie ulega wpływom czynników hamujących lub stymulujących zachowania nabywcze, a tym samym konsumpcję. Uczestniczy w tworzeniu, naśladowaniu lub negowaniu jednolitego systemu zasad, wartości, postaw i wzorów zachowań. Konsumenty, szczególnie w okresie kryzysu gospodarczego, dążą do optymalizacji swoich wyborów i konsumpcji, do dostosowania się do środowiska wewnętrznego i zewnętrznego oraz do działania w sposób najlepiej zaspokajający ich potrzeby. Z drugiej strony zachowania konsumentów na rynku są integralną częścią gospodarki i wpływają na jej rozwój. Rozwój kultury poprzez pojawienie się nowych technologii zmienia sposób zaspokajania potrzeb konsumentów i skłania ich do zwiększenia dotychczasowej konsumpcji produktów i usług żywnościowych i nieżywnościowych, zarówno pod względem wartości, ilości, jak i jakości.

Prognozowanie przyszłej inflacji wpływa na zachowanie konsumentów i producentów. Na podstawie prognoz inflacji podmioty gospodarcze podejmują określone decyzje dotyczące inwestycji, kredytu i konsumpcji. Przedsiębiorcy przewidujący wyższą inflację będą mniej skłonni do inwestowania, ponieważ oczekuje się, że koszty dóbr i usług wykorzystywanych w procesie inwestycyjnym będą wyższe. Przedsiębiorcy stojący w obliczu nadmiernej inflacji oczekują również wzrostu stóp procentowych i zaostrzenia wymogów kredytowych, co sprawia, że niechętnie zaciągają długi. Należy pamiętać, że kapitał dłużny jest najczęstszym i najważniejszym źródłem finansowania we wczesnych i późnych fazach działalności gospodarczej¹².

Konsumenty, którzy oczekują wysokiej inflacji, mają tendencję do zwiększania swojej krańcowej skłonności do konsumpcji. Innymi słowy, konsumenci zwiększą swoją konsumpcję prywatną i pobudzą popyt kosztem przyszłych wydatków na dobra i usługi, których ceny mają wzrosnąć. Sytuacja ta może jednak ulec odwróceniu. Taka sytuacja ma miejsce zasadniczo dzisiaj, gdy gospodarstwa domowe jednocześnie przewidują nadmierną przyszłą inflację i wysokie stopy procentowe. W takich przypadkach oczekiwania dotyczące poziomu inflacji i stóp procentowych mogą paraliżować proces decyzyjny konsumentów, prowadząc do masowych cięć w planach wydatków w obawie przed zmniejszeniem dochodu rozporządzalnego¹³.

¹² <https://obserwatorgospodarczy.pl/2022/05/12/oczekiwania-inflacyjne-dlaczego-sa-tak-wazne/> [dostęp: 06.01.2023].

¹³ Tamże.

Oczekiwania inflacyjne mają silny wpływ na kształtowanie się cen i płac. Producenci są bardziej skłonni do podnoszenia cen dóbr i usług. Natomiast konsumenci wywierają presję na podwyżkach płac, aby utrzymać siłę nabywczą lub innymi słowy, realny dochód na takim samym poziomie. Wówczas istnieje wysokie ryzyko pojawienia się spirali cenowo-płacowej w gospodarce¹⁴.

Uwaga władz monetarnych, makroekonomistów i analityków ekonomicznych koncentruje się na wskaźnikach ogólnokrajowej inflacji. Z kolei konsumenci mają skłonność do kształtowania opinii o zmianach cen na podstawie swoich doświadczeń, opartych na codziennych zakupach, które zazwyczaj są dokonywane niedaleko miejsca zamieszkania. W konsekwencji, odmienne kształtowanie się inflacji w różnych lokalizacjach/regionach kraju przyczynia się do zróżnicowanych ocen inflacji konsumentów, co stanowi wyzwanie dla banku centralnego – tak na poziomie analitycznym, jak też komunikacyjnym¹⁵.

Badanie zlecone przez Blue Media „Finanse Polaków w czasach post pandemicznych 2022” pokazuje, że prawie wszyscy badani odczuli wzrost cen wynikający z inflacji. Połowa respondentów przyznała, że w ostatnim czasie została zmuszona sięgnąć po swoje oszczędności, a jeszcze więcej osób przewiduje taką konieczność w najbliższej przyszłości (57 proc.). Nastąpił również niewielki spadek liczny osób, które robią zakupy przez Internet. Jeszcze w 2021 r. aż 94 proc. badanych deklarowało dokonywanie zakupów przez Internet. W 2022 na e-zakupy decydowało się 92 proc. badanych. Ci, którzy nadal korzystają z internetowych transakcji, kupują mniej i inaczej¹⁶.

Z listopadowego raportu "Zachowania zakupowe Polaków" przeprowadzonego na zlecenie Fundacji Polskiego Godła Promocyjnego „Teraz Polska” wynika, że konsumenci nadal zainteresowani są wysoką jakością, jednak ostateczny wpływ na podjęcie decyzji ma cena. O tym, że to właśnie ona ma priorytetowe znaczenie, wyjaśnialiśmy w artykule: W e-handlu liczy się cena. Z badań wynika również, że konsumenci większą wagę niż wcześniej przywiązują do wyglądu opakowania oraz umieszczonych na nim znaków jakości. Klienci są bardziej świadomi i wymagający. Coraz więcej osób czyta etykiety, analizuje skład produktów, sprawdza opinie o produkcie¹⁷.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ <https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/regionalne-zroznicowanie-inflacji-a-oczekiwania-inflacyjne-konsumentow/> [dostęp: 06.01.2023].

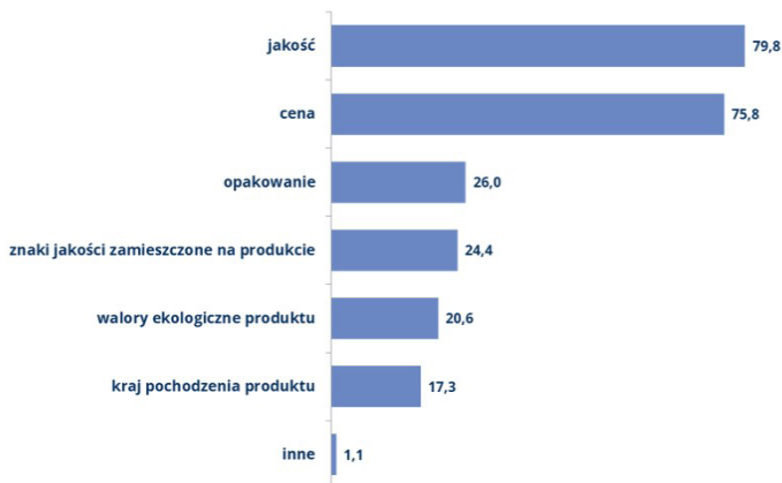
¹⁶ <https://bluemedi.pl/baza-wiedzy/blog/ecommerce/jak-inflacja-wplynela-na-zachowania-zakupowe-polakow> [dostęp: 06.01.2023].

¹⁷ Tamże.

Wykres 22 Priorytety podczas zakupów w opinii Polaków

CO JEST DLA PANI/PANA NAJWAŻNIEJSZE PODCZAS CODZIENNYCH ZAKUPÓW?

Proszę o wybranie trzech odpowiedzi (N=1129, %)

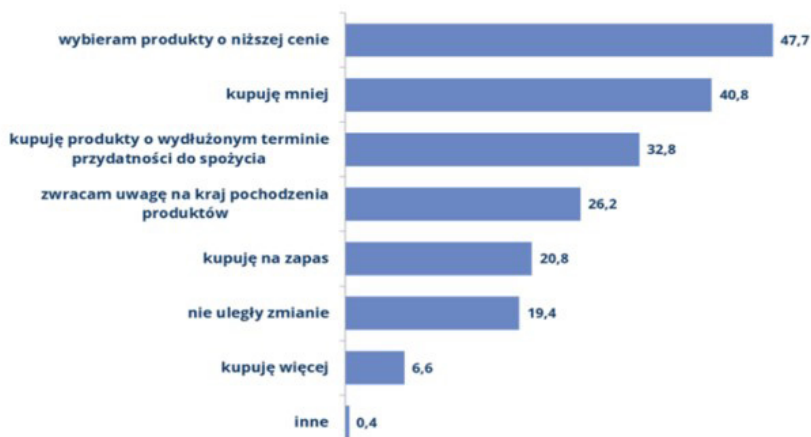
Źródło: ASM Research Solutions Strategy

Raport „Teraz Polska” sugeruje również, że w trakcie kryzysu Polacy chcą nabywać produkty i usługi możliwie jak najwyższej jakości, ale w sposób racjonalny, zwracając uwagę na cenę.

Wykres 23 Zmiany decyzji zakupowych wywołanych kryzysem w opinii Polaków

JAK W OBECNEJ SYTUACJI RYNKOWEJ, WYWOŁANEJ KRYZYSEM, ZMIENIŁY SIĘ PANI/PANA DECYZJE ZAKUPOWE?

Proszę o wybranie maksymalnie trzech odpowiedzi (N=1129, %)

Źródło: ASM Research Solutions Strategy

Prawie połowa ankietowanych (47,7 proc.) zadeklarowała, że w czasie kryzysu decyduje się na produkty w niższej cenie, a 40,8 proc., że kupuje mniej. Konsumenty częściej kupują produkty o dłuższym terminie przydatności do spożycia oraz zwracają uwagę na kraj pochodzenia produktów. Ponad jedna piąta polskich konsumentów ma obawy, w kwestii dostępności niektórych artykułów, dlatego kupują na zapas¹⁸.

Potwierdza to informacja branżowego serwisu Hurt&Detal, który poddał analizie dwa raporty: „Prognozy zakupowe w e-commerce na najbliższe miesiące” oraz „Inflacyjne dylematy Polaków. Na czym oszczędzamy w sklepach?”¹⁹.

W związku z szukaniem oszczędności przez rosnące ceny, Polacy planują ograniczać zakupy w niektórych kategoriach produktowych, a jednocześnie zwiększyć je w innych. Prawie 80% polskich konsumentów szuka zamienników lub tańszych o ok. 20-30% produktów. 40% badanych wskazało również, że oszczędzają na produktach spożywczych²⁰.

Inflacja jest więc najbardziej zauważalna podczas codziennych zakupów. Potwierdzają to wyniki innego badania: Deloitte Global State of the Consumer Tracker. Wynika z niego, że tylko jedna piąta nie ograniczała wielkości swoich koszyków zakupowych. Jedynie 7 proc. kupujących decydowało się zakupy marek premium, a co dziesiąty wybierał przede wszystkim produkty znanych i popularnych marek. Niemal w jednej trzeciej przypadków dotyczyły one zakupów spożywczych bądź alkoholowych, a zdecydowanie mniej zakupu odzieży, obuwia i akcesoriów oraz artykułów kosmetycznych. Z badania Deloitte wynika również, że mniej niż co dziesiąty respondent na poprawę nastroju kupił sobie gadżet elektroniczny lub produkt z kategorii zabawek i towarów hobbystycznych, takich jak książki, gry wideo czy planszowe²¹.

Odwołując się do wcześniejszych analiz serwisu Hurt&Detal okazuje się, że pomimo powszechnego trendu szukania oszczędności w związku z inflacją, konsumenci planują zwiększenie swoich zakupów online w kilku kategoriach²²:

- żywność (21%),
- artykuły biurowe (20%),
- odzież (19%),
- artykuły dla zwierząt (18%),

¹⁸ <https://bluemedi.pl/baza-wiedzy/blog/ecommerce/jak-inflacja-wplynela-na-zachowania-zakupowe-polakow> [dostęp: 06.01.2023].

¹⁹ Tamże.

²⁰ <https://bluemedi.pl/baza-wiedzy/blog/ecommerce/jak-inflacja-wplynela-na-zachowania-zakupowe-polakow> [dostęp: 06.01.2023].

²¹ Tamże.

²² Tamże.

- kosmetyki i suplementy diety (18%),
- leki (18%).

Co czwarty e-konsument planuje zwiększyć częstotliwość i ilość zakupów online. To głównie kobiety od 18 do 44 lat mieszkające w miastach.

Niesprzyjające podejmowaniu decyzji zakupowych czasy wymagają od przedsiębiorców większego zaangażowania, cierpliwości i wytrwałości. Nastąpiły czasy, kiedy o klientów trzeba zawalczyć jeszcze mocniej. Konkurencja również doskonale daje sobie z tego sprawę, dlatego nie ma na co dłużej czekać. Warto wprowadzić do swojego e-sklepu kilka modyfikacji, np.²³:

- **darmowa dostawa** – np. od ustalonej wartości zamówienia, może być dla klienta istotna podczas porównywania konkurencyjnych ofert;
- **wydłużony termin zwrotów** – dzięki niemu klient będzie miał komfort podjęcia decyzji o zakupie w dogodnym dla siebie czasie;
- **wzmacnianie lojalności klientów** – nagradzanie klientów za robienie zakupów, np. punktami, voucherami, rabatami, itp.;
- **modyfikacja oferty** – promowanie produktu jako zaspokajający podstawowe potrzeby, a nie jako luksusowy;
- **celowanie w inną grupą docelową** – przejście „poziom wyżej” w hierarchii ekonomicznej klientów – jeśli do tej pory oferta była skierowana do najmniej zamożnych, warto obecnie kierować ją do lepiej sytuowanych klientów²⁴.

Coraz trudniejsza kondycja ekonomiczna klientów ma swoje odzwierciedlenie w e-zakupach. Klienci są nastawieni na oszczędniejsze zarządzanie budżetem i kupowanie tego, co niezbędne. Zdarza się, że pozwalają sobie na okazjonalne zakupy dóbr luksusowych, w celu poprawy nastroju. Trudno walczyć o utraconą grupę klientów, póki sytuacja gospodarcza nie ulegnie poprawie. Warto jednak spróbować wyżej wymienionych sposobów, które choćby częściowo zrekompen-sują straty²⁵.

Przemiany intensywnie zachodzące na rynku w ostatnich dekadach wpływają na konsumentów i modyfikują ich zachowania. Zmiany w zachowaniach rynkowych konsumentów mogą przybierać zarówno postać pożądaną, powszechnie akceptowaną przez innych uczestników gry rynkowej, ale także niezgodną z przyjętymi normami społecznymi, czyli postać różnego rodzaju zachowań

²³ <https://bluemedi.pl/baza-wiedzy/blog/ecommerce/jak-inflacja-wplynela-na-zachowania-zakupowe-polakow> [dostęp: 06.01.2023].

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże.

patologicznych. Potrzeba badań nad zachowaniami patologicznymi konsumentów, poznania ich struktury oraz stopnia ich zróżnicowania wynika zatem nie tylko z teoretycznych, ale także bardzo utylitarnych przesłanek.

Podsumowanie

Inflacja w Polsce jest na najwyższym poziomie od ponad 20 lat i według prognoz ekspertów utrzyma się znacznie powyżej celu NBP, pomimo doraźnych działań rządu i stopniowych podwyżek stóp procentowych. Według ekonomistów z *Generations of Prosperity*, aby powstrzymać wzrost cen bez powodowania recesji, banki centralne powinny nie tylko zaostrzyć warunki monetarne, ale także poprawić komunikację. Jak zatrzymać inflację nie powodując recesji czy załamania? „Dlatego celem bieżącej polityki pieniężnej powinno być wypracowanie scenariusza „miękkiego lądowania” dla polskiej gospodarki. Takie rozwiązanie składałoby się z dwóch elementów: skutecznego zakotwiczenia oczekiwań inflacyjnych oraz ograniczenia dynamiki popytu w stosunku do celu podażowego, sugerują ekonomiści. Drugi przepis to poprawa komunikacji banku centralnego. Zmiana w komunikacji miała przede wszystkim na celu podkreślenie, że NBP nie będzie tolerował odchyień od średniookresowego celu inflacyjnego. Banki centralne i RPP powinny jasno tłumaczyć uczestnikom rynku nietypowy charakter ostatniego kryzysu i odbicia, przedstawiać ilościowe wyjaśnienia wzrostu inflacji oraz podawać do wiadomości publicznej bilans ryzyka makroekonomicznego, ze szczególnym uwzględnieniem oczekiwań inflacyjnych.

Podsumowując, oczekiwania inflacyjne mają istotny wpływ na wyniki gospodarcze. Wpływają tym samym na mechanizm transmisji impulsów polityki pieniężnej. Przy zbyt wysokich oczekiwaniach inflacyjnych zakotwiczenie ich staje się kluczowym celem banku centralnego, co oznacza, że prognozy kształtowania się inflacji są zgodne z celem inflacyjnym władz monetarnych. Ponadto do oceny wiarygodności banku centralnego wykorzystuje się oczekiwania inflacyjne. Kiedy przewidywana inflacja jest znacznie powyżej celu, osoby prywatne itp. mogą kwestionować racjonalność działań BC. Należy zauważyć, że postrzeganie inflacji różni się wśród ekspertów i ekonomistów, a także gospodarstw domowych i menedżerów. Wynika to z odmiennego postrzegania czynników kształtujących ceny. Z badań wynika, że eksperci i ekonomiści najczęściej wskazują na wydatki publiczne i politykę pieniężną jako przyczynę inflacji, podczas gdy gospodarstwa domowe i firmy wskazują na czynniki polityczne i niedobory siły roboczej.

Historia pokazuje, że znaczne obniżenie inflacji bez wywołania recesji nie jest łatwe. W obliczu skomplikowanego szoku, jakim jest pandemia korony, zarządzanie gospodarką rynkową jest jeszcze trudniejsze. Trudności te nie mogą zniechęcać do działania. Im większa nierównowaga makroekonomiczna, im później podjęte zostaną działania przywracające równowagę, tym trudniejsze będzie miękkie lądowanie. Koszt powrotu inflacji do celu na rynku pracy i w ogóle w gospodarce zależy w dużej mierze od szybkości działań i skuteczności komunikacji NBP. Jej zdaniem lekarstwem nie są doraźne rozwiązania proponowane przez rząd. „Redukcje podatków pośrednich, takich jak akcyza czy VAT, automatycznie obniżają poziom inflacji w krótkim okresie i podwyższają ją po powrocie do wcześniejszych stawek. Mogą więc obniżyć szczyt inflacji w obecnej sytuacji, ale nie wpłyną na oczekiwania inflacyjne... sprawiając, że inflacja będzie bardziej zrównoważona – poprzez odłożenie jej w czasie i zapewnienie bodźca fiskalnego w celu pobudzenia popytu, ostrzegają ekonomiści z grupy Prosperity for Pokolenia.

W ciągu roku od kryzysu widzieliśmy, że regionalne porty lotnicze nadal odgrywają ważną rolę w zrównoważonym rozwoju kraju. Porty lotnicze są również ważnym elementem krajowej infrastruktury transportowej Polski, ponieważ przewożą większość dostaw pomocy dla Ukrainy, które docierają do Polski. Szczególne znaczenie mają porty lotnicze w Rzeszowie, Lublinie i Katowicach. Lotnisko „Rzeszów-Jesionka” należy do drugiej grupy siedmiu portów lotniczych. Tutaj Rzeszów-Jesionka jest najsilniejszy, a liczba pasażerów sięga 731 tys. osób. Lotnisko odegrało również ważną rolę w obsłudze lotów towarowych wspierających rosyjską inwazję na Ukrainę²⁶.

Bibliografia

- Pietras H., *Wpływ zmian kosztów produkcji na inflacyjny wzrost cen*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia* 32-33, s.199-213
- Więznowski A., *Inflacja we współczesnej gospodarce*, [w:] *Makroekonomia. Wybrane zagadnienia teorii wzrostu i funkcjonowania współczesnych systemów gospodarki rynkowej*, J. Pająkiewicz, (red.), Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2011.

²⁶ <https://turystyka.rp.pl/lotniska/art37887231-ponad-41-milionow-pasazerow-na-polskich-lotniskach-w-2022-roku> [dostęp: 18.03.2023].

Strony internetowe:

Podkarpackie dla inwestorów – analiza strategicznych branż w województwie podkarpackim,
<http://www.coi.rzeszow.pl/pl/opracowania/> [dostęp: 02.01.2022].

<https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/trendy-gospodarcze/nie-mozemy-wykluczyc-technicznej-recesji-gleboka-jest-mniej-prawdopodobna/> [dostęp: 05.03.2023].

<https://biznes.newseria.pl/news/era-taniego-latania,p1144900622> [dostęp: 05.03.2023].

<https://finanse.rankomat.pl/poradniki/inflacja-wzrost-cen-gospodarce/> [dostęp: 02.01.2023].

https://www.big.pl/poradnik-przedsiębiorcy/inflacja-w-polsce-wplyw-na-gospodarkebiznes?utm_source=Google&utm_medium=CPC&utm_campaign=PerformanceMax&utm_content=zabezpiecz-plynnosfinansowa&gclid=Cj0KCQIAnsQdBhCGARIsAAyjYjQXZyFYyfsxpO-H-sexgabxupHtOrhXU6ztacHDhqEW69miIl6sGgaAqycEALw_wcB&gclid=aw.ds#sekcja2 [dostęp: 02.01.2023].

<https://erif.pl/poradnik-konsumenta/co-wplywa-na-wartosc-pieniadza-inflacja-i-deflacja-co-to-takiego/> [dostęp: 03.01.2023].

<https://bluemedi.pl/baza-wiedzy/blog/ecommerce/jak-inflacja-wplynela-na-zachowania-zakupowe-polakow> [dostęp: 06.01.2023].

<https://obserwatorgospodarczy.pl/2022/05/12/oczekiwania-inflacyjne-dlaczego-sa-tak-wazne/> [dostęp: 06.01.2023].

<https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/regionalne-zroznicowanie-inflacji-a-oczekiwania-inflacyjne-konsumentow/> [dostęp: 06.01.2023].

<https://turystyka.rp.pl/lotniska/art37887231-ponad-41-milionow-pasazerow-na-polskich-lotniskach-w-2022-roku> [dostęp: 18.03.2023].

INFLATIONARY ANALYSIS OF PRICE FLUCTUATIONS OF AVIATION INDUSTRY PRODUCTS IN THE SUBCARPATHIAN REGION

Summary: The process of inflation has a few effects on the economy, i.e., and is reflected in people's standard of living, leading to social consequences. Due to the complex nature of inflation and the many mechanisms leading to feedback from individual macroeconomic variables, there is no consensus in economic theory about the ultimate impact of price increases on economic processes. In the income sphere, although inflation raises nominal wages, it also contributes to suppressing the growth of real wages and promotes income redistribution (through various transmission channels). High inflation, the threat of recession, rising prices that strain the wallet - the symptoms of the economic crisis are increasingly noticeable in Poland. At the same time, after two years of pandemic stagnation, passengers want to fly, which is reflected in air traffic statistics.

Keywords: inflation, prices, products, demand, supply, costs, aviation **Bibliografia:**

ISBN: 978-83-67527-65-1